

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Marek Juráš

Zásada koncentrace řízení v českém a ruském civilním procesu

Diplomová práce

Olomouc 2011

Já níže podepsaný Marek Juráš, autor diplomové práce na téma Zásada koncentrace řízení v českém a ruském civilním procesu, která je literárním dílem ve smyslu zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů (dále jen „autorský zákon“), dávám tímto jako subjekt údajů svůj souhlas ve smyslu § 4 písm. e) zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, správci:

Univerzitě Palackého v Olomouci, Křížkovského 8, 771 47 Olomouc, Česká republika

ke zpracování osobních údajů v rozsahu: jméno a příjmení v informačním systému, a to včetně zařazení do katalogů, a dále ke zpřístupnění jména a příjmení v katalogích a informačních systémech UP, a to včetně neadresného zpřístupnění pomocí metod dálkového přístupu. Údaje mohou být takto zpřístupněny uživatelům služeb Univerzity Palackého. Realizace zpřístupnění zajišťuje ke dni tohoto prohlášení vnitřní složka Univerzity Palackého, kterou je Informační centrum Univerzity Palackého.

Souhlas se poskytuje na dobu ochrany autorského díla dle autorského zákona.

Prohlašuji, že moje uvedené osobní údaje jsou pravdivé.

V Olomouci dne 31. března 2011

Marek Juráš

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Zásada koncentrace řízení v českém a ruském civilním procesu vypracoval samostatně a použil jen uvedených zdrojů.

V Olomouci dne 31. března 2011

Marek Juráš

Obsah

Úvod	7
1 Zásada koncentrace řízení v pramenech práva civilního procesu	10
1.1 Ústavní rámec právní úpravy civilního procesu	10
1.2 Právní úprava civilního procesu v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.....	11
1.2.1 Břemeno tvrzení a břemeno důkazní	11
1.2.2 Procesní úkony při zjišťování skutkového stavu	13
1.3 Právní prameny zásady koncentrace řízení	13
1.3.1 Formální prameny práva - zásada projednání věci bez zbytečných průtahů....	13
1.3.2 Materiální prameny práva - zásada koncentrace řízení jako společenský jev..	15
2 Vztah zásady koncentrace řízení k dalším zásadám civilního procesu	17
2.1 Zásada projednací	17
2.2 Zásada arbitrárního pořádku a zásada legálního pořádku	19
2.2.1 Procesní prekluzivní lhůty	20
2.2.2 Koncentrační soudní rok.....	21
2.2.3 Koncentrační lhůty	22
2.3 Zásada legálního pořádku - zásada neúplné apelace a zásada koncentrace řízení	22
2.4 Zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy	25
3 Historie uplatnění zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu	28
3.1 Patent daný dne 1. května 1781 s. s. z. č. 13 (tzv. Josefínský soudní řád)	28
3.2 Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)	30
3.3 Právní úprava občanského soudního řízení dle zákona č. 142/1950 Sb.....	33
3.4 Občanské soudní řízení dle zákona č. 99/1963 Sb. ve znění novel do roku 1989.....	34
3.5 Novelty občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. a č. 59/2005 Sb.....	35
3.6 Novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 7/2009 Sb.....	37
4 Formy projevů zásady koncentrace řízení v civilním procesu	38
4.1 Obligatorní koncentrace řízení	38
4.1.1 Univerzální koncentrace řízení	38
4.1.2 Selektivní koncentrace řízení.....	39
4.2 Fakultativní koncentrace řízení	40
5 Příprava jednání v systému uplatnění zásady koncentrace řízení.....	43

5.1 Formální a materiální rámec přípravy jednání	44
5.1.1 Formální rámec přípravy jednání	44
5.1.2 Materiální rámec přípravy jednání	45
5.2 Zásada rozhodnutí věci při jediném jednání.....	46
5.3 Procesní úkony soudu při přípravě jednání	47
5.3.1 Výzva k vyjádření dle § 114a o. s. ř.	47
5.3.2 Kvalifikovaná výzva k vyjádření dle §114b o. s. ř.....	48
5.3.3 Kvalifikovaná výzva – uznání nároku nebo účinky zásady koncentrace řízení?	51
6 Přípravné jednání jako koncentrační rok.....	54
6.1 Formální předpoklady konání přípravného jednání.....	54
6.2 Donucující charakter přípravného jednání	55
6.3 Obsah přípravného jednání.....	56
6.4 Koncentrace řízení s koncem přípravného jednání.....	58
6.5 Poučovací povinnost soudu u přípravného jednání	59
6.5.1 Poučení účastníků řízení při přípravném jednání	60
6.5.2 Poučení účastníků řízení poskytnuté v předvolání k přípravnému jednání.....	61
6.6 Význam přípravného jednání pro vlastní jednání ve věci samé	63
7 První jednání ve věci samé jako koncentrační rok	65
7.1 Koncentrace řízení do prvního jednání ve věci	65
7.1.1 Odlišná materiální hodnota přípravného jednání a prvního jednání ve věci	66
7.1.2 Absolutní a relativní účinky koncentrace řízení	67
7.1.3 Časová hranice koncentrace řízení u prvního jednání	68
7.1.4 Oddálení účinků koncentrace řízení z rozhodnutí soudu	69
7.1.5 Účinky koncentrace řízení pro shodná tvrzení účastníků řízení.....	70
7.1.6 Provádění důkazů z iniciativy soudu dle § 120 odst. 3 o. s. ř. a účinky koncentrace řízení.....	71
7.2 Poučovací povinnost soudu u prvního jednání	72
7.2.1 Poučení účastníků řízení o povinnosti tvrzení a důkazní	73
7.2.2 Poučení účastníků řízení o účincích koncentrace řízení u prvního jednání.....	74
7.2.3 Vzájemný vztah poučení o koncentraci řízení a poučení o neúplné apelaci	76
7.3 Změna žaloby a zpětvzetí žaloby po nastoupení účinků zásady koncentrace řízení	77
7.4 Změna okruhu účastníků řízení po nastoupení účinků koncentrace řízení.....	78
7.5 Uplatnění zásady koncentrace řízení v odvolacím řízení	79

8 Výjimky z účinků zásady koncentrace řízení	80
8.1 Skutečnosti a důkazy, které mají zpochybnit věrohodnost provedených důkazů	81
8.2 Skutečnosti a důkazy, které nastaly po přípravném jednání.....	82
8.3 Skutečnosti a důkazy, které nemohl účastník bez své viny včas uvést	82
8.4 Skutečnosti a důkazy, které vyplývají z odlišného právního názoru soudu	84
8.5 Námitka promlčení v systému koncentrace řízení.....	85
9. Zásada koncentrace řízení v civilním procesu Ruské federace	87
9.1 Prameny práva civilního procesu Ruské federace.....	87
9.1.1 Zákonná úprava ruského civilního procesu	87
9.1.2 Zásada projednání věci v přiměřené lhůtě.....	88
9.2 Zásada koncentrace řízení v ruském civilním procesu	89
9.2.1 Příprava jednání jako koncentrační fáze řízení.....	90
9.2.2 Koncentrační lhůty v přípravě jednání	91
9.2.3 Ruská civilněprocesní teorie soudního roku.....	92
9.2.4 Přípravné jednání v ruském civilním procesu	93
9.2.5 Změna žaloby a změna v okruhu účastníků řízení	93
9.3 Relativní účinek koncentrace řízení v ruském civilním procesu.....	94
9.4 Výjimky z účinků koncentrace řízení	94
9.4.1 Povolení doplňujících důkazů soudem.....	94
9.4.2 Skutečnosti a důkazy, které mají zpochybnit věrohodnost provedených důkazů	95
9.4.3 Námitka promlčení	95
9.5 Zásada projednací a role soudu v současném ruském civilním procesu	96
9.6 Historie uplatnění zásady koncentrace řízení v ruském civilním procesu.....	97
Závěr	99
Seznam použitých zdrojů	102
Abstrakt	109
Seznam klíčových slov	110

Úvod

Civilní proces je označením souboru právních norem, které upravují součinnost osob při jejich úsilí dosáhnout soudní ochrany subjektivních soukromých práv. Tu část právních norem, které upravují součinnost osob při řešení sporu o konkrétní soukromý zájem, představuje civilní řízení sporné. Imanentním projevem této oblasti procesního práva je skutečnost, že veřejný zájem na zjištění skutečného stavu věci ustupuje před osobní autonomií každého jednotlivce, který má zájem pečovat o vlastní prospěch. Ústavní pořádek České republiky zaručuje všem osobám možnost domoci se zákonnou cestou ochrany svých oprávněných zájmů u nezávislého a nestranného soudu a poskytuje jim k tomu řadu právních institutů. Nejvýznamnějším z nich je možnost účastníků občanského soudního řízení činit příslušné kroky vůči soudu a jako nezávislému orgánu státní moci představit, které právo a jakým způsobem je narušeno a jakou pomoc vyžaduje nastolení právní jistoty. Občanské soudní řízení by mělo být upraveno jako postup procesních subjektů, které dosáhnou ochrany soukromých zájmů vydáním autoritativního rozhodnutí přiměřeně rychle. Zásada koncentrace řízení je nástrojem, který zákonodárce používá, aby procesním úkonům, které přísluší vykonat soudu a účastníkům soudního řízení, stanovil příslušné časové určení a soustředil je tak do určité fáze řízení.

Prvky zásady koncentrace řízení byly poprvé právně upraveny v občanském soudním řádu, který nabyl účinnosti dne 1. dubna 1964, v roce 2001. Od 1. 7. 2009 je v občanském soudním řádu upravena zásada koncentrace řízení jako univerzální zásada, která upravuje vedení všech civilních sporných řízení. Svým působením ovlivňuje procesní činnost účastníků řízení tím způsobem, že je časově omezuje v možnosti uvádět skutková tvrzení a označovat důkazy k jejich prokázání. Příslušná procesní pravidla se proto od chvíle své účinnosti stala středem zájmu řady publikací a článků odborné veřejnosti. Teorie i praxe se do současnosti zabývá dílčími problémy toho, do jaké míry je tento procesní institut pozitivním či negativním ovlivněním postavení účastníků řízení. Bylo vysloveno množství názorů na celkovou i parciální problematiku uplatňování této procesní zásady. Předmětem odborných pojednání je především interpretace textu zákona, do kterého byla zásada koncentrace řízení zavedena znovu po padesáti letech od účinnosti posledních právních norem, které ji dříve na území současné České republiky upravovaly. Občanský soudní řád byl v posledních desetiletích mnohokrát měněn a byly upravovány jeho procesní instituty. Při četných novelách znění procesních předpisů vzniklo mnoho problematických míst, jimž odborné publikace věnovaly pozornost s cílem uspokojivě vysvětlit jejich dopad na procesní praxi. Význam tohoto tématu

pro teorii a praxi spočívá především v tom, do jaké míry lze v české společnosti nově uplatňovat pravidla zásady koncentrace řízení a jaké jsou její dopady pro občanské soudní řízení a jeho hlavní účel – poskytnutí ochrany subjektivní soukromým zájmům, o něž je veden spor.

Cílem této práce je poskytnout celkový přehled uplatnění zásady koncentrace řízení v občanském soudním řízení. Za použití metody analýzy bude středem zájmu spojit dílčí projevy zásady koncentrace řízení skrze jednotlivé procesní instituty, které tato zásada právně ovlivňuje. Na počátku výkladu bude pozornost věnována teoretickým otázkám civilního procesu. Bude vyložen význam zásady koncentrace řízení pro časové soustředění procesních povinností účastníků řízení z břemene tvrzení a důkazního břemen. Dále bude zásada koncentrace řízení vymezena prostřednictvím některých procesních zásad a jejich vzájemného uplatnění v občanském soudním řízení. Za použití pomocné metody historické bude představeno uplatnění zásady koncentrace řízení v právních předpisech, které platily na území České republiky od konce 18. století. Změny právní úpravy a zapojení odpovídajících koncentračních norem v právním řádu slouží jako podklad pro vymezení zásady koncentrace řízení jako tradičního a zkušenostmi prověřeného procesního institutu.

Největší část této práce následně analyzuje jednotlivou problematiku, kterou vyvolávají prvky zásady koncentrace řízení v občanském soudním řádu. Zde se především uplatní metoda analýzy doplněná o metodu syntézy. Účelem je představit jednotlivé problémy, jejich vzájemný vztah v právní úpravě a představení společného systému, který vytváří. Jednotlivé problémy budou podrobeny výkladu za použití metody teleologické a systematické. Obsahem této části práce je vymezení jednotlivých předmětů interpretace, které jsou seskupeny do jednotlivých fází občanského soudního řízení. Při pojednání o přípravě jednání jako samostatném úseku řízení se uplatní zejména metoda systematická. Přípravné jednání a projednávání merita sporu budou podrobeny zkoumání za pomocí metody teleologické a systematické. Základním cílem bude vyložit dílčí instituty těchto dvou úseků řízení a jejich vzájemné působení a význam pro činnost soudu a účastníků řízení. Zdůrazněna bude problematika procesních úkonů, procesních lhůt a poučovací povinnosti soudu a vliv zásady koncentrace řízení na aplikaci těchto procesních institutů v občanském soudním řízení.

Samostatný oddíl práce je pak zaměřen na skutečnosti a důkazy, které zásada koncentrace řízení nepostihuje. Na tomto místě je problematika podrobena metodě kasuistické se zapojením příslušné judikatury českých soudů. Metoda kasuistická provází i jednotlivé oblasti, u nichž příklady řešené soudy slouží jako vhodné doplnění teleologického výkladu.

Náplní práce je i seznámení s publikovanými názory odborné veřejnosti a zaujetí stanoviska k rozličným pohledům na místo zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu.

Poslední část práce je vyhrazena pojednání o uplatnění zásady koncentrace řízení v civilním procesu Ruské federace. Volba tématu odpovídá autorově zájmovému zaměření na tuto kulturní a jazykovou oblast, která se stala podkladem pro vlastní vědeckou činnost právní. Důvodem pro volbu této oblasti je skutečnost, že v soudobé odborné právní literatuře se neobjevují vědecká pojednání vycházející z ruské geografické a politické oblasti tak často, jako je tomu v případě právních oblastí, které se nacházejí na západ od České republiky. Pramenem práce bylo poznávání ruského právního prostředí a v zahraničí získaných publikací a jazykových dovedností k jejich studiu. Podkladem pro výzkum civilního procesu Ruské federace se stala původní práce na překladu dvou základních zákonů ruského civilního procesu, jakož i v minulosti platných právních norem a zkoumání děl ruských procesualistů. Metoda komparativní slouží jako pomocný výklad pro pochopení i českých procesních institutů a jejich uplatnění v chodu občanského soudního řízení. Hlavním smyslem komparace s ruským právním prostředím je poukázat na instituty tam obsažené a představit je jako možný zdroj inspirace pro úpravu civilního procesu v České republice *de lege ferenda*.

1 Zásada koncentrace řízení v pramenech práva civilního procesu

1.1 Ústavní rámec právní úpravy civilního procesu

Předmětem právní úpravy civilního procesu je soudní ochrana subjektivních soukromých práv.¹ Základní právní normy občanského soudního řízení jsou položeny v čl. 90 Ústavy České republiky,² v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod³ a v mezinárodních dokumentech, z nichž je nejvýznamnější Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod,⁴ která je klíčovým dokumentem evropského justičního prostoru. Jedním ze společných principů těchto deklarací je zakotvení неотřesitelného práva jednotlivce domoci se ochrany svých soukromých zájmů u nezávislého a nestranného orgánu, a to v zákonném procesu, jehož prostřednictvím stát reguluje smírné a spravedlivé soužití společnosti.

Stejně jako je vznik subjektivních soukromých práv otázkou svobodné vůle jednotlivců, je tomu tak i v případě možnosti domáhat se jejich ochrany. Stát vychází z předpokladu, že pokud má osoba vlastní zájem na určitém sociálním statku, vyvine sama odpovídající aktivitu při jeho realizaci a právě i při jeho ochraně jako účastník právního procesu. V civilním řízení sporném jde o projev principu *vigilantibus iura*, který obsahuje požadavek subjektivní povinnosti každého účastníka procesu, aby své tvrzené zájmy náležitě prokazoval. Stejně jako stát nezasahuje do autonomní svobody jednotlivce, pokud jde o vznik, změnu a zánik subjektivních soukromých práv, nezasahuje ani do procesu zjišťování a ověřování zda sporné právo vůbec existuje a popřípadě jaké je kvality. Pokud si jednatel zakládá na svých zájmech, musí o ně pečovat takovým způsobem, aby je byl schopný obhájit postupem, který mu za tím účelem zákon poskytuje. Součástí komplexního systému ústavní ochrany práv je i princip právní pomoci, který je obsažen v čl. 37 Listiny. Jeho projevem je

¹ Soukromá práva působí horizontálně mezi jednotlivci vycházejí z jejich autonomního postavení ve společnosti a jako taková zahrnují spory a jiné právní věci, které vyplývají z občanskoprávních, obchodních, rodinných a pracovních vztahů; § 7 o. s. ř. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů;

² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů; dále v textu této práce jen „Ústava“;

³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.; dále v textu této práce jen „Listina“;

⁴ Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících; dále v textu práce jen „Evropská úmluva“.

požadavek náležitého obeznámení jednotlivce s pravidly civilního procesu a to cestou poučovací povinnosti soudů.⁵

1.2 Právní úprava civilního procesu v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Civilní proces je upraven v zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.⁶ Citovaný zákon obsahuje právní pravidla pro civilní proces sporný zejména ve své části třetí, hlavě první. Právní úprava materie zásady koncentrace řízení je obsažena v právních normách Přípravy jednání (§ 114, § 114a, 114b, § 114c), přičemž jde o pravidla, která vytváří podmínky uplatnění koncentrace řízení v civilním procesu sporném. Další skupinou procesněprávních norem, které přímo vyjadřují pravidla pro použití zásady koncentrace řízení, tvoří ustanovení pro úpravu Jednání tedy § 114c odst. 4 a 5, § 118b a ustanovení § 119 a § 119a, která na problematiku koncentrace řízení navazují.⁷ Vztah zásady koncentrace řízení a řízení u soudu druhého stupně je pak normativně upraven v části čtvrté, hlavě první občanského soudního řádu. Náležitosti odvolání jsou upravena v ustanovení § 205 a 205a.

Občanský soudní řád zakotvuje zásadu koncentrace řízení jako účastníkům řízení stanovenou povinnost uvést rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání jen do skončení příslušného časového prostoru k tomuto účelu zákonem poskytnutého. Takovým způsobem je upravena základní činnost účastníků řízení v civilním procesu sporném. Zákonodárce při zakotvení zásad koncentrace řízení vycházel z historické zkušenosti civilněprocesních zákoníků platných na území České republiky (kapitola 4.) a z potřeby současného společenského života (kapitola 1.4.). Zásada koncentrace řízení, tak jak ji formuluje současné znění § 114c odst. 4 a 5 a § 118b o. s. ř., je teoreticky i prakticky vymezena dvěma základními procesními instituty, které jsou předmětem výkladu následujících kapitol – jde o problematiku procesních břemen a procesních úkonů.

1.2.1 Břemeno tvrzení a břemeno důkazní

Základní povinností účastníků sporného řízení je činit vůči soudu procesní úkony, kterými tvrdí rozhodné skutečnosti a označují důkazy k jejich prokázání, a to v takové kvalitě

⁵ KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl. 2. vydání.* Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 1348;

⁶ Dále v textu této práce jen „o. s. ř.“;

⁷ Zásada koncentrace řízení je dále upravena v části páté občanského soudního řádu v ustanovení § 250d pro řízení ve věcech, o nichž bylo rozhodnuto jiným orgánem. Předmětem této práce je problematika úpravy části třetí občanského soudního řádu.

a obsahu, aby tím vyhověly předpokladům hmotného práva, z něž vyvozují svůj nárok. V civilněprocesní teorii mluvíme o břemenu tvrzení a břemenu důkazním, jejichž legální definici obsahují ustanovení § 101 o. s. ř. a § 120 o. s. ř. Podle toho, jak je schopna ta která strana sporu dostát svým povinnostem, soud autoritativně vysloví, komu náleží tvrzený nárok. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní lpí na všech účastnících řízení, kteří něco tvrdí a vyvozují z toho pro sebe příznivé důsledky.⁸ Ve sporu, kde žalobce tvrdí, že mu žalovaný dluží částku z titulu smlouvy o půjčce, má břemeno důkazní o skutečnosti, že částku žalovanému skutečně poskytl, tak jak předvídá hmotné právo. Žalovaný naopak nemá odpovídající povinnost důkazní o tom, že mu žalobce částku neposkytl, ale má příslušnou povinnost ohledně skutečnosti, že žalobci částku vrátil. Pokud účastník v roli žalovaného uplatní nové právní skutečnosti, podle kterých došlo ke změně objektivní reality, jež souvisí s tvrzeným právem žalobce, musí poskytnout i materiální podklad pro takové tvrzení a neobstojí-li v této povinnosti, nemůže břemeno unést.⁹ Podle civilněprocesních norem platných na našem území od roku 1950 do roku 2000 šel soud sám za zjištěním skutečného stavu, nevynucoval plnění důkazních břemen, což mělo společenský dopad, který pocítujeme ještě dnes, kdy si účastníci řízení zvykli, že nenesou přímou zodpovědnost za prokázání skutečného stavu věci a stejně tak mnozí soudci tíhnou v pochybnostech k vlastní iniciativě.¹⁰

Tak jak probíhalo širší začleňování prvků koncentrace řízení do českého civilního procesu (kapitola 4.) docházelo k soustředění příslušné procesní činnosti účastníků řízení do předepsaných časových období během soudního řízení. Nejprve musela být odstraněna původní koncepce soudcovské aktivity při shromažďování skutkových a důkazních materiálů v případě. Po uzákonění odpovědnosti účastníků řízení za zjištění skutkového stavu věci je možné tomu odpovídající procesní činnost soustředit pomocí norem, které zavádí koncentraci řízení. Ve výsledku mají účastníci řízení předem stanovený úsek řízení, v němž mohou plnit povinnost tvrdit skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání. Břemeno tvrzení a břemeno důkazní jsou soustředěny do určité časové fáze řízení.

⁸ K povinnostem účastníků řízení vyplývajících z procesních břemen vyslovil Nejvyšší soud ČR: „Rozsah důkazního břemene, jímž je třeba rozumět okruh skutečností, které konkrétně musí ten který účastník občanského soudního řízení prokázat, zásadně určuje hmotněprávní norma (právní předpis), která je na sporný vztah aplikována. Nositelem důkazního břemene je ten z účastníků, který je povinen stanovený okruh skutečností prokázat, a jehož při nesplnění této povinnosti stíhá nepříznivý následek v podobě neúspěchu ve sporu. Důkazní břemeno ohledně stanoveného okruhu skutečností tedy leží na tom účastníku řízení, který z existence těchto skutečností vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky, a současně jde o toho účastníka, který existenci těchto skutečností také tvrdí.“ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1244/2008.

⁹ MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1984, s. 19.

¹⁰ DAVID, L. Co má (též) vliv na délku trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č.9, s. 410.

1.2.2 Procesní úkony při zjišťování skutkového stavu

Materiální podstata procesní činnosti účastníků řízení tkví v tom, že soudu sdělují údaje o osobách, věcech, úkonech a o jejich kvalitě a významu, jaký mu přiřazují. V souhrnu jde o všechna sdělení o okolnostech vnějšího světa, které mají význam pro empirické poznání podstaty sporu. Údaje, které má vzít soud na vědomí, musí být také potvrzeny důkazními prostředky, z jejichž provedení vyplyne objektivní existence skutečností a jejich vlastností, na kterých strany sporu zakládají svá stanoviska. Jde o aktivitu, kterou formálně představuje série procesních úkonů. Každé skutkové tvrzení nebo označení důkazu je procesním úkonem dle § 41 o. s. ř., který účastník řízení adresuje soudu. Procesní strany nemohou procesní úkony ve vztahu ke skutkové stránce věci činit libovolně kdykoli během řízení, neboť jsou omezeni časovým prostorem, který za tím účelem vymezuje uplatnění zásady koncentrace řízení v § 114c odst. 4 a 5 a § 118b o. s. ř. Jakmile v řízení nastane prekluzivní hranice, nejsou další skutkové a důkazní návrhy přípustné a nebude k nim přihlíženo dle § 41a odst. 3 o. s. ř.

Důsledkem je, že procesní úkony vyplývající z povinnosti uvádět skutková tvrzení a označovat důkazy jsou soustředěny do příslušné fáze řízení. Již od prvního zavedení zásady koncentrace řízení do novodobého českého civilního procesu v roce 2001 se objevují názory, že jde legislativně o správný trend při zvyšování odpovědnosti účastníků řízení ve světle zásady projednací (kapitola 2.1.), která je tak komplexně posilována.¹¹

1.3 Právní prameny zásady koncentrace řízení

1.3.1 Formální prameny práva - zásada projednání věci bez zbytečných průtahů

Základním požadavkem ústavněprávních pramenů je, aby měly osoby dotčené na svých právech možnost se domoci ochrany u nezávislého a nestranného soudu. Prostředkem jim má být zákonem stanovený právní proces. Kromě tohoto základního požadavku ale ústavní předpisy a mezinárodní normy požadují, aby byl právní proces schopný dosáhnout svého cíle v přeměřené lhůtě. Výslovné zakotvení zásady, aby se účastníkům řízení dostalo projednání věci bez zbytečných průtahů (v přiměřené lhůtě) obsahuje čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 Evropské úmluvy.

Každé započaté soudní řízení představuje pro jeho účastníky období právní nejistoty a smyslem práva na projednání věci bez zbytečných průtahů je záruka, že období této objektivní

¹¹ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, roč. 2001, č. 4, s. 23.

nejistoty nebude bez racionálních a nezbytných důvodů protahováno.¹² Požadavek na soudní ochranu jedné osoby končí tam, kde začíná požadavek osoby tím dotčené na rychlé nastolení opětovné právní jistoty. Základní práva jsou v judikatuře Ústavního soudu vykládána proporcionalně, což vyžaduje vzájemné vyvážení i jednotlivých zásad soudního řízení, skrze které se tato práva projevují.¹³

Zásada projednání věci bez zbytečných průtahů je v zákonné formě stanovena v § 6 a § 100 odst. 1 o. s. ř. a jednostranně zavazuje soud, aby v řízení postupoval co nejrychleji. Zákonodárce na tomto místě neukládá korespondující povinnost i účastníkům řízení (ti jsou právě oprávněnými z tohoto práva), nýbrž vyjadřuje zásadu, jak má soud řízení vést. Tomu koresponduje požadavek vůči procesním stranám, aby poskytovaly soudu včasné podklad pro vyřízení sporu. Zákon tedy předepisuje v § 101 o. s. ř. dotčeným osobám uvádět v řízení skutečnosti a důkazy rozhodné pro věc, přičemž jim za tím účelem stanovuje časový prostor, který však nemůže být bezbřehý a musí zajišťovat racionální a včasné procesní chování.¹⁴ Zásada koncentrace řízení zavádí do norem civilního práva procesního prekluzivní lhůty (kapitola 2.2.1.), které stimulují aktivitu účastníků řízení tím, že časově omezují možnost přispět k vytvoření skutkového podkladu případu a tím ovlivnit své šance ve věci samé. Všechny procesní subjekty jsou si předem vědomy těchto časových účinků, čímž je v řízení nastolena právní jistota o vývoji celého procesu. Soudu se tak vytváří podmínky a volná cesta pro jeho příslušnou procesní aktivitu, což mu umožňuje dostát požadavku rychlého projednání a rozhodnutí věci.

Pokud jde o vhodnost procesních opatření k urychlení procesu, která vyvěrají z konstrukce zásady koncentrace řízení, je vhodné poukázat na Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy, které se týká principů civilního procesu, které jsou určeny k jeho zefektivnění. Pátý princip vyjadřuje požadavek, aby nároky, tvrzení a obrany stran a i jejich důkazy byly uvedeny v co nejranější fázi řízení a aby nebyly obecně připuštěny u odvolací instance, a to pouze s výjimkami, které vycházejí z objektivní nemožnosti jejich včasného uplatnění nebo z jiného zvláštního důvodu.¹⁵ V takovém kontextu je volba zákonodárce České republiky, který

¹² BARTONÍČKOVÁ, K. Zásada rychlosti řízení ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. In *Milníky práva v stredoeurópskom priestore 2007*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. s. 153.

¹³ DAVID, L. Co má (též) vliv na délku trvání civilních sporů. s. 410.

¹⁴ DRÁPAL, L.: Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č.5 - mimořádná příloha, s. 25.

¹⁵ Council of Europe, Committee of ministers, Recommendation No. R (84) 5 of the committee of ministers to member states on the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice. 28. 2. 1984; [online]. [cit. 12.ledna 2011]. Dostupné na <<https://wcd.coe.int/wcd/com.intranet.InstraServlet?command=com.intranet.CmdBlobGet&IntranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>>

od roku 2001 zavedl do civilního procesu prvky zásady koncentrace řízení a zásadu neúplné apelace, konformní s doporučeným trendem evropských civilněprocesních systémů.

1.3.2 Materiální prameny práva - zásada koncentrace řízení jako společenský jev

Civilní řízení sporné je součinností více subjektů, které musí dodržovat určitá pravidla hry, přičemž tato pravidla musí být přesná a jasná. Strany sporu a i potencionální strany sporu – veřejnost – musí vědět, že chtějí-li spravedlnost, která bude efektivní a rychlá, musí se soudem náležitě spolupracovat. Přitom je nutné, aby si tito účastníci právního procesu přesně a plně uvědomovali, že jim z jejich právního postavení plynou určité povinnosti a že nebudou-li je náležitě plnit, ponесou odpovídající důsledky. Je-li podstatou sporného řízení povinnost tvrdit a prokazovat skutečnosti, které zakládají právo, „*musí k tomu přistoupit též jasné vědomí toho, že při nedostatku důkazů lze prohrát sebespravedlivější při a že tedy je třeba na potřebné důkazy pamatovat včas.*“¹⁶ Účastníci soudního sporu stojí v kontradiktorním postavení, které narušuje pocit jistoty jejich postavení ve společenských vztazích. Každý jednotlivec usiluje o to, aby období pochybností o právním stavu dílčí skutečnosti jeho života netrvalo dlouho. Z toho vychází požadavek, který je vlastní lidské povaze, aby ochrana dotčených práv byla rychlá. Nejen v běžném životě, ale především v obchodním a hospodářském styku mohou průtahy v poskytnutí soudní ochrany způsobit nenahraditelné ztráty a narušit potřebnou plynulost hospodářského života.¹⁷ Adekvátní požadavky na odpovídající způsob vedení soudního řízení ale nelze klást jen na soud. Předmětem rozhodování je subjektivní soukromé právo, které je především ve sféře vlivu osoby, která z něj pro sebe vyvozuje prospěch. Zákonná pravidla by měla stimulovat kromě soudu též účastníky řízení, aby přispěli k celkové rychlosti a efektivitě soudního řízení. Procesní instituty, které odpovídají zásadě koncentrace řízení, nutí procesní strany, aby příslušné úkony, kterými prokazují svou věc, činily včas a umožnily tak brzkému nastolení právní jistoty cestou vydání rozhodnutí. Donucujícím prostředkem jsou procesní prekluzivní lhůty, jež působí jako hrozba toho, že nebude v budoucnu možné uvést to, k čemu byla vhodnější příležitost dříve. Vyložená procesní pravidla je však nutno posuzovat tak, že soud není (jako v dobách právní úpravy účinné v letech 1950 až 2000) povinen nahrazovat nenáležitou procesní činnost účastníků řízení vlastní aktivitou. S ohledem na rychlý hospodářský život současné společnosti by bylo příhodnější požadovat, aby subjekty soukromých práv

¹⁶ WINTEROVÁ, A. *O novém pojetí civilního procesu : soubor statí*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2006. s. 70.

¹⁷ MACUR, J. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 1999, roč.7, č. 7, s. 346.

přistupovaly ke svým společenským a právním závazkům s náležitou péčí. Vycházejí z této společenské skutečnosti se v civilním procesu začala od roku 2001 prosazovat tendence zapojení zásady koncentrace řízení do civilního procesu. Novela č. 30/2000 Sb. zavedla poprvé od roku 1950 prvky zákonné koncentrace řízení pro vybrané druhy řízení a vedle toho i fakultativní koncentraci řízení z rozhodnutí soudu. Za několik let byla role zásady koncentrace řízení pro společnost ještě posílena novou právní úpravou, kterou zavedl do občanského soudního řádu zákon č. 7/2009 Sb., jenž ze zásady koncentrace řízení učinil univerzální pravidlo pro všechna sporná civilní řízení. Výklad této práce je pojímán z pohledu racionálního člena společnosti, který zodpovědně plní své společenské závazky tak, jak vyplývají z příslušnosti k demokratickému státnímu zřízení.

2 Vztah zásady koncentrace řízení k dalším zásadám civilního procesu

Zásady civilního procesu jsou z hlediska teorie obecnými právními idejemi, na kterých je postaveno občanské soudní řízení. Jednotlivá zásada není konkrétní zákonnou normou, nýbrž souhrnným označením pro vzájemné funkční a koncepční působení více zákonných institutů, z jejichž celku pak sestává občanské soudní řízení. Procesní zásada je souhrnem právních pravidel, která odlišují civilní proces od ostatních druhů lidské činnosti.¹⁸ Například zásada dispoziční je souborem norem, které vymezují následky návrhu na zahájení řízení, soudního smíru nebo zpětvzetí žaloby. Společný znak spočívá na možnosti těmito procesními úkony nakládat (disponovat) řízením. Zásada koncentrace řízení je obecným teoretickým označením právních institutů, které v řízení vytyčují čas pro procesní chování subjektů řízení. Každý institut občanského soudního řízení má své systémové místo a funkčně působí na ostatní, což vytváří funkční soubor, který pak teoreticky zastřešuje zásada civilního procesu.

Vzájemný obsahový vztah jednotlivých procesních zásad je vhodným prostředkem, jak vymezit systémové a funkční postavení zásady koncentrace řízení v právní úpravě civilního procesu. V následujícím textu je vyložen vztah zásady koncentrace řízení k těm zásadám civilního procesu, které se svými instituty přímo vztahují na uplatnění jejich koncepčních principů a důsledků pro občanské soudní řízení. Je vhodné poznamenat, že všechny procesní zásady jsou propojeny, a to na více úrovních. Předmětem výkladu bude především institucionální propojení zásad civilního procesu, kterých se dotýká materiální obsah soudního řízení a jeho časově prekluzivní aspekty. Z tohoto důvodu není blíže vymezen vztah koncentrace řízení a například zásady dispoziční, jež je sice fundamentálním předpokladem pro vlastní uplatnění institutů zásady koncentrace řízení, ale nevymezuje ji obsahově.

2.1 Zásada projednací

Zásada projednací je souborem právních norem, jež pokrývají základní axiom a povahový rys civilního procesu sporného, že totiž odpovědnost za zjištění skutkového stavu v tom kterém sporu ulpívá na účastnících řízení. Právým opakem je zásada vyšetřovací, která odpovědností za skutkový stav zatěžuje soud.¹⁹ Zásada projednací stanovuje povinnost

¹⁸ ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků „Všehrd“, 1946. s. 6.

¹⁹ V dnešní době jde o koncepci imanentní civilním řízením nesporným.

účastníkům občanského soudního řízení tvrdit a prokazovat existenci těch skutečností, které pro vznik, změnu a zánik subjektivních soukromých práv vyžaduje norma hmotného práva. Takový požadavek procesní činnosti účastníků řízení vychází z objektivní reality, ve které všechny minulé úkony účastníků a osob, s nimiž byly ve styku, zanechávají ve vnějším světě stopy, otisky, které tu existují předtím, než započne formální činnost soudu směřující k jejich zjištění a hodnocení.²⁰ Protože jsou to strany, jež nejlépe znají skutkové okolnosti, které nastaly před procesem, je na nich, aby svou procesní aktivitou a iniciativou vnesly do řízení potřebný skutkový stav.²¹ Ve své ryzí podobě je zásada projednací požadavkem, aby při zjišťování skutkových okolností případu byly jediným prostředkem empirického poznání soudu právě tvrzení a důkazy nabídnuté procesními stranami. O tom, do jaké míry by měl být při zjišťování skutkového stavu věci iniciativní soud, se v historickém vývoji uplatnění projednací zásady vedly diskuze od 19. století.²² Praktický projev iniciativy soudu při vyšetřování skutkových okolností případu byl vždy odrazem společenské ideologie. Zatímco individualismus nevyžadoval aktivní roli soudce, společenský kolektivismus v právu nepřipouštěl jeho pasivitu žádaje, aby jako státní orgán zjistil objektivní pravdu v zájmu společenského celku.²³ Míra soudní iniciativy při shromažďování skutkové materie případu se projevuje na možnosti urychlování procesu cestou uplatnění zásady koncentrace řízení. Pokud by byl soud zavázán aktivně vyhledat nejširší okruh skutkových okolností, nebyla by snaha stimulovat prekluzivními lhůtami účastníky řízení v plnění procesních povinností tak fundamentální pro běh celého řízení.

Projednací zásada determinuje obsah procesní činnosti, neboť vyžaduje, aby soud rozhodoval na základě skutkového stavu představeného soutěží procesních stran. Zásada koncentrace řízení vystupuje v této souvislosti tak, že stanovuje pro naplnění obsahu zásady projednací určitý úsek řízení. Opíraje se o empirismus tak obě zásady požadují, aby určitá osoba, pokud tvrdí svůj nárok, byla schopna jej prokázat odpovídající procesní aktivitou a v příslušný čas. Stanovení konkrétního úseku řízení pro plnění procesních povinností se jeví jako racionální prvek, jak urychlit aktivitu účastníků řízení. Předpokladem přitom je, že adresáti příslušných prekluzivních norem již mají ve sféře svého vědomí podstatné skutkové okolnosti vnějšího světa. Tak požadavek včasnosti reaguje na faktickou informovanost

²⁰ MACUR, J. Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení. s. 13;

²¹ MACUR, J. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*, roč. 1998, č. 9, s. 9.

²² MACUR, J. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 62.

²³ MALESHIN, D. The russian style of civile procedure. *Emory International Law Review*, 2007. č. 21, s. 556-557.

procesních stran, které musí představit skutkovou materii případu v takové kvalitě, aby odpovídala hmotnému právu, jež ten který nárok založilo.

2.2 Zásada arbitrárního pořádku a zásada legálního pořádku

Pokud zásada projednací vyjadřuje materiální náplň občanského soudního řízení, potom jsou zásady arbitrárního nebo legálního pořádku projevem toho, jak může být občanské soudní řízení formálně časově uspořádáno. Zásada projednací tedy předpokládá aktivitu účastníků řízení, která směřuje ke shromáždění skutkového materiálu pro rozhodnutí věci, a zmíněné zásady pak určují systém časového rozvržení této aktivity.

Zásada arbitrárního pořádku vychází z takové konstrukce občanského soudního řízení, které je od počátku (návrh na zahájení řízení) po ukončení (pravomocné rozhodnutí) jednotným časovým úsekem, který se nedělí na dílčí funkční stádia. V takovém neděleném prostoru činí příslušné procesní úkony účastníci řízení, aniž by jim k tomu zákon určoval určitý čas a jejich aktivita je vedena procesními pokyny soudu (odtud označení arbitrární pořádek).²⁴ Tato zásada bývá také označována za zásadu jednotnosti řízení, což odráží časovou volnost, kdy účastníci řízení nejsou při uvádění nových skutečností a důkazů limitováni žádnými prekluzivními lhůtami, takže jejich procesní úkony nejsou soustředěny do dílčích fází řízení. Nesoustředění procesního chování účastníků řízení do předem stanovených úseků řízení může mít negativní důsledky pro racionální a hospodárny průběh řízení. Důsledkem může být, že účastníci o svůj proces náležitě nepečují a nevyvíjí příslušnou procesní součinnost ve vhodném věcném a časovém sledu. Zásada arbitrárního pořádku (jednotnosti řízení) uplatňovaná v občanském soudním řádu před rokem 1989 a i letech následujících znamenala rozmělnění a zamlžení samotné podstaty sporného řízení, kde jsou strany v kontradiktorním postavení. Základním předpokladem zefektivnění a urychlení civilního procesu bylo odstranění takové koncepce soudního řízení.²⁵

Vedle zásady arbitrárního pořádku rozeznáváme zásadu legálního pořádku. Občanské soudní řízení, které je ovládáno duchem této zásady, se rozpadá na několik časových úseků neboli procesních oddílů (stádií). Jednotlivé úseky řízení jsou zákonem funkčně předurčeny, aby v nich byly vykonány stanovené procesní úkony subjektů řízení. Tato stádia na sebe podle zákonného pořádku navazují a jedno může podmiňovat konání druhého. Zásada legálního pořádku se v současnosti projevuje v řízení nalézacím. Působení institutů zásady koncentrace řízení před soudem prvního stupně znamená, že procesní strany nemají

²⁴ ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. s. 50.

²⁵ BUREŠ, J. Příprava rekodifikace českého civilního procesu. *Právní praxe*. 1997, roč. 5, č. 2, s. 71.

neomezený časový prostor pro to, aby mohly libovolně tvrdit skutečnosti a označovat důkazy. Pro řízení nalézací stanovuje občanský soudní řád časové hranice, které možnost tvrdit a navrhnout důkazy prekludují.²⁶ Příslušnými časovými hranicemi je vázán i soud. Za současného znění občanského soudního řádu se ve fázi přípravy jednání setkáváme s procesními úkony soudu, jejichž provedení není po určitém časovém okamžiku dále možné. Jakmile soud začne jednat o skutkové a právní podstatě věci a provádět důkazy, nesmí již některé procesní úkony vykonat, protože příslušná fáze řízení to již neumožňuje (např. nelze vydat kvalifikovanou výzvu dle § 114b o. s. ř. během prvního jednání ve věci samé; kapitola 5.3.2).

Dalším projevem zásady legálního pořádku v současném znění občanského soudního řádu je zásada neúplné apelace. Jde o projev zásady legálního pořádku, který má význam pro opravné řízení před soudem druhého stupně, neboť jej vymezuje jako úsek řízení určený výhradně k přezkoumání rozhodnutí vydaného v předchozí fázi nalézacího řízení.

2.2.1 Procesní prekluzivní lhůty

Občanské soudní řízení ovládané zásadou arbitrárního pořádku neobsahuje žádné předem stanovené úseky, do kterých by zákonodárce soustředil příslušné procesní úkony stran nebo soudu. Řízení je jedním materiálním úsekem, během něž je možné uplatňovat v libovolném pořadí a v jakýkoli okamžik jednotlivé skutkové a důkazní návrhy. Uplatnění procesních prekluzivních lhůt²⁷ zde nemá místo a všechna soudní jednání a lhůty jsou obecné se stejnou materiální náplní. Negativním důsledkem takového časového uspořádání řízení je, že účastníci nejsou ničím nuceni uvádět včas, úplně a účelně údaje významné pro věc a s každým novým jednáním panuje nejistota o tom, jaký skutkový vývoj bude řízení jako celek mít.

Jakmile občanské soudní řízení legislativně pozmění zásada koncentrace řízení, dochází k uplatnění prekluzivních lhůt. Původně jednotné řízení rozdělí časové hranice do více úseků. Účastníci řízení tak předem znají časový prostor, v němž je přípustné uplatňovat skutková tvrzení a důkazní návrhy. Mimo příslušný časový rámec to již možné není. Vymezené procesní úkony jsou podle svého obsahu soustředěny do zákonem stanovených

²⁶ Projevem takového omezení může být, že účastníci řízení uvádějí skutková tvrzení, která ani nemají oporu v aktuálním stavu projednávání věci a které si i vzájemně odporují; činí tak *in eventum*, tedy pro případ, že v budoucnu k tomu již pro prekluzi nebudou oprávněni; odtud pochází historické označení zásady koncentrace řízení jako zásady eventuální. ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. s. 48.

²⁷ MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, roč. 8, č. 1, s. 6;

roků a lhůt.²⁸ Prekluzivní lhůty jsou běžnou součástí právního řádu, pokud jde o práva vyplývající z hmotněprávních předpisů, a své místo tak mohou mít i v případě práv procesního charakteru. Jejich role v právním systému vychází ze skutečnosti, že každá osoba, která má zájem na ochraně svého subjektivního soukromého práva, jej musí i náležitě uplatňovat v čase, který je k tomu objektivně stanoven. S ohledem na případnou procesní neaktivitu lze s vysokou pravděpodobností hraničící s jistotou předpokládat, že strany žádnými vhodnými prostředky objasňujícími skutkový stav věci nedisponují. Je proto mylné se domnívat, že účinky koncentrace řízení tak, jak ukončují v určitém okamžiku procesní aktivitu účastníků řízení, znemožňují soudu vydat rozhodnutí, které bude v souladu s hmotněprávními poměry.²⁹ Pokud jde o legislativní konstrukci prekluzivních lhůt, je nutné respektovat racionalitu soudního řízení a zvažovat do jaké míry může mít prekluze vliv na správné zjištění skutkového stavu a jeho prokázání.

2.2.2 Koncentrační soudní rok

Tak se v civilním procesu setkáváme s koncentračním soudním rokem, který je dalším typem vedle obecných soudních roků.³⁰ Koncentrační rok může být v řízení vždy jen jeden. Právní úprava určuje, kdy se bude koncentrační rok v procesu konat, čímž uzavře odpovídající aktivitu procesních stran. S koncem koncentračního roku uplynula prekluzivní lhůta a začíná další fáze řízení. Jejím obsahem je již vlastní projednání věci, provedení a zhodnocení důkazů a konečně vydání rozhodnutí. Takto se civilní proces stává parciálním ve smyslu zásady legálního pořádku. Předělem mezi jednotlivými fázemi řízení a jejich obsahovou náplní je koncentrační rok.

Občanský soudní řád zná ve svém současném znění dva typy koncentračního roku. Prvním je přípravné jednání dle § 114c o. s. ř. a druhým je první jednání, které se koná ve věci samé. Pro oba typy koncentračních roků předepisuje prekluzivní účinky § 118b o. s. ř. Z pohledu zásady koncentrace řízení jde vždy o první ústní jednání, které se koná v daném

²⁸ Pojem *soudní rok* zavedl do českého civilního procesu civilní řád soudní z roku 1895. Jde o označení doby, ve které soud jedná o věci samé. *Masarykův slovník naučný*. Díl VI. Praha : ČS Kompas, 1932, s. 199. Doba provádění procesních úkonů, která je vymezena dnem a hodinou, a také zpravidla místem soudní budovy. VESELÝ, F. X. *Všeobecný slovník právní*. Díl 4. Praha: Nákladem vlastním - komisi knihkupectví F. Topiče, 1899, s. 103. Jde o pojem používaný nejen v původním civilněprosením právním předpise, ale i v současné odborné literatuře a z tohoto důvodu je používán i v této práci. Občanský soudní řád jej nepoužívá, avšak lze jej považovat za zažitý procesněprávní termín.

²⁹ MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. s. 8.

³⁰ *Koncentrační soudní rok* teoreticky vyjadřuje skutečnost, že jde o setkání soudu s účastníky řízení, přičemž pojem koncentrační znamená, že jde pro účastníky řízení o zlomový úsek řízení, kdy se jim uzavírá možnost uvádět další skutková tvrzení a důkazní návrhy.

řízení. Rozdíl mezi oběma typy spočívá v tom, že jde o dva odlišné procesní instituty řízení – o dva druhy soudního roku.³¹

2.2.3 Koncentrační lhůty

S odkazem na předchozí kapitolu je nutno konstatovat, že stejné funkční vlastnosti jako koncentrační roky náleží v civilním procesu i koncentračním lhůtám. Lhůta je obecně zákonem nebo soudem stanovené časové období, v jehož průběhu má být naplněn určitý procesní úkon. Nejinak tomu je i v případě lhůt, které jsou stanovovány účastníkům řízení, aby během nich doplnili svá skutková tvrzení a označily příslušné důkazy. Protože příslušné procesní úkony jsou zákonem soustředěny do procesních lhůt, mluvíme o lhůtách koncentračních. V současné právní úpravě se vyskytují tři typy koncentračních lhůt. První dva typy korespondují s koncentračními roky, na které navazují dle § 114c odst. 4 a § 118b odst. 1 o. s. ř. Třetí typ koncentrační lhůty je zcela specifický. Právní úprava se nachází v hlavě čtvrté části třetí občanského soudního řádu. Jde o institut řízení rozkazního dle § 175 o. s. ř., kde je upravena koncentrační lhůta při podávání námitek proti směnečnému a šekovému platebnímu rozkazu.

2.3 Zásada legálního pořádku - zásada neúplné apelace a zásada koncentrace řízení

Za stavu právní úpravy, kdy mohli účastníci řízení uvádět nové skutečnosti a označovat důkazy neomezeně jak před soudem prvního stupně, tak před soudem druhého stupně (tedy dokud rozsudek ve věci samé nenabyl právní moci), mluvíme o civilním procesu ovládaném čistou zásadou arbitrárního pořádku. S účinností od 1. 1. 2001 se začal v českém civilním procesu uplatňovat institut zásady legálního pořádku. Je jím zásada neúplné apelace, kterou občanský soudní řád předepisuje jako vůdčí zásadu odvolacího řízení. Zavedená pravidla umožňují účastníkům řízení uvádět rozhodné skutečnosti a označovat důkazy pouze ve stádiu řízení před soudem prvního stupně, které je k tomu výhradně funkčně určeno. Po vydání rozhodnutí soudu prvního stupně k tomu již prostor není.

Občanské soudní řízení nalézací, které začíná podáním žaloby a končí okamžikem, kdy meritorní rozhodnutí nabude právní moci, se tak rozdělilo na dvě hlavní fáze. První fází je zjišťování skutkového stavu daného případu a vydání rozhodnutí. Jde o obligatorní část řízení.

³¹ Pro teoretické srovnání je vhodné uvést, že tzv. praetorský smír dle § 67 o. s. ř. je dalším druhem soudního roku, který tak stojí vedle roku ve věci samé (jednání) a roku přípravného (přípravné jednání). V historii civilního procesu se setkáváme s dalšími druhy, např. První rok dle § 239 civilního řádu soudního, který byl rokem formální stránky přípravy jednání a neumožňoval uvádění skutkových tvrzení.

Protože tato činnost probíhá výhradně u soudu prvního stupně, lze jej označit za instanci skutkovou, u které mají být provedeny zásadně všechny navrhované důkazy (s výjimkou důkazů nadbytečných a nerelevantních). Činnost soudu je přitom zaměřená výhradně na skutkové projednání věci, její subsumpci pod příslušnou právní normu a vynesení rozhodnutí.³² Z toho vyplývá, že účastník má procesní povinnost uvádět relevantní skutečnosti už před soudem prvního stupně.³³ O tomto zákonném pravidle musí být účastníci poučeni dle § 119a o. s. ř., jinak omezení před odvolací instancí platit nebude.

Druhou fází je pak řízení opravné. Soud druhého stupně danou věc posuzuje s ohledem na možné vady řízení u soudu prvního stupně. Jde o fakultativní část řízení a bude-li se v daném řízení konat, závisí na rozhodnutí nespokojeného účastníka řízení, který ji může zahájit podáním opravného prostředku. V průběhu opravného řízení se skutkový základ případu nezjišťuje novými tvrzeními a důkazy. Výjimky z tohoto pravidla jsou upraveny v § 205a o. s. ř. Nové skutečnosti a důkazy jsou připuštěny před soudem druhého stupně jen za účelem prokázání procesních vad předchozí fáze řízení nebo k doplnění důkazního deficitu účastníka řízení, který nemohl bez své viny rozhodné okolnosti uvést již v řízení před soudem prvního stupně. Zásada neúplné apelace tak vyčlenila řízení před soudem druhého stupně jako převážně opravné řízení, kde se další skutkové okolnosti případu zjišťují výjimečně za podmínek uvedených v ustanovení § 205a o. s. ř. Funkční odlišnost a soustředění povahově rozdílných proseních úkonů obou fází tak povahově odpovídá zásadě legálního pořádku.

Výsledkem zkoumání platné legislativní materie občanského soudního řádu může být konstatování, že český civilní proces obsahuje dva instituty zásady legálního pořádku. Vedle zásady neúplné apelace se uplatňuje zásada koncentrace řízení, které bývají v teorii ztotožňovány.³⁴ Obě zásady by bylo příhodné posuzovat jako dva různé instituty. Pro objasnění vzájemného vztahu zásady koncentrace řízení před soudem prvního stupně a zásady neúplné apelace, která ovládá řízení odvolací, je dobré užít komparativního historického výkladu.

Civilněprocesní teorie vycházející z civilního řádu soudního, který platil na území českých zemí od roku 1895, znala zásadu soustředovací (koncentrační). Její instituty byly určeny k urychlení řízení a zamezení obstrukcí při shromažďování skutkového materiálu

³² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 5. vydání. Praha: Linde Praha, 2008. s. 83.

³³ KINDL, M. a kol. *Občanské právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008 s. 272.

³⁴ Viz např. SVOBODA, K. Souhrnná novela občanského soudního řádu – jak funguje v praxi. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 10, s. 436-439.

případu před soudem prvního stupně.³⁵ Vedle soustředovací zásady rozlišovala právní věda zásadu přezkumné činnosti odvolacího soudu, kterou bychom dnes nazvali zásadou neúplné apelace. Tato zásada stála dichotomicky proti zásadě nového projednání věci (úplné apelace) jako systematické vymezení funkce odvolacího řízení u soudu druhého stupně.³⁶ Obsahem procesní nauky bylo, že zásada koncentrace řízení je institutem řízení nalézacího, ale zásada neúplné apelace je systémem opravného řízení. V dobové literatuře nenajdeme ztotožnění obou zásad pod souhrnné označení koncentrace řízení. Obě konstrukce jako projevy zásady legálního pořádku sice narušovaly jednotné pojetí řízení dle civilního řádu soudního, ale důraz byl kladen na to, že odvolací řízení není žádné *iudicium novum*.³⁷ Tato civilněprocesní konstrukce platí i v občanském soudním řádu, a to od roku 2001. V současné době známe stále dvě odlišné fáze nalézacího řízení, kdy pro každou platí jiná procesní zásada. Obě zásady od sebe odlišuje funkční, systémový a instanční prvek, který vymezuje jejich rozdílnou koncepci a uplatnění. Zásada koncentrace řízení se uplatňuje na okruh procesních subjektů – účastníci řízení a soud prvního stupně – které shromažďují podklad pro objasnění skutkového stavu a směřují k prvnímu meritornímu rozhodnutí. Jde o instanci skutkovou.³⁸ Naproti tomu zásada neúplné apelace právně upravuje součinnost jiného okruhu procesních subjektů – účastníky řízení a soud druhého stupně – které přezkoumávají a opravují vady postupu předchozí fáze řízení. Jde o instanci opravnou. Podstatou je specifická činnost odlišné skupiny procesních subjektů, než s jakými se lze setkat v dané věci v řízení před soudem prvního stupně. Takové funkční vymezení a uplatnění vymezuje zásadu koncentrace řízení od zásady neúplné apelace.

Kdyby se zásada neúplné apelace neuplatňovala, bylo by řízení jednotné a u odvolacího soudu v druhé instanci by se jednalo o nové řízení (*iudicium novum*), kdy mohou účastníci pokračovat neomezeně v důkazních a skutkových návrzích. Za takového stavu řízení by nic nebránilo, aby se uplatnila zásada koncentrace až při kterémkoli roku nebo lhůtě před soudem druhého stupně. Jakmile by nastoupila, další řízení by spočívalo v projednání věci a vnesení rozsudku, což by mohl být prostor pro způsobení dalších procesních vad. V takovém civilním procesu by nebyla opravná instance, ale pouze instance skutková. Zásada neúplné apelace je procesní zásadou, která se vztahuje k funkčnímu uspořádání řízení a zajišťuje účastníkům řízení dvouinstanční přezkum skutkového stavu. Vzhledem k těmto funkčním

³⁵ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. [II. díl s. 124-125, 429].

³⁶ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* [III. díl s. 41].

³⁷ OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I.*, Praha 1908, s. 264.

³⁸ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář.* 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009. s.1638.

rozdílům a vztahovým odlišnostem, jakož i historickému pojmání obou zásad, je možné konstatovat, že se jedná o různé procesní instituty.

Na závěr je třeba ještě ale poznamenat, že i nadále je občanské soudní řízení ovládáno zásadou arbitrárního pořádku, kdy je to soudce, kdo určuje, kdy bude který důkaz proveden a který poučuje účastníky řízení o možné změně právního posouzení věci. Jsa vázán pouze prvky prekluze, je na předsedovi senátu, aby v konkrétním řízení podle okolností případu a celkové povahy věci, rozhodl, kdy které úkony budou provedeny.³⁹ Zákon ani nediktuje soudu, kdy vynést konečné rozhodnutí. Řízení zůstává jednotné, je pouze racionálně doplněno o některé prvky zady legálního pořádku.⁴⁰

2.4 Zásada materiální pravdy a zásada formální pravdy

Účelem každého občanského soudního řízení je poskytnou ochranu subjektivním soukromým zájmům. Ovšem je přípustné, aby byly chráněny pouze ty zájmy, které mají zákonný i skutkový podklad. Z uplatnění zásady projednací vyplývá, že je pouze na dotčených subjektech takových soukromých práv, aby soudu představily, jaký sled událostí vedl ke vzniku příslušného nároku. Při procesu zjišťování, komu sporné právo náleží a v jaké kvalitě, nepředepisuje zákon, aby účastníci relevantní věci prokazovali určitými stanovenými postupy, tvrzeními a důkazy. Civilní proces stojí na zásadě materiální pravdy, která znamená, že soud vyvozuje poznatky o stavu objektivních skutečností podle obsahu tvrzení stran a jimi předložených důkazů. Zákon nepředepisuje, jak má být existence a povaha té které právně významné skutečnosti prokázána a jakými určitými důkazy to musí být doloženo. Soud musí všechna tvrzení a důkazy hodnotit podle jejich obsahu a významu, který s nimi spojuje právní řád. Je nepřípustné, aby bylo některé tvrzení nebo důkaz považován za pravdivý ve smyslu sporné věci jen proto, že má určitou formu nebo jej nevyvrací protinávrh. Zásada materiální pravdy vyžaduje, aby soud hodnotil předložené údaje a důkazy takovým způsobem, že k poznatkům, které z jejich obsahu objektivně vyplývají, přiřazuje relevantní právní normy a teprve pokud oba tyto prvky korespondují, z nich vyvodil závěry ve věci samé. Opačný postup by znamenal uplatnění zásady formální pravdy, která spočívá na procesní konstrukci, kdy má soud považovat za prokázané to, co za prokázané v určitých situacích považuje zákon. Z takové konstrukce vychází například institut rozsudku pro zmeškání známý českému civilnímu procesu od první poloviny 90tých let 20. století. Jde o situaci, kdy soud vydává

³⁹ DRÁPAL, L. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. s. 22.

⁴⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. s. 83.

rozsudek, kterým vyhovuje žalobě pouze na základě zákonem stanoveného předpokladu (formy), kdy se dle § 153b považuje za prokázané to, co tvrdí žalobce, pokud se zároveň žalovaný nedostavil k jednání.⁴¹ Jde však o výjimku z jinak uplatňované zásady materiální pravdy, protože jinak se soud zabývá pouze obsahem tvrzených skutečností a provedených důkazů.

Zásada koncentrace řízení nijak zásadu materiální pravdy nenarušuje a uplatňuje se v souladu s její povahou. Funkční uplatnění obou zásad vytváří v občanském soudním řízení stav, kdy soud zjišťuje, zda právo je, či není a jakou má kvalitu pouze na základě obsahu předložených skutečností, přičemž se úvahy soudu zaměřují jen na skutečnosti a důkazy, které byly uvedeny v příslušné fázi řízení, kterou vymezují účinky koncentrace řízení. Ke vztahu obou zásad je třeba poznamenat, že ačkoli účinky zásady koncentrace řízení formálně omezují účastníky řízení při jejich aktivitě uvádět skutková tvrzení a označovat důkazy, nikterak to neodnímá civilnímu procesu systém materiálního poznání reality. Účinky zásady koncentrace řízení neznamenaají překážku soudu při objasňování okolností případu, ani nepředepisují co má soud za prokázané považovat. Prekluzivní lhůty vymezují účastníkům řízení prostor, kdy mají svou odpovídající procesní činností vytvořit skutkový a důkazní podklad pro uplatnění zásady materiální pravdy. Tím, že budou účastníci řízení plnit své procesní povinnosti dle § 101 a 120 o. s. ř., dostojí zásadě materiální pravdy i přesto, že k této činnosti mají předem stanovený ohraničený úsek řízení.

Ve vztahu ke zjišťování skutkového stavu věci uvádí profesor Macur: „*Má-li každý právo domáhat se ochrany práva u soudu, znamená to, že skutečnosti, na jejichž základě je uplatňováno určité subjektivní soukromé právo, musely existovat ještě před procesem a nezávisle na něm.*“⁴² Takto je formulován základní předpoklad a zároveň základní opěrný bod pro funkci zásady koncentrace řízení. Pokud materiální skutečnosti ve věci samé nastaly před započítáním soudní pře, měli by být účastníci civilního sporu schopni je také uvést. Zásada koncentrace řízení nestaví překážky materiální pravdě, ale pouze určuje účastníkům sporu příhodný úsek řízení, kdy mají tvrdit a prokazovat. Meritum problému tkví v požadavku, aby účastník poskytl podklad pro posouzení objektivní skutečnosti (zásada projednací). Není po něm požadováno, aby tak činil cestou jakékoli formy (zásada materiální pravdy), protože soud bude vždy sledovat skutečný obsah údajů a důkazů. Pokud si někdo zakládá na právu, které mu svědčí, měl by být schopen jej prokázat a ani teoretické formální překážky mu v tom

⁴¹ tamtéž, s. 86.

⁴² MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. s. 59.

z podstaty empirismu bránit nemohou. Zbývá dodat, že v moderní době by mělo být rozlišování „formální“ a „materiální“ pravdy v občanském soudním řízení považováno za mylnou konstrukci, protože pravda je vždy jen jedna.⁴³

Zásada koncentrace řízení nestaví formální překážky zjištění materiální pravdy, ale věcně a časově racionálně usměřňuje soudní řízení v jeho cíli dobrat se objektivní reality, která panuje mezi dvěma kontradiktorně postavenými procesními stranami.

⁴³ MACUR, J. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. s. 16.

3 Historie uplatnění zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu

3.1 Patent daný dne 1. května 1781 s. s. z. č. 13 (tzv. Josefínský soudní řád)

Civilní proces v českých zemích podléhal vlivu německého práva a na církevních soudech také vlivu práva kanonického.⁴⁴ Tak pronikaly do českého právního prostředí principy vlastní cizím právním systémům a nebylo tomu jinak ani v případě zásady eventuální, která měla zabránit zbytečným průtahům v řízení.⁴⁵ Později byla zakotvena zásada soustředovací v obecném civilním procesu v Čechách na základě Obnoveného zřízení zemského z roku 1627. Procesněprávní normy soustředily příslušné procesní úkony žalobce a žalovaného do jejich písemných podání, která musela obsahovat jak tvrzení, tak důkazní návrhy.⁴⁶ Konečně byla na popud Marie Terezie zahájena reforma soudnictví a došlo k oddělení veřejné správy a soudních orgánů. Celkovou reformu završil Josef II., který sjednotil civilní proces pod působnost soudní soustavy a vydal pro ni novou civilněprocesní normu. Josefínský soudní řád z roku 1781 je prvním moderním uceleným zákonem pro občanské soudní řízení na území Rakouska a potažmo v českých zemích.⁴⁷ Platil pro celé Habsburské panství až do roku 1898, kdy jej nahradil nový Civilní řád soudní z roku 1895.

Obecný soudní řád pro řízení sporné daný Patentem dne 1. května 1781 s. s. z. č. 13 neboli Josefínský soudní řád⁴⁸ je považován za normu zakotvující zásadu legálního pořádku a v literatuře bývá uváděn jako její příklad.⁴⁹ Na svém počátku patent v § 2 zakotvuje, že až na jiné legislativně stanovené výjimky, přísluší žalobci po dvou procesních úkonech, kterým v návaznosti odpovídají dva procesní úkony žalovaného. Takto taxativně vymezenou skupinu procesních úkonů představují žaloba a replika za ty, které přísluší žalobci, a odpověď a duplika, jež přísluší žalovanému. Žalobce musel v žalobě uvést vše rozhodné pro zjištění skutečného stavu věci, a to vyčerpávajícím způsobem, protože v dalších fázích řízení již novoty, které by nevycházely z tvrzení protistrany, nemohly být uváděny. Na fázi žalobní

⁴⁴ Historický výklad se zaměřuje pouze na zákonné předpisy platné na území, které je v současnosti vymezené Českou republikou, a nezabývá se právním prostředím ostatních oblastí rakouského panství (Slovensko, Podkarpatská Rus jako součásti Uherského království), a to vzhledem ke geopolitickému vývoji středoevropského regionu, z něž vzešlo více nezávislých států.

⁴⁵ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Acta Universitatis Carolinae Universita Karlova Praha, 1974. s. 32.

⁴⁶ tamtéž, s. 34.

⁴⁷ tamtéž, s. 34 – 35.

⁴⁸ Dále v textu této práce jen „j. s. ř.“ BĚLSKÝ, V. *Soudní řízení civilní*. Praha: Jindř. Mercy-ho sklad, 1888 s. 1.

⁴⁹ ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. s. 48;

navazovala fáze odpovědní dle § 5 j. s. ř., což bylo ustanovení základní pro celý proces shromažďování skutkové materie případu. V odpovědi se žalovanému ukládalo, aby úplně, jednoznačně a adresně ve vztahu k jednotlivým tvrzením žalobce uvedl své obrany. Vysoký požadavek byl kladen na konkrétnost obranných tvrzení, protože *ex lege* byla neúčinná skutková tvrzení, která by nevyplývala z obsahu žalobních tvrzení. Josefský soudní řád nepřipouštěl obecné záporné obrany žalovaného a trval na určitosti a věcnosti údajů v závislosti na obsahu žaloby. Ustanovení § 7 j. s. ř. výslovně zakotvovalo princip eventuální, kdy žalovaný měl uvést všechny obrany, které by mohly sloužit jako negace tvrzení žalobních a mohly by tak přijít soudu do úvahy při posuzování věci jako relevantní obrana. Následovala fáze repliky, kdy žalobce musel postupovat stejně jako žalovaný konkrétně v reakci na odpovědní tvrzení za stejných podmínek dle § 5 j. s. ř. Nové skutečnosti nad rámec již probíraného obsahu věci zásadně připuštěny nebyly. Jde o důsledný projev zásady koncentrace řízení, kdy má být proces sestaven z jasně vymezených, formálně předem určených úseků, které nemají být zmnožovány opakováním, nebo opožděným uváděním toho, co mělo být náplní fáze předcházející. V rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. ledna 1861 č. 11876 bylo vysloveno, že prekluzivní lhůty procesní mají důsledek ve ztrátě práva žalobními tvrzeními a opovědními bránit příslušné právo.⁵⁰

Následující fází byla duplika žalovaného, který měl podle pravidla § 5 j. s. ř. reagovat na skutečnosti uvedené žalobcem. Zákaz novot zde platil stejně jako v případě předchozích úseků řízení a žalovaný se mohl vyjadřovat pouze k tomu, co uvedl žalobce. Vyjádření dupliky měla být úplná a konkrétní a odpovídat pouze na to, co obsahovala replika. Po uplynutí všech čtyř přípustných fází se skutkový stav uzavíral, přičemž o skutečnostech druhé strany, které odpůrce nenapadl tvrzením, platila domněnka, že jsou pravdivá dle § 11 j. s. ř. Vyložený procesní režim byl vlastní písemné zásadě soudního řízení, které bylo obecnému procesu dle j. s. ř. vlastní. Takto byl stanoven režim všech řízení sporných, která mohla být konána buď v režimu řízení písemného, které převažovalo a bylo pravidlem tehdejšího civilního procesu, nebo v určitých zákonem vymezených záležitostech dle § 15 j. s. ř. mohlo být provedeno i řízení ústní. V řízení písemném byla k jednotlivým procesním úkonům, jak byly představeny, poskytnuta vždy lhůta. Její marné uplynutí znamenalo pro odpovědnou stranu ztrátu sporu a za pravdu bylo dáno bez dalšího dokazování odpůrci. V jednotlivých písemných podáních se nepřipouštělo uvádět nové skutečnosti, pokud pro danou fázi již nebyly přípustné a soud k nim v případě jejich uvedení *contra legem* nesměl vynášej

⁵⁰ BĚLSKÝ, V. *Soudní řízení civilní*. s. 5.

rozsudek přihlížet dle § 47 j. s. ř. Ustanovení § 49 j. s. ř. však obsahovalo pro žalobce výjimku ze zásady koncentrace skutkových tvrzení do žaloby. Pokud žalobce prokázal, že dříve nic úmyslně nezamlčel, mohl uvádět novoty i v replice. Takový režim ale musel povolit soud a výjimka se potom vztahovala i na dupliku žalovaného, který mohl k novým tvrzením žalobce uvádět svá korespondující tvrzení. Obdobný krok směrem k prolomení koncentrační zásady mohl učinit žalovaný až v duplice, pokud mu soud přivolil uvádět novoty na základě přísahy, že je nezamlčel dříve ve zlém úmyslu, a to dle § 55 j. s. ř. Pokud jde o řízení ústní, platil stejný proces po sobě jdoucích fází řízení, ale v rychlejší formě, protože stádia proběhla přímo u soudního stání, které bylo zpravidla jedno.

Takto byla konstruována obecná pravidla pro sporná řízení, která byla uplatňována u všech druhů řízení. Pokud jde o řízení opravné, platil při apelaci úplný zákaz novot.⁵¹ Striktně se uplatňovala zásada projednací a soud byl pouze arbitrem (odchyly obsahovala až později zavedená tzv. stručná řízení). Procesní břemena byla plně v odpovědnosti procesních stran. Zavedení přísných kontumačních rozsudků jak na straně žalovaného, tak na straně žalobce, pokud zmeškali soudní stání, potvrzuje, že právní teorie té doby stála na společenském předpokladu, že je na vůli každého jednotlivce, zda a jakým způsobem je ochoten chránit a prosazovat to, co je v jeho vlastním zájmu.

3. 2 Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní)

Civilní řád soudní⁵² nahradil dosavadní normu danou Josefem II. Z hlediska procesních zásad nastolil tento zákon jednotné občanské soudní řízení, které si zachovalo pouze některé prvky zásady legálního pořádku v podobě zásady koncentrace řízení a principu neúplné apelace. Dominující zásadou řízení u soudu prvního stupně se stala zásada arbitrárního pořádku.⁵³ Nicméně zásada koncentrace řízení dopadala na činnost účastníků řízení dvojnásobem. Nejenže limitovala za určitých okolností možnost stran uvádět skutková tvrzení a důkazy, ale soustřeďovala i aktivitu vztahující se k zajištění zákonného rámce řízení. Takto soustředěné okruhy procesních úkonů vedly k situaci, kdy v ranné fázi řízení ještě nebylo možné uvádět skutková tvrzení. Na počátku řízení bylo stanoveno namítat formálně procesní nedostatky stávajícího procesu a nenaplnění zákonných podmínek řízení. Naopak tyto námítky byly s jistými výjimkami vyloučeny v pozdější fázi řízení. Další průběh

⁵¹ FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. s. 41.

⁵² Dále v textu této práce jen „c. ř. s.“

⁵³ ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. s. 50.

řízení byl zaměřen na sběr skutkového materiálu, přičemž se předpokládalo, že náležitý formální rámec byl nastolen rannou fází řízení.

První koncentrovanou fází, která byla obligatorní náležitostí každého občanského soudního řízení u tzv. sborových soudů, byl institut Prvního roku dle § 239 c. ř. s., který byl předurčen funkčně k tomu, aby byl proveden pokus o smír, ohlášeny námitky nepřipustnosti pořadu právního,⁵⁴ nepřislušnosti soudu a dále námitky zahájeného sporu (*litispendence*) a věci právoplatně rozhodnuté (*res iudicata*). Soud se však nesměl v této fázi zabývat skutkovou stránkou věci a ani přijímat jakákoli tvrzení nebo důkazní návrhy, které by chtěl žalovaný vznést na svou obranu.⁵⁵

Dalším koncentračním úsekem civilního procesu bylo Přípravné řízení dle § 245 a následující c. ř. s., které však na rozdíl od institutu Prvního roku bylo náležitostí fakultativní. Konat se mohlo v zákonem vymezených případech, které obecně determinovala skutková a důkazní obtížnost. Účelem Přípravného řízení bylo ve složitých případech utřídit skutková tvrzení a stanovit okruh sporných skutečností a důkazů, které bude třeba projednat. Důvodem mohla být i potřeba provést důkazy, jejichž provedení by nebylo u ústního přelíčení možné nebo by provádění určitých důkazů nepřiměřeně ztížilo a zdrželo ústní přelíčení. Náplní roku k přípravnému řízení bylo dle § 250 c. ř. s. stanovit, které nároky a vzájemné nároky se vznášejí a které útočné a obranné prostředky se uvádějí. Předmětem bylo dále stanovit, které z nároků a vzájemných nároků jsou sporné a které nesporné. Pokud jde o sporné skutečnosti, strany byly povinny uvést úplně skutková tvrzení a důkazní prostředky k jejich prokázání. S koncem Přípravného řízení se možnost uvádět doplňující tvrzení a důkazy uzavírala. Pokud se tedy v daném řízení přípravná fáze konala, bylo následující ústní přelíčení omezeno jen na provádění dokazování a projednání věci za účelem vynesení rozsudku.

Výjimku z prekluzivních účinků Přípravného řízení představovaly ty skutečnosti, u nichž účastník prokázal, že je bez své viny nemohl uvést dříve. Pokud se Přípravné řízení nekonalo, mohly strany uvádět skutková tvrzení a důkazní návrhy u ústního přelíčení neomezeně, pokud v jeho průběhu nedošlo k naplnění některé legislativní pojistky proti účelovým průtahům v řízení. U jednoduchých případů, které neodůvodňovaly konání Přípravného řízení, se nepočítalo s koncentračními účinky, protože jednoduchá povaha těchto věcí byla sama zárukou, že účastníci řízení nebudou protahovat proces, protože jeho skutková a právní povaha to ani z podstaty věci neumožňovala.

⁵⁴ Pravomoc civilních soudů.

⁵⁵ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* [II. díl, s. 183].

Dalšími normami, které zaváděly zásadu koncentrace řízení, byla ustanovení § 179 a § 275 c. ř. s., jež zmocňovala soud, aby z úřední povinnosti nebo k návrhu jedné ze stran odmítl provést takové důkazy a nepřihlížel k takovým skutkovým tvrzením, o nichž mohlo panovat přesvědčení, že je dotyčná strana neuvedla již dříve ve zlé vůli.⁵⁶ V této konstrukci můžeme spatřit právní prvky soudcovské koncentrace řízením, která se uplatňovala v občanském soudním řádu v letech 2001 až 2009.

Rakouské právo zásadu koncentrace řízení obecně stavělo na relativním účinku, zatímco současná legislativní úprava jej zakotvuje jako absolutní. Účinky koncentrace řízení byly prolomeny tehdy, kdy s tím obě strany souhlasily. V takovém případě mohla kterákoli strana uvádět nova i při ústním přelíčení, protože ji k tomu dal odpůrce souhlas. Takový postup nám dnes známý není, protože právní úprava neumožňuje koncentraci prolomit dohodou stran. Zásada koncentrace řízení v současném znění občanského soudního řádu působí absolutně. Právní úprava civilního řádu soudního se od té současné liší v tom, že pokud účastník řízení potřeboval, aby odpůrce doplnil svá skutková tvrzení, mohl k tomu dát souhlas a zásada koncentrace řízení se prolomila. Takový postup svědčil ve prospěch úplnosti skutkové a důkazní materie případu. Za současného stavu právních norem je zásada koncentrace řízení ke skutkovému podkladu případu přísnější a nutí obě strany pod sankcí prekluze uvést vše rozhodné včas. Možnosti vyhnout se negativním důsledkům společnou dohodou v právní úpravě chybí.

Dalším projevem zásady legálního pořádku v civilním řádu soudním byla pro odvolací řízení příznačná zásada neúplné apelace. U odvolacího soudu nebylo připuštěno uvádět nové skutečnosti ve věci samé dle § 482 c. ř. s., ale pouze takové okolnosti, kterými byl podpořen odvolací důvod nebo důvody. Nikdy však nemohlo jít o takové nové skutečnosti, kterými by byl rozšířen okruh skutkových údajů ve věci, než jak je shromáždil soud prvního stupně. „Z přezkumné činnosti odvolacího soudu plyne, že skutkový materiál v instanci první sebrány nesmí být v stoli odvolací nikdy tak rozmnožen, aby odvolatel z těchto nových skutečností mohl čerpati novou posilu pro své tvrzení, že rozhodnutí soudu prvního ve věci samé je nesprávné, aneb odpůrce jeho naopak zase novou oporu pro tvrzení, že rozsudek soudu prvního je správný. Není úkolem odvolacího soudu rozhodnouti, je-li rozsudek soudu prvního vůbec správný, nýbrž jenom, je-li správný se zřetelem na to, co bylo oběma stranami v instanci první předneseno.“⁵⁷ Zásada neúplné apelace, která je přítomna i v současném

⁵⁶ HORA, V. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma*. 2. vydání. Praha: Československý Kompas. 1931. s. 172.

⁵⁷ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl*. [II. díl, s. 58].

českém občanském soudním řízení, měla u odvolací fáze civilního procesu především opravnou funkci.

3.3 Právní úprava občanského soudního řízení dle zákona č. 142/1950 Sb.

S fundamentálními změnami uspořádání společnosti po druhé světové válce přišla i radikální změna koncepce civilního procesu na území tehdejšího Československa. Nové pojetí civilního procesu vycházelo ze základní koncepce nového pojetí státoprávní filosofie. Stát byl napříště považován za pečovatele o každého jednotlivce a potažmo celou společnost, a to ve všech sférách společenského a tedy i právního života. Nová paternalistická koncepce státu, která ovládla i civilní proces, vyžadovala, aby se stát v zájmu všech svých občanů postaral vždy o úplné a absolutní zjištění skutečné pravdy. Účastníci řízení nebyli napříště sami, kdo je odpovědný za objasnění skutečností vnějšího světa, ale zákonodárce uložil soudům jako svým orgánům, aby úplnou a skutečnou pravdu zjišťovaly z vlastní iniciativy i tam, kde toho sami účastníci nejsou schopni prostřednictvím svých skutkových tvrzení a nabízených důkazů. „*V občanském procesu zcela převládl princip materiální pravdy, jehož excesivní chápání zabránilo všem projevům soukromé iniciativy a soukromé odpovědnosti, tedy i procesní odpovědnosti. Důsledky tohoto v oblasti práva pocítujeme dodnes.*“⁵⁸ Tak bylo občanské soudní řízení postaveno na zásadě vyšetřovací, která sice nebyla uplatňována jako základní zásada, ale doplňovala zásadu projednací tam, kde její přínos nevedl k zjištění skutečné pravdy. Takové pojetí civilního procesu zavedl v roce 1950 občanský soudní řád, zákon č. 142/1950 Sb. Základem pro zjišťování skutkového stavu případu byla v § 60 účastníkům řízení uložená povinnost vyličit soudu pravdivě a úplně všechny skutkové okolnosti odůvodňující jejich návrhy. Pokud však účastník této povinnosti nedostal a pro chybějící relevantní tvrzení měl neúspěch ve věci, mohl tento stav napravit v odvolacím řízení, jehož koncepce úplné apelace připouštěla uvádění nových tvrzení a označování nových důkazů před soudem druhého stupně. Ustanovení § 88 občanského soudního řádu předpokládalo, že důkazy k prokázání svých skutkových tvrzení budou označovat účastníci řízení, ale zároveň nařizovalo soudu, aby z úřední povinnosti opatřil a provedl i takové důkazy, které nenavrl žádný účastník, jsou-li pro rozhodnutí významné. Takový postup byl povinen volit dle § 183 i odvolací soud. Tato koncepce zjišťování skutkového stavu odsouvala zásadu projednací a upřednostňovala zásadu vyšetřovací. Normy procesního práva vytvořily koncepci, kdy soud rozhodoval na základě skutečné absolutní pravdy, které se měl dobrat i za pomoci důkazů provedených z vlastní iniciativy. Výkladem *a contrario* dojdeme k jasnému závěru, že při

⁵⁸ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 10.

takto nastaveném zjišťování skutkového stavu v občanském soudním řízení pro něj nemá své uplatnění zásada koncentrace řízení. Jakýkoli její projev regulující aktivitu účastníků řízení pokud jde o jejich skutková tvrzení a označování důkazů jakož i odpovídající činnost soudu, by neměl materiální smysl pro vlastní vedení řízení. Civilní proces té doby byl plným vyjádřením zásady arbitrárního pořádku a neobsahoval žádné prvky zásady legálního pořádku. Odvolací řízení nemělo povahu řízení opravného. Formálně sice existovaly dvě soudní instance, ale materiální náplň jejich činnosti se nelišila.

3. 4 Občanské soudní řízení dle zákona č. 99/1963 Sb. ve znění novel do roku 1989

Východiska občanského soudního řádu z roku 1963 spočívala na myšlence společenství soukromých a veřejných zájmů, kdy i subjektivní soukromá práva mají být v péči celé společnosti a nejen záležitostí jednotlivce.⁵⁹ Procesní aktivita účastníků řízení byla subsidiárně doplněna povinností soudu dle § 120 o. s. ř. provádět i ty důkazy, které účastníci řízení nenavrhli. Hlavním posláním civilního procesu bylo dospět k absolutní pravdě, a to jak postupem u první, tak i odvolací instance. Profesor Štajgr shrnuje legislativní stav civilního procesu ve své učebnici z roku 1964, když pojednává o zásadách nového procesního zákona, následovně: „*Proto projednací zásada je našemu občanskému právu procesnímu a civilnímu procesu výrazem harmonické součinnosti soudu s účastníky při shromažďování skutkového materiálu a při jeho prověřování s cílem zjistit objektivní pravdu a na jejím základě věc správně rozhodnout. Vyhledávací zásada v našem civilním procesu neexistuje.*“⁶⁰ Z takového výkladu tehdejších procesních norem je patrné, že politická filosofie jinak chápala celkovou podstatu procesních zásad. Právo té doby považovalo projednací zásadu jako výraz součinnosti účastníků řízení a soudu na cestě k absolutní pravdě. Z pohledu klasického civilního procesního práva byla v socialistické éře omezena zásada projednací.⁶¹ Společná činnost procesních subjektů se odehrávala v jednotném řízení podle zásady arbitrárního pořádku a výjimkou bylo jen řízení ve věci směnečného platebního rozkazu, kde byly námitky z povahy věci soustředěny do příslušné fáze řízení.⁶² Jinak je ale zásada koncentrace řízení s civilním sporným řízením té doby neslučitelná. Stav, kdy soud aktivně pomáhal v nalezení důkazní podpory pro tvrzení účastníků, trval v českém civilním procesu až do 31. 12. 2000,

⁵⁹ ŠTAJGR, F. *Občanské právo procesní*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1964. s. 79.

⁶⁰ tamtéž.

⁶¹ MACUR, J. *Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu*. s. 7.

⁶² ŠTAJGR, F. *Občanské právo procesní*., s. 86.

kdy nabyl účinnost zákon č. 30/2000 Sb., který široce novelizoval civilní proces upravený zákonem č. 99/1963 Sb.

3.5 Novelý občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. a č. 59/2005 Sb.

Po roce 1989 došlo k fundamentálním změnám státního a hospodářského uspořádání naší společnosti. Právní úprava reagovala na nový trend četnými legislativními změnami občanského soudního řádu a během desetiletí zrychlování tržní ekonomiky a dynamického vývoje života se začaly prosazovat i instituty urychlení civilního procesu. Změny provedené novelou č. 30/2000 Sb., která nabyla účinnosti dne 1. 1. 2001, zavedly do občanského soudního řízení prvky zásady legálního pořádku, která sice nenahradila zásadu arbitrárního pořádku, ale modifikovala ji dvěma způsoby. Prvním bylo zavedení právních norem odpovídajících zásadě neúplné apelace v ustanovení § 119a a § 205a o. s. ř. (kapitola 2. 3.). Druhým projevem zásady legálního pořádku bylo zavedení zásady koncentrace řízení, která byla od 1. 1. 2001 do 30. 6. 2009 v občanském soudním řádu upravena ve dvou formách. Od roku 1950 nebyly na území České republiky účinné žádné právní normy, které by do civilního procesu vnášely zásadu koncentrace řízení. Teprve v roce 2001 zavedl zákonodárce zásadu koncentrace řízení a to takovým způsobem, že nedopadala na všechna soudní řízení sporná. Obligatorní účinky zásady koncentrace řízení byly stanoveny pro vybraná řízení, jež vymezovala jejich věcná stránka (selektivní koncentrace řízení). Vedle této skupiny řízení, byly zavedeny právní normy, které zmocňovaly soud, aby v případě potřeby a na návrh účastníka řízení stanovil, že do určitého úseku řízení budou soustředěna skutková tvrzení a důkazní návrhy procesních stran (fakultativní koncentrace řízení). Obecně lze konstatovat, že do 30. 6. 2009 nebyla v civilním procesu zásada koncentrace řízení jako univerzální zásada a v některých řízeních se její účinky vůbec neprojeví.⁶³

Se zavedením prvků zásady koncentrace řízení u soudu prvního stupně bylo nutné upravit zejména fázi přípravy jednání. Od této fáze řízení lze očekávat, že dojde k odpovídající procesní aktivitě stran ať již z vlastního podnětu nebo na popud soudu. Takový účinek může příprava jednání docílit, pouze pokud má soud k dispozici účinné procesní nástroje. Novela č. 30/2000 Sb. zavedla institutu kvalifikované výzvy žalovaného, aby se ve věci písemně vyjádřil dle § 114b o. s. ř. Podstata nástroje spočívala v hrozbě, že pokud by se žalovaný nevyjádřil ve lhůtě 30ti dní, která mu k tomu byla stanovena, mohl soud vydat rozsudek pro uznání. Do účinnosti novely byla univerzálně uplatňována prostá výzva, na niž

⁶³ Podrobný výklad systematiky jednotlivých forem projevů zásady koncentrace řízení je obsahem kapitoly 4. této práce.

žalovaný nemusel nijak reagovat, aniž by riskoval negativní procesní následky. Použití nového přípravného nástroje však bylo vyloučeno u řízení podléhající selektivní koncentraci řízení. Dle důvodové zprávy k zákonu č. 30/2000 Sb. v takových případech nebylo uloženo povinnosti z kvalifikované výzvy odůvodněné.⁶⁴ Vydání kvalifikované výzvy i v těch řízeních, kde mělo ze zákona dojít ke koncentraci řízení, by mohlo přispět k důkladné materiální přípravě případu. Efektivita řízení by neměla ustupovat rychlosti, které bylo dosaženo vyloučením možnosti vydat kvalifikovanou výzvy. Z hlediska funkce přípravy jednání mohla být vzájemná návaznost kvalifikované výzvy a koncentrace řízení žádoucí. Odpovídající legislativní úpravu občanského soudního řádu provedla nakonec novela č. 7/2009 Sb. Od 1. 7. 2009 přichází vydání kvalifikované výzvy v úvahu pro všechna sporná řízení. Tím byla disjunktivní aplikace zásady koncentrace řízení a kvalifikované výzvy ukončena.

Novela č. 59/2005 Sb. zavedla do právní úpravy přípravy jednání další nový institut. Právní úprava byla do té doby obsažena v Jednacím řádu okresních a krajských soudů⁶⁵ a jeho promítnutím přímo do textu občanského soudního řádu měl být zvýšen zájem soudců o jeho aplikaci.⁶⁶ V ustanovení § 114c o. s. ř. byl zakotven od 1. 4. 2005 nový soudní rok, který byl zaměřen obdobně jako kvalifikovaná výzva na zajištění funkčnosti přípravy jednání pro materiální podklad případu. Jeho systémové místo bylo subsidiární ve vztahu k § 114b o. s. ř. a mohlo jej být užito pouze v případě, kdy soud shledal, že povaha věci vylučuje, aby bylo řízení účelně připraveno cestou prosté nebo kvalifikované výzvy. Materiální náplň tohoto institutu v podstatě odpovídala přípravnému jednání dle § 114c o. s. ř. účinném od 1. 7. 2009, ale to jen potud, že doplnění rozhodných okolností bylo možné i později v řízení, takže se nejednalo o koncentrační soudní rok. Systémově nebyl vyloučen ve věcech, kde byla zavedena selektivní koncentrace řízení, a proto mohl přispět k naplnění podstaty přípravy jednání i v řízeních, která byla uvedena v § 118b o. s. ř. účinném do 30. 6. 2009. Rozhodnutí o účelnosti nařízení přípravného roku bylo v diskreci soudu. Avšak pojetí přípravného roku bez odpovídajících donucujících prostředků vůči účastníkům řízení nebylo efektivní, a tak nebyl tento soudní rok ani častěji využíván.⁶⁷ Z těchto zkušeností vychází současné pojetí tohoto institutu, když staví na donucovací koncepci a tlaku vůči oběma procesním stranám, přičemž s sebou nese i přímé koncentrační účinky. Novela č. 7/2009 Sb. rozšířila zásadu koncentrace řízení i na fázi přípravy jednání.

⁶⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. sněmovní tisk č. 257.

⁶⁵ Vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění vyhlášky č. 268/2003 Sb.

⁶⁶ BENEŠ, V. Zrychlení soudního řízení. *Právní rádce*, roč. 2005, č. 5, s. 22.

⁶⁷ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s. 778.

3.6 Novela občanského soudního řádu provedená zákonem č. 7/2009 Sb.

Od 1. 7. 2009, kdy nabyla účinnosti novela občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb., se v českém civilním procesu uplatňuje univerzální koncentrace řízení. Všechna sporná soudní řízení bez ohledu na předmět sporu a sféry vlivu soudu jsou ovládána zásadou koncentrace řízení. S touto legislativní úpravou došlo k zavádění dalších právních norem, které pozměnily stav institutů přípravy jednání.⁶⁸

⁶⁸ Podrobný výklad zásady koncentrace řízení v občanském soudním řádu ve znění od 1. 7. 2009 je obsahem kapitol 5. až 8.

4 Formy projevů zásady koncentrace řízení v civilním procesu

Pro teorii a budoucí vývoj legislativní praxe je vhodné pojednat o procesní systémové konfiguraci zásady koncentrace řízení. Z hlediska předpokladů, které vyvolávají její účinky v občanském soudním řízení, můžeme rozlišovat více forem tohoto procesního institutu. Následující výklad reflektuje legislativní úpravu zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu tak, jak ji představily historické modifikace textu zákona. Výklad není koncipován chronologicky. Zabývá se nejprve formou zásady koncentrace řízení, která je aktuální vzhledem k platné právní úpravě občanského soudního řádu a poté následují modifikace, jak je přinesla historická znění občanského soudního řádu.

Pokud jde o formální uplatnění zásady koncentrace řízení, můžeme rozlišovat obligatorní neboli zákonnou koncentraci řízení a fakultativní koncentraci řízení. Obligatorní koncentrace řízení se může z hlediska předmětu řízení projevovat jako univerzální koncentrace řízení nebo jako selektivní koncentrace řízení. Fakultativní koncentraci řízení pak nedefinuje předmět řízení, nýbrž způsob formálního uplatnění. Mluvíme o soudcovské neboli vhodné koncentraci řízení.⁶⁹

4.1 Obligatorní koncentrace řízení

4.1.1 Univerzální koncentrace řízení

Univerzální koncentraci řízení zavedl do občanského soudního řádu s účinností od 1. 7. 2009 zákon č. 7/2009 Sb., který novelizoval dosavadní § 118b o. s. ř. a ustanovení související. Univerzální koncentrace řízení je typem koncentrace zákonné, tedy obligatorní, protože její účinky z formálního hlediska nastupují přímo ze zákona. Teoretické označení „univerzální“ reflektuje, že z hlediska předmětu řízení dojde k uplatnění koncentrace řízení bez výjimky pro všechny sporné případy, které spadají do pravomoci civilních soudů dle § 7 o. s. ř.⁷⁰

Platná právní úprava v § 118b o. s. ř. zakotvuje dva instituty, se kterými je spojen okamžik, kdy mohou účinky koncentrace řízení nastat, přičemž k jejich uplatnění dochází disjunktivně. Prvním případem jsou řízení, v nichž bylo nařízeno a provedeno přípravné jednání dle § 114c o. s. ř. V těchto řízeních dochází ke koncentraci řízení s koncem přípravného jednání, které je koncentračním soudním rokem dle § 114c odst. 4 o. s. ř.

⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb. sněmovní tisk 478.

⁷⁰ Řízení nesporná jsou z účinků zásady koncentrace řízení výslovně vyjmuta v § 114c i § 118c o. s. ř., která stanovují, že účinky tam předvídané nenastanou ve věcech uvedených v § 120 odst. 2 o. s. ř.

Nepostupoval-li soud cestou přípravného jednání, dojde ke koncentraci řízení druhým způsobem. V těchto případech nastanou prekluzivní účinky koncentrace řízení dle § 118b o. s. ř. s koncem prvního jednání, které soud nařídí k projednání věci dle § 115 o. s. ř.

Univerzalita zásady koncentrace řízení v současné právní úpravě spočívá na direktivu, že nemůže proběhnout sporné řízení, v němž by skutková tvrzení a důkazní návrhy nebyly soustředěny do koncentračního roku nebo lhůty u soudu prvního stupně.

4.1.2 Selektivní koncentrace řízení

Selektivní koncentrace řízení je modifikací univerzální koncentrace řízení. I v tomto případě se jedná o koncentraci řízení, která nastupuje *ex lege* v řízeních, pro něž to zákon předpokládá. Kritériem pro určení řízení je jejich předmět, podle něž je zákonem stanovena koncentrace řízení nikoli u všech, ale pouze u určitého typu soudních řízení. Řízení jsou vypočtena legislativní úpravou taxativně. Výběr okruhu civilních sporů záleží na volbě zákonodárce, který zohledňuje společenskou potřebu u jednotlivých zájmů, které příslušné civilní řízení reflektuje. Podstata účinků koncentrace řízení je stejná jako v případě univerzální koncentrace řízení. Účastníci řízení mohou uvést rozhodné skutečnosti o věci samé a označit důkazy k jejich prokázání nejpozději do skončení prvního jednání, které se ve věci konalo.

Selektivní koncentrace řízení se v českém civilním procesu v době od 1. 1. 2001 do 30. 6. 2009 uplatňovala v těchto případech: ve věcech ochrany osobnosti podle § 11 a následující občanského zákoníku, ve věcech ochrany proti uveřejňování informací, které jsou zneužitím svobody projevu, slova a tisku podle tiskového zákona č. 46/2000 Sb., popřípadě ochrany práv třetích osob podle právních předpisů o hromadných informačních prostředcích, ve sporech vyvolaných konkursem a vyrovnáním resp. v incidenčních sporech v rámci insolvenčního řízení dle zákona č. 182/2006 Sb., přičemž u těchto věcí musely být potřebné skutečnosti a důkazy uvedeny v celém rozsahu uplatněných nároků. U další skupiny případů vázla prekluze pouze na skutkových tvrzeních a důkazních návrzích jen pokud se týče základu věci. K této skupině patřily spory z ochrany hospodářské soutěže, spory o ochranu práv porušených nebo ohrožených nekalým soutěžním jednáním, spory z porušení nebo ohrožení práva na obchodní tajemství a další případy stanovené zákonem. Celou skupinu případů vymezovala skutečnost, že se jednalo o věcnou příslušnost krajských soudů.⁷¹ Zákonodárce

⁷¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2007. s. 254.

při výběru zohledňoval příslušný společenský zájem, který podle jeho názoru vyžadoval soustředěné řízení a urychlené rozhodnutí.⁷²

Hledat teoretická východiska selektivní koncentrace řízení pokud jde o volbu řízení dle jejich předmětu, se jeví neproduktivní ve světle toho, že jde o libovůli zákonodárce a ten může pod výběr zahrnout jakékoli případy. Je ale příhodné se pozastavit nad právní a skutkovou složitostí jednotlivých věcí ze skupiny vypočtené § 118b o. s. ř. ve znění do 30. 6. 2009 a porovnat s tím, že u obchodních věcí se koncentrace vztahovala jen na základ věci, zatímco u ochrany osobnosti dle občanského práva se dotýkala celého nároku a všech tvrzení.⁷³

4.2 Fakultativní koncentrace řízení

Fakultativní koncentrace řízení se neuplatňuje *ex lege* pravidelně. Řízení, u kterých ke koncentraci řízení dochází, nedeterminuje jejich předmět, nýbrž formální uplatnění, které je závislé na procesním úkonu některého z procesních subjektů. Z hlediska předmětu řízení je nastolení koncentrace řízení možné u všech sporných věcí.⁷⁴ Konstrukce je postavena na fakultativním uplatnění institutu koncentrace řízení a není tedy povinnou náležitostí civilních řízení, přičemž u nesporných řízení je vyloučena vždy.⁷⁵ Pokud ovšem dojde ke splnění příslušných zákonných podmínek a účinky koncentrace řízení nastanou, potom jsou následky stejné jako u jiných modifikací této zásady. Od příslušného úseku řízení již nelze rozšiřovat skutkový podklad případu.

Fakultativní koncentrace řízení byla v České republice upravena v ustanovení § 118c o. s. ř. s účinností od 1. 1. 2001 do 30. 6. 2009. Byla zavedena společně se selektivní koncentrací řízení zákonem č. 30/2000 Sb. Institucionální konstrukce stála na předpokladu, že je v kompetenci účastníka řízení, aby navrhl soudu rozhodnout o tom, že řízení bude koncentrováno do příslušné procesní fáze. Text zákona soustřeďoval skutkové a důkazní návrhy účastníků řízení v takovém případě do koncentrační lhůty, kterou měl určit soud, a to v délce minimálně 15 dnů. Nastoupení účinků koncentrace v konkrétním řízení tedy bylo závislé na obligatorním splnění dvou procesních úkonů. Prvním byla iniciativa účastníka řízení, který musel provedení koncentrace řízení navrhnout. Sám soud nemohl nikdy *ex offio*

⁷² Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. sněmovní tisk č. 257.

⁷³ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 16.

⁷⁴ Teoreticky není vyloučena ani modifikace, při které by byla soudcovská koncentrace řízení možná věcně jen u určitého typu případů, ve smyslu výkladu předchozí kapitoly. Soudcovská koncentrace řízení nebude mít místo ve věcech, kde platí zásada vyšetřovací, která obsahuje v české úpravě § 120 odst. 2 o. s. ř.

⁷⁵ § 118c o. s. ř. ve znění do 30. 6. 2009.

řízení koncentrovat proti vůli účastníků řízení.⁷⁶ Po splnění prvního předpokladu mohl nastoupit druhý procesní úkon, který příslušel soudu a jeho obsahem bylo soustředění příslušné aktivity účastníků řízení do koncentrační lhůty. Lhůta musela být přesně vymezena s tím, že začínala běžet od doručení usnesení o koncentraci řízení. K takovému kroku však soud nebyl povinen a po návrhu účastníka bylo jeho diskreční pravomocí, zda řízení koncentrováno bude či nikoli. Hlavním vodítkem mu bylo posouzení toho, zda nařízení koncentrační lhůty bude účelové ve vztahu ke skutkovému podkladu řízení. Důvodem pro takové opatření mohlo například být, že bez tvrzení dalších rozhodných skutečností nebo označení dalších důkazů nebylo možné ve věci ihned rozhodnout.⁷⁷ Soud musel zkoumat i to, zda nejde ze strany navrhovatele o účelové vyvolání účinků koncentrace. V případě, že by chování druhého účastníka nenasvědčovalo tomu, že záměrně ztěžuje řízení a působí průtahy, soud nemusel koncentraci řízení nařizovat. U právní veřejnosti se však tato konstrukce jevila neúčelnou a neefektivní a pozdější úplné zrušení soudcovské koncentrace bylo považováno za přirozený důsledek její těžké uplatnitelnosti v běžném procesním životě.⁷⁸

Formálně nařizoval koncentraci řízení soud dle § 118c o. s. ř. usnesením, které muselo být účastníkům řízení doručeno do vlastních rukou, kdy však náhradní doručení bylo přípustné. Protože se jednalo o usnesení, kterým se upravuje vedení řízení, nebylo proti němu odvolání přípustné, což vyplývalo ze skutečnosti, že se nejednalo o meritorní rozhodnutí.⁷⁹ Systematicky odpovídalo toto usnesení skupině rozhodnutí vymezené v § 202 odst. 1 o. s. ř.⁸⁰ Odvolání však bylo přípustné proti meritornímu rozhodnutí v případě, že ke koncentraci nebyl dán důvod nebo pro jiné vady usnesení. Formálně muselo toto usnesení obsahovat poučení o tom, že skutková tvrzení a důkazy lze uvést do uplynutí lhůty stanovené soudem a že k později uvedeným skutečnostem nebude přihlíženo.

Koncepce soudcovské koncentrace řízení vycházela z požadavku na urychlení těch řízení, která byla zatížena zaviněnými průtahy, které spočívaly v tom, že účastník byl nečinný nebo že přes výzvy soudu nevyličil všechny rozhodné skutečnosti nebo neoznačil potřebné důkazy. Obrannou proti této liknavosti účastníka řízení při naplňování účelu civilního procesu

⁷⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4957/2007.

⁷⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. sněmovní tisk č. 257.

⁷⁸ JANDUS, K. ONDRÁČKOVÁ, M. Přípravné jednání a koncentrace řízení po novele OSŘ a jejich důsledky pro některé další procesní instituty [online]. 28.dubna.2009 [cit. 21.ledna.2011]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pripravne-jednani-a-koncentrace-rizeni-po-novele-osr-a-jejich-dusledky-pro-nektere-dalsi-procesni-instituty-56095.html>>.

⁷⁹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. s. 255;

⁸⁰ V teorii i praxi se však vyskytly odlišné přístupy, kdy bylo i usnesení o povolení koncentrace řízení považováno za rozhodnutí, proti němuž se lze odvolat. KINDL, M. a kol. *Občanské právo procesní*. s. 197; Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 25 Co 2/2008.

byla možnost dotčené protistrany navrhnout stanovení prekluzivní lhůty. Aby byly v tomto kontextu zohledněny okolnosti toho kterého případu a posouzena vždy odůvodněnost koncentračních kroků, byly příslušné účinky v diskreci soudu.⁸¹ Pakliže došlo k nastolení koncentrace řízení, mohly být uplatněny další tvrzení a důkazy jen výjimečně dle § 118c odst. 2 o. s. ř. Obsah těchto výjimek se kryl s okruhem těch skutečností a důkazů, které jsou jako výjimky z koncentrace řízení připuštěny i za současné právní úpravy dle § 118b o. s. ř. účinného od 1. 7. 2009. (kapitola 7. 3.).

⁸¹ MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. s. 13

5 Příprava jednání v systému uplatnění zásady koncentrace řízení

„Příprava jednání je základem celého procesu a její podceňování bývá pravidelným zdrojem jeho nesoustředěného vedení, při němž soud není vždy schopen reagovat na nepřínosnou důkazní aktivitu stran.“⁸²

Příprava jednání je obligatorní samostatnou institucionalizovanou fází občanského soudního řízení. Je vymezena svým účelem, obsahem a procesními nástroji, které jsou nezbytným předpokladem proto, aby ochrana práv účastníků řízení byla rychlá a účinná. Obsahem přípravy jednání je činnosti soudu, který determinuje okruh skutečností, které jsou v dané věci mezi stranami sporné, a okruh důkazů, které je mají objasnit. Jde o proces shromažďování a třídění skutkových tvrzení a důkazů, které o předmětu sporu uplatňují účastníci řízení. Účelem soudní činnosti je docílit komplexnosti zjištěné skutkové materie, aby mohla být daná věc projednána a rozhodnuta zpravidla při jediném jednání. Pouze kvalitně provedená příprava jednání může vytvořit takový skutkový podklad, ze kterého bude možno v přiměřené době odvodit právní stav panující mezi účastníky řízení. V této souvislosti zdůrazňuje důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb.: *„Soud nesmí nařídít jednání, jestliže není znám okruh právně významných skutečností, které budou mezi účastníky sporné, a důkazy, které účastníci navrhnou k prokázání svých tvrzení.“⁸³* Pouze příprava jednání, která byla provedena vyčerpávajícím způsobem, může nastolit na straně soudu takové povědomí o skutkové a důkazní stránce věci, že ji bude možno rozhodnout při jediném jednání.

Požadavek kvality přípravy jednání, který je kladen na soud, je po zavedení zásady univerzální koncentrace řízení do českého civilního procesu o to závažnější, že má bezprostřední dopad na budoucí prostor, který budou mít účastníci řízení ke svým skutkovým tvrzením a důkazním návrhům. Příprava jednání je v rukou soudu a důsledky, které mohou vyvolat jeho dílčí procesní úkony pro vlastní rozhodnutí věci, činí z přípravy jednání stěžejní stádium všech civilních sporných řízení. Zásadní význam přípravy jednání chápalo i tradiční rakouské procesní právo, které u skutkově obtížných věcí dokonce předpokládalo koncentraci řízení do fakultativního soudního roku, jehož smyslem bylo odstranit veškeré nejasnosti o skutkových okolnostech případu a k vlastnímu jednání předložit úplnou a ucelenou materii hodnou účelného a rychlého projednání a konečného rozhodnutí.⁸⁴

⁸² DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. s. 520

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb., sněmovní tisk č. 478.

⁸⁴ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* [II. díl, s. 426]

5.1 Formální a materiální rámec přípravy jednání

Celý proces shromažďování skutkového materiálu v každé civilní záležitosti se musí odehrávat podle zákonných pravidel, která jsou projevem procesních zásad vyplývajících z ústavních norem. Pouze řízení, které splňuje náležitosti předepsané zákonem, může naplnit základní lidská práva, která spočívají v možnosti domáhat se soudní ochrany. Funkce přípravy jednání jako procesního stádia je tedy dvojí. Pokud soud shromažďuje informace o skutkovém podkladu případu a opatřuje důkazy k jeho objasnění, pohybuje se v materiálním rámci přípravy jednání. Svou činnost však realizuje jen tehdy, jsou-li naplněny předpoklady pro zákonný proces. Aktivita soudu vztahující se k dodržování zákonných podmínek řízení je prostorem formálního rámce přípravy jednání.

5.1.1 Formální rámec přípravy jednání

Pouze řízení, které svými formálními znaky odpovídá zákonu, může být způsobilým právním procesem, v jehož mezích se uskutečňuje činnost účastníků řízení a soudu, která směřuje k vynesení meritorního rozhodnutí.⁸⁵ Formální rámec řízení představují zákonné podmínky, za jejichž splnění se výhradně uskutečňuje vlastní projednávání věci. Podmínky řízení vymezujeme jako skutečnosti vnějšího světa, které musí být vlastní jednotlivým složkám soudního řízení. Soud má povinnost zkoumat, zda jsou podmínky řízení splněny v takové kvalitě, kterou zákon vyžaduje a v případě vad učinit kroky k jejich odstranění.

První podmínkou řízení, která předpokládá zrod samotného soudního řízení, je návrh na jeho zahájení neboli žaloba. Jde o první úkon přípravy jednání, neboť kromě toho, že jím žalobce zahajuje řízení ve smyslu § 82 o. s. ř., poskytuje soudu formální i materiální podklad pro další procesní úkony přípravy jednání a na jeho obsahu závisí i navazující úkony žalovaného. Žaloba skutkově vymezuje věc, obsahuje tvrzení o jejích dílčích okolnostech a obsahuje důkazy k jejich prokázání. Celkový komplex skutečností vymezuje povahu věci a je pro soud základním vodítkem, jak dál v řízení postupovat, aby mohl nařídit jednání, u nějž bude věc zpravidla i meritorně rozhodnuta. Z vyvozených poznatků soud rozhodne, zda vyzvat žalovaného, aby se ve věci vyjádřil, a jakou formou, nebo zda bude nutné pozvat oba účastníky k ústnímu přípravnému jednání, nebo postačí-li k naplnění účelu řízení rovnou nařídit jednání ve věci. Podle obsahu žaloby tak může vést řízení cestou, která skončí jeho koncentrací u prvního jednání ve věci samé nebo z žalobních údajů vzejde potřeba přípravného jednání, čímž nastane koncentrace řízení ještě ve fázi přípravy jednání. Žaloba

⁸⁵ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* s. 770.

nastiňuje skutkovou a právní složitost věci a její náležitá forma a obsah jsou ukazateli pro procesní uspořádání případných fází řízení. Právě pro tyto důsledky musí soud náležitě zkoumat kvalitu žaloby a postarat se případně o opravy jejích vad komunikací s žalobcem dle § 43 o. s. ř.

Další skupinu podmínek řízení představuje soubor skutečností, které determinují zákonnost samotného procesu a jsou předpokladem vydání vlastního rozhodnutí, jak předvídá § 103 o. s. ř. K pozitivním podmínkám řízení patří pravomoc soudu (§ 7 o. s. ř.), dále věcná (§ 104a o. s. ř.), místní (§ 105 o. s. ř.) a funkční příslušnost soudu, zaplacení soudního poplatku,⁸⁶ procesní subjektivita a procesní způsobilost účastníků řízení (§ 19 a § 20 o. s. ř.), popřípadě způsobilost být zástupcem a náležité oprávnění k zastupování. K negativním podmínkám řadíme překážku věci rozsouzené (*res iudicata*) a překážku věci zahájené (litispendence; § 83 o. s. ř.).⁸⁷ Vada v náležitosti podmínky řízení může být buď odstranitelná nebo neodstranitelná (§ 104 o. s. ř.), a to podle povahy skutečnosti, na které je konkrétní podmínka řízení založena.

Pouze řízení, které splňuje podmínky, za jejichž splnění může být rozhodnuto ve věci samé, může řádně proběhnout. Na začátku přípravy jednání má předseda senátu zkoumat podmínky řízení a provést příslušné úkony, aby mohlo řízení plynule pokračovat. Vzhledem k povaze rozličných okolností, na kterých spočívají podmínky řízení, občanský soudní řád nejen umožňuje, ale předpokládá v § 103, že soud bude náležitě naplnění podmínek řízení sledovat v celém průběhu řízení a reagovat adekvátně na odpadnutí kterékoli zákonné náležitosti procesu.

5.1.2 Materiální rámec přípravy jednání

Pokud je naplněn formální rámec přípravy jednání, může účelně probíhat vlastní shromažďování informací a poznatků o skutkovém stavu, který panuje mezi stranami. Účel činnosti soudu, pokud jde o materiální rámec přípravy jednání, určuje § 6 o. s. ř. v tom smyslu, že hlavním posláním této fáze řízení je zjistit a stanovit okruh těch skutečností, které jsou mezi účastníky sporné, společně s důkazy, které je mají objasnit. Po začátku řízení soud dle § 100 o. s. ř. postupuje již z vlastní iniciativy tak, aby věc byla co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Úkolem soudu je působit na účastníky řízení prostřednictvím nástrojů přípravy jednání. Obecné procesní povinnosti účastníků řízení obsahuje § 101 o. s. ř., který promítá základní zásady civilního soudního řízení – břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Zatížení

⁸⁶ Viz § 9 zákona č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁷ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* s. 668 – 669.

procesních stran je ale doprovázeno proklamací, že kdyby selhávaly při naplňování svých zákonných procesních povinností, nebude to soudu na překážku a ten bude v řízení postupovat tak, aby bylo uspokojivě skončeno. Jde o promítnutí zásady projednací. Je v zájmu účastníků řízení, aby svou aktivitou přivedly spor ke zdárnému konci. Pokud však budou selhávat ve svých procesních rolích, rovná se to jejich nezájmu o další vedení sporu a soud řízení ukončí takovým rozhodnutím, které bude odpovídat sebraným údajům případu. To může znamenat neunesení důkazního břemene nebo výhru protistrany. Pokud jde o role jednotlivých procesních subjektů v řízení, ty je možno vymezit tak, že strany jsou motorem, který uvádí soudní řízení do pohybu a soudce je regulátorem, jenž směřuje správný směr a vývoj.⁸⁸ Role soudu je klíčová zvláště s ohledem na uplatnění zásady arbitrárního pořádku v občanském soudním řízení, kdy příslušná procesní činnost musí odpovídat racionálnímu požadavku na zajištění rychlosti řízení. Soudu napomáhá účinek koncentrace řízení, který v tomto kontextu lze vymezit jako procesní katalyzátor, který má urychlit proces. V tomto ohledu bývalo již dříve upozorňováno na nebezpečí striktního uplatňování zásady arbitrárního pořádku, kdy v jednotném řízení hrozí nebezpečí, že strany budou uplatňovat příslušné kroky jen s cílem proces protahovat.⁸⁹ Prvky koncentrace řízení stranám tuto aktivitu zamezují *ex lege*. Takové funkční nastavení se uplatňuje od samotného počátku řízení a je o to významnější ve fázi přípravy jednání. Jakmile tato fáze skončí, bude následovat hranice, kdy se stranám možnost vymezit materiální podklad případu uzavře. Aby měla zásada koncentrace řízení materiální smysl, musí nejprve soud účastníky řízení náležitými procesními kroky podnítit k aktivitě. Prostorem pro tyto podněty je právě fáze přípravy jednání.

5.2 Zásada rozhodnutí věci při jediném jednání

Materiální rámec přípravy jednání je ovládán procesní zásadou vyjádřenou v § 114a odst. 1 o. s. ř., že soud má připravit jednání tak, aby bylo možné věc rozhodnout zpravidla při jednání jediném. Jde o určující zásadu činnosti soudu v přípravě jednání, která byla součástí civilního procesu i v dobách platnosti civilního řádu soudního a občanských soudních řádů z let 1950 a 1963. Naplňujíc její podstatu soud shromažďuje rozhodná skutková tvrzení stran a důkazní prostředky v takové kvantitě a o obsahu, který nezavdává příčinu pochybovat, že bude potřeba více než jediného jednání o věci samé. Nejde však o požadavek absolutní. Po soudci není požadováno, aby nařídil jednání až ve chvíli, kdy si bude jist, že věc rozhodne při

⁸⁸ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 10.

⁸⁹ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* [II. díl, s. 125].

jediném jednání.⁹⁰ Soudce je zavázán k tomu, aby jednání nařídil až ve chvíli, kdy nepředpokládá žádný důvod, pro který bude nutné jednání odročovat. Kdyby soud nařídil jednání nemaje přesvědčení o potřebě pouze jednoho jednání, porušil by předmětnou zásadu, což by znamenalo zbytečný průtah v řízení. Případné odročení jednání tak může být důsledkem pouze okolnosti, jež vyvstala v jeho průběhu a kterou soud nemohl předpokládat.⁹¹ Takovým důvodem bude nutnost provést důkaz, jehož potřeba vyplyne až z projednávání jiných skutečností.

Role soudu v přípravě jednání spočívá v racionální stimulaci účastníků řízení při plnění povinnosti ze zásady projednací. Efektivní a rychle poskytnutá soudní ochrana vyžaduje, aby účastníci uvedli rozhodné skutečnosti v co nejranější fázi řízení.⁹² Soud dosahuje komplexního naplnění zásady projednání a rozhodnutí věci při jediném jednání volbou odpovídajících procesních nástrojů přípravy jednání.

5.3 Procesní úkony soudu při přípravě jednání

Aby soud naplnil formální i materiální rámec přípravy jednání, koná procesní úkony, které za tím účelem stanovuje občanský soudní řád. Při volbě odpovídajících nástrojů přípravy jednání soud vychází z požadavku zjistit co nejúplněji okruh skutečností, které jsou mezi stranami sporné a které naopak nesporné, a zajistit možnost provedení důkazů, jenž mají sporný stav objasnit. Za účelem naplnění této podstaty přípravy jednání má soud k dispozici dvě skupiny procesních úkonů. První skupina směřuje bezprostředně vůči žalovanému, aby byl zjištěn jeho skutkový a právní postoj k předmětu sporu. Ke druhé skupině procesních úkonů se řadí ty, které nesměřují vůči procesním stranám, ale zajišťují pro řízení příslušný procesní materiál (listiny, znalecké posudky a jiné věcné a svědecké důkazní prostředky).

5.3.1 Výzva k vyjádření dle § 114a o. s. ř.

Základním materiálním krokem, který soud koná poté, co obdrží žalobu, je oslovení žalovaného, aby v návaznosti na tvrzení žalobce, poskytl soudu vlastní skutkový a právní postoj k věci. Žalovaný tak musí učinit, neboť mu to ukládá § 101 o. s. ř., který stanovuje

⁹⁰ Takový procesní požadavek je nerealizovatelný v soudním řízení, kde jsou účastníci oprávněni při vlastním jednání tvrdit a dokazovat, což vede z povahy věci k multiplikaci jednání, což popírá zásadu projednání a rozhodnutí věci při jediném jednání. Absolutnímu uplatnění přípravné zásady by odpovídalo obligatorní nastolení přípravného jednání jako koncentračního roku. JIRSA, J. *Novinky v civilním řízení soudním: (kritická studie)*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2005. s. 86.

⁹¹ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. s. 780 – 781.

⁹² Council of Europe, Committee of ministers, Recommendation No. R (84) 5 of the committee of ministers to member states on the principles of civil procedure designed to improve the functioning of justice. 28. 2. 1984; dostupné na <<https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>>.

povinnost ve věci tvrdit rozhodné skutečnosti a označovat důkazy k jejich prokázání. Soud po formální stránce vyzývá žalovaného, aby se ve věci písemně vyjádřil. Tuto výzvu může soud učinit buď cestou prosté výzvy dle § 114a o. s. ř. nebo cestou kvalifikované výzvy dle § 114b o. s. ř. Kritériem pro volbu toho kterého procesního úkonu je povaha věci a okolnosti konkrétního případu.

Prostou výzvu upravuje ustanovení § 114a odst. 2. písm. a) o. s. ř., kde je stanoveno, že soud za účelem toho, aby mohla být věc rozhodnuta při jediném jednání, vyzve žalovaného, aby se ve věci písemně vyjádřil.⁹³ Tato výzva má posloužit soudu, aby získal skutková tvrzení žalovaného a mohl určit, které skutečnosti budou mezi stranami sporné a budou předmětem dokazování. Prostá výzva s sebou nese žádný donucující prostředek. Z toho vyplývá, že tento procesní institut bude soud volit u řízení, která jsou svou povahou nenáročná na přípravu a kde skutkové okolnosti nasvědčují tomu, že žalovaný výzvě vyhoví. Rozhodné je zde uvážení soudu, který by měl vycházet z údajů uvedených v žalobě a hodnotit, jaké bude chování žalovaného vzhledem ke vznesenému nároku. Soud by měl použití prosté výzvy vyloučit tehdy, pokud povaha věci ukazuje, že by to nebylo účelné. Judikatura dovodila, že u zcela jednoduchých věcí (skutkově i právně) je naopak vyloučen postup skrze jiný procesní institutu než právě cestou prosté výzvy.⁹⁴

Vzhledem k uplatnění univerzální koncentrace řízení ke konci prvního jednání u všech sporných řízení bude napříště použití minimálně prosté výzvy pravidlem.⁹⁵ Důvodem bude omezená doba, kdy mohou účastníci uplatňovat svá skutková tvrzení a označovat k nim důkazy. Soud by měl připravit skutkovou materii případu již během přípravy jednání tak, aby mohl při vlastním jednání jak vůči žalobci, tak vůči žalovanému co nejkonkrétněji naplňovat poučovací povinnost dle § 118a o. s. ř.

5.3.2 Kvalifikovaná výzva k vyjádření dle §114b o. s. ř.

Kvalifikovaná výzva je institucionalizovaným oslovením žalovaného, aby se zapojil do přípravy jednání v návaznosti na tvrzení žalobce. Formálně soud žalovanému usnesením uloží povinnost, aby, pokud nárok žalobce neuznává, se vyjádřil o skutečnostech, na kterých zakládá svoji obranu, a označil důkazy k jejich prokázání. Ke splnění procesních požadavků je žalovanému poskytnuta lhůta, kterou zákon zaručuje v trvání minimálně 30 dní. Specifikem

⁹³ Kromě výzvy žalovaného předmětné ustanovení umožňuje vyzvat i ostatní účastníky řízení, kteří nepodali návrh na zahájení řízení. Vyplývá to ze skutečnosti, že příprava jednání je upravena společně pro sporná i nesporná řízení.

⁹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004.

⁹⁵ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 12.

tohoto institutu je, že uložená povinnost je podepřena procesní sankcí, která nastoupí, pokud žalovaný neposkytne při přípravě jednání požadovanou součinnost.

Uplatnění kvalifikované výzvy je koncentrováno do fáze přípravy jednání (dikce § 114b o. s. ř.: „*předseda senátu může místo výzvy dle § 114a odst. 2 písm. a) [...] žalovanému usnesením uložit*“) a jakmile soud nařídí vlastní jednání ve věci samé dle § 115 o. s. ř. uzavírá se možnost kvalifikovanou výzvu vydat.⁹⁶ Na soud dopadá koncentrace řízení, pokud jde o procesní úkony při přípravě jednání. Kvalifikovanou výzvu zavedl zákon č. 30/2000 Sb. a jeho důvodová zpráva vysvětluje, že účelem nového institutu byla snaha odstranit disproporce v postavení žalobce a žalovaného.⁹⁷ Poprvé se tak v civilním procesu upraveném zákonem č. 99/1963 Sb. objevuje nástroj vynucení procesní aktivity již v přípravné fázi řízení.⁹⁸

Účelem kvalifikované výzvy je zjistit skutkový postoj žalovaného k nároku, který vznesl žalobce. Výsledkem přípravy jednání má být úplný a ucelený okruh skutečností, které jsou mezi stranami sporné, a důkazů, které mají tyto skutečnosti objasnit. V tomto ohledu je smyslem kvalifikované výzvy, aby byl žalovaný pod pohrůžkou sankce donucen soudu sdělit významné skutečnosti a uvést důkazy, kterých se dovolává. V této souvislosti Nejvyšší soud ČR konstatoval, že důraz je kladen na podstatu toho, aby soud vyvozoval skutkové a hmotněprávní závěry již ve fázi přípravy jednání, a to z listin, které musí mít k dispozici.⁹⁹ Po žalovaném je požadováno a je o tom i soudem ve výzvě náležitě poučen, aby poskytl svůj skutkový postoj v obrysech, které vytyčí základní údaje o případu, a připojil listiny, jichž se dovolává.¹⁰⁰ Vyjádření žalovaného by však nemělo být obecné a vágní. Jako dostatečné vyjádření nemůže obstát ani konstatování pouhého nesouhlasu s žalobním nárokem bez uvedení skutkových tvrzení.¹⁰¹ Samotné kvalifikované vyjádření žalovanému neupírá možnost dalších skutkových tvrzení a důkazních návrhů v pozdější fázi řízení. Zákon nekonzcentruje skutkové návrhy žalovaného do tohoto procesního úkonu.

Použití kvalifikované výzvy je přípustné pouze v případech, u nichž takový krok odůvodňuje povaha věci a celkové skutkové a právní okolnosti případu. Ve zcela

⁹⁶ O možnosti vydat kvalifikovanou výzvu i po nařízení jednání viz BARTONÍČKOVÁ, K. KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 17, s. 611.

⁹⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb., sněmovní tisk č. 257.

⁹⁸ Donucující úlohu plnil do té doby jen rozsudek pro zmeškání dle § 153b o. s. ř. (novela č. 171/1993 Sb.) který byl ovšem až institutem jednání ve věci samé.

⁹⁹ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5091/2009.

¹⁰⁰ Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 7. 2008, sp. z. 28 Cdo 611/2008; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 604/2010.

¹⁰¹ Odpovídající obsah kvalifikovaného vyjádření determinovala četná judikatura negativními podmínkami; viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 604/2010; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 26 Cdo 1265/2010; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 604/2010.

jednoduchých věcech, které nevyžadují důkladnější přípravu jednání, nemůže být kvalifikovaná výzva uplatněna a přednost musí být dána prosté výzvě dle 114a o. s. ř.¹⁰² Opačný postup by nejspíše znamenal o nepřiměřený průtah řízení.¹⁰³ Naopak u výrazně komplikovaných záležitostí bude vhodné nařídit přípravné jednání dle § 114c o. s. ř. Soud musí zvážit povahu věci, podle možností případu zhodnotit osobnost žalovaného a posoudit bude-li funkčně i časově účelným postup podle § 114b o. s. ř.¹⁰⁴ Specifickým okruhem případů, ve kterých může být příprava jednání provedena vždy cestou kvalifikované výzvy, jsou ty, v nichž soud vydal platební rozkaz, elektronický platební rozkaz nebo evropský platební rozkaz, kdy jedinou podmínkou bude, že byl podán odpor.¹⁰⁵ Naopak kvalifikované výzvy nesmí být nikdy použito při přípravě jednání ve věcech, o nichž nelze uzavřít a schválit smír ve smyslu § 99 o. s. ř. a dále ve věcech, které jsou uvedeny v § 120 odst. 2 o. s. ř.

Žalovaný musí být v usnesení dle § 114b o. s. ř. poučen, že pokud ve stanovené lhůtě nezareaguje náležitým vyjádřením a ani nesdělí soudu vážný důvod, který mu v tom brání, bude soud mít za to, že nárok, který proti němu vznesl žalobce, uznává. V takovém případě soud vydá i bez návrhu rozsudek pro uznání dle § 153a o. s. ř. Jde o fikci, jejíž účinky nelze vyvrátit.¹⁰⁶ Její význam spočívá především ve skutečnosti, že činí z kvalifikované výzvy donucující nástroj, čímž napomáhá připravit jednání a přitom předejít obstrukcím ze strany žalovaného. Judikatura Nejvyššího soudu ČR i Ústavního soudu ČR shledala takový postih žalovaného za jeho procesní nečinnost přijatelným a odpovídající právu na spravedlivý proces.¹⁰⁷ Jelikož jde o tak významný následek pro soukromá práva, váže se jeho naplnění na podmínku doručení usnesení do vlastních rukou žalobce, přičemž náhradní doručení je vyloučeno. Nepodaří-li se dostat tomuto požadavku, nemohou účinky kvalifikované výzvy nastoupit a výzva vůči žalovanému bude mít povahu výzvy dle § 114a o. s. ř. Proti usnesení o uložení povinnosti vyjádřit se ve věci není přípustné odvolání dle § 202 odst. 1, písm. j) o. s. ř. V případě, že dojde k nastoupení účinků negativních pro žalovaného, které vyplývají z jeho nečinnosti, je jediným opravným prostředkem odvolání dle § 205b o. s. ř. Uvedený opravný

¹⁰² Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004.

¹⁰³ Lze souhlasit s názory, že kvalifikovanou výzvu by měl obligatorně občanský soudní řád zakotvit pro všechny byť i jednoduché věci, protože včasné podnícení žalovaného a jeho zapojení do „hry“ je efektivní, přičemž obligatorní lhůta 30 dní k vyjádření nezpůsobí takovou újmu na právech jako materiálně nekvalitní rozsudek. JIRSA, J. Souhrnná novela občanského soudního řádu - příležitost ke změně. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 203.

¹⁰⁴ Nejčastějšími případy budou okolnosti nasvědčující právní pasivitě žalovaného. DERKA, L. Poznámka k § 114b o.s.ř. *Soudní rozhledy*, 2004, roč. 10, č. 10. s. 368.

¹⁰⁵ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 382/2004.

¹⁰⁶ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 3359/2007.

¹⁰⁷ Viz usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/06; usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1146/2008.

prostředek však směřuje proti rozsudku pro uznání, který je až následkem usnesení, a jedinými odvolacími důvody mohou být skutečnosti osvědčující, že nebyly naplněny náležitosti stanovené v § 114b o. s. ř.

Výjimkou z možnosti vydat rozsudek pro uznání jsou případy, kdy žalovaný soudu sdělil, že mu ve splnění povinnosti brání závažný důvod. V takovém případě účinky fikce uznání nenastanou. Pokud však v tomto smyslu žalovaný neučiní žádný krok se záměrem soud informovat o překážce, jež mu brání se vyjádřit, je soud oprávněn rozsudek pro uznání vydat. Jediným případem, kdy by pro vydání rozsudku pro uznání nebyly splněny podmínky, přestože se žalovaný ve stanovené lhůtě nevyjádřil ani neoznámil, jaký závažný důvod mu v tom brání, je situace, kdy na straně žalovaného existoval tak závažný důvod, který mu znemožnil jak podat vyjádření, tak uvědomit soud o překážce.¹⁰⁸ Objektivní překážka, která znemožňuje žalovanému dostát svým povinnostem, mu nemůže být přičítaná k tíži.¹⁰⁹ Takovým důvodem bude například hospitalizace účastníka nebo jeho zástupce, kdy je objektivně znemožněno jakkoli reagovat na výzvu soudu.¹¹⁰

5.3.3 Kvalifikovaná výzva – uznání nároku nebo účinky zásady koncentrace řízení?

Skutečnost, že žalovaný ve stanovené lhůtě neposkytne vyjádření, jak mu bylo uloženo a že se v takovém případě má za to, že tvrzení obsažená v žalobě uznává, je částí teorie označena za koncentraci řízení.¹¹¹ Má se za to, že nastoupení fikce uznání nároku znemožňuje uvádět další skutková tvrzení a důkazní návrhy a že je tak řízení koncentrováno do určitého vymezeného procesního úseku. Legislativně koncepční základ institutu koncentrace řízení však spočívá na jiné systémové konstrukci. Koncentrace řízení není sankce za nečinnost procesní strany. Přitom fikce uznání nároku procesní sankcí je, protože jejím účelem je subjekty práva k něčemu nutit a pro případ neodpovídající aktivity je postihnout negativními následky. Naproti tomu podstatou účinků zásady koncentrace řízení není účastníka potrestat.¹¹² Základním cílem koncentrace řízení je upravit průběh řízení a

¹⁰⁸ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.3.2009, sp. zn. 22 Cdo 4272/2007.

¹⁰⁹ Zajímavým případem nezaviněného nedodržení povinnosti z kvalifikované výzvy se zabýval Nejvyšší soud ČR v rozsudku ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1391/2010: „*Nezjistil-li soud, co bylo obsahem zásilky, kterou v průběhu lhůty k vyjádření žalovaný účastník předal k poštovní přepravě, která byla doručena příslušnému soudu a o níž účastník tvrdí, že obsahovala vyjádření k výzvě soudu podle § 114b odst. 1 o. s. ř., jehož kopii dokládá, nemůže závěr odvolacího soudu o marném uplynutí lhůty k vyjádření obstát. Za této situace fikce uznání nároku nenastala a podmínky pro vydání rozsudku pro uznání nebyly splněny.*“

¹¹⁰ BOUBELA, V. Odlišný právní názor na účinky ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. roč. 2006, č.1, s. 29.

¹¹¹ DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* s. 523; WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 12.

¹¹² MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. s. 9.

soustředit procesní činnost účastníků řízení. Zásada koncentrace řízení nastupuje ze zákona. Její uplatnění není na vůli účastníků řízení. Odpovídá tomu obsah procesních norem, které upravují instituty zásady koncentrace řízení a vylučují možnost podat opravný prostředek proti usnesení, kterým se upravuje vedení řízení. Občanský soudní řád ve znění do 30. 6. 2009 nepřipouštěl možnost napadnout usnesení dle § 118c odst. 1 opravným prostředkem. Stejná právní úprava je obsažena v současném znění § 114c o. s. ř., kdy nařízení přípravného jednání, které je koncentračním rokem, nelze napadnout opravným prostředkem. Naproti tomu rozsudek pro uznání dle § 153a o. s. ř., který je důsledkem kvalifikované výzvy, lze napadnout odvoláním. Uznání nároku a následné rozhodnutí ve věci samé vychází ze subjektivních vlastností žalovaného, které jsou v jeho dispozici, a nevztahují se ze zákona na vedení řízení.

Obsahem uznání nároku je nevyvratitelná právní domněnka o právním postoji žalovaného.¹¹³ Pokud dojde k takovému následku, je řízení skončeno meritorním rozhodnutím, jež je založeno na předpokladu, že tvrzení obsažená v žalobě jsou nesporná. Tím, že žalovaný skutková tvrzení formou kvalifikovaného vyjádření neuvede, způsobí, že se na něj bude pohlížet tak, jakoby nárok žalobce uznal. V řízení nebyl předem stanoven okruh skutečností, které jsou mezi stranami sporné a empiricky zkoumán skutečný stav věcí. Jde o následek, který vychází ze zásady dispoziční, kdy odpůrce může i dobrovolným uznáním nároku nakládat řízením (srov. § 153a o. s. ř.).

Institut zásady koncentrace řízení vychází ze zásady projednací a koncepce spočívá v tom, že pokud žalovaný neuvede skutková tvrzení v době k tomu určené, přesto se nebude na tvrzení jeho protistrany automaticky pohlížet jako na nesporná (dotčenou osobou uznaná). Výsledkem uplatnění koncentrace řízení bude posouzení skutkového materiálu a zjištění, zda žalobce unesl břemeno tvrzení a důkazní. Soud musí rozhodovat i na základě neúplných skutkových tvrzení a nedostatečných důkazů, kdy tento stav je výsledkem nedbalého plnění procesních povinností účastníků řízení.¹¹⁴ Žalobě nemusí být vyhověno, i když žalovaný byl sám nečinný. Soud může dle § 101 odst. 2 o. s. ř. v řízení postupovat, i když jsou účastníci nečinní. Důsledek nepodání kvalifikovaného vyjádření se odlišuje v tom, že se automaticky má za to, že žalovaný uznal vznesený nárok a ten bude přiznán cestou rozsudku pro uznání. Není jej možné vydat pouze tehdy, pokud je uplatněný nárok bezdůvodným uplatněním práva, které nikdy nevzniklo ani vzniknout nemohlo, takže je žaloba zjevně nedůvodná.¹¹⁵

¹¹³ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 21.

¹¹⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008.

¹¹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2003, sp. zn. 29 Odo 296/2003.

Závěr je takový, že výzva dle § 114b o. s. ř. není koncentračním institutem. Má však bezprostřední vztah k materiální podstatě zásady koncentrace řízení, neboť její místo v civilním procesu racionalizuje přípravu jednání ve vztahu k této zásadě.

6 Přípravné jednání jako koncentrační rok

Přípravné jednání upravené v § 114c o. s. ř. je fakultativním institutem přípravy jednání vedle dalších dvou procesních nástrojů – prosté a kvalifikované výzvy. Pokud se přípravné jednání koná, je jeho hlavním účelem vymezit okruh skutečností, které jsou mezi stranami sporné, a zjistit, které důkazy strany navrhují k jejich objasnění. Výsledný soubor skutkových a důkazních údajů bude předmětem projednání a hodnocení u vlastního jednání. Přípravné jednání je koncentračním rokem, jsou-li naplněny příslušné formální procesní podmínky. Jakmile skončí, nemají účastníci řízení již další možnost činit procesní úkony z břemene tvrzení a důkazního břemene. Okruh uplatněných skutkových tvrzení a důkazních návrhů je uzavřen a může být rozšiřován pouze cestou zákonných výjimek stanovených v § 118b o. s. ř.

Prvotní účel přípravného soudního roku nespočívá v postihu účastníků řízení budoucí prekluzí, ale v podnícení jejich procesní činnosti. Soud, který přistoupí k nařízení přípravného jednání, při kterém důsledně a podrobně probere věc s účastníky řízení a vyjasní s nim, v čem tkví podstata sporu, učiní pro naplnění práva na spravedlivý proces mnohem víc než soud, který začne podstatu sporu vyjasňovat až při několikatém jednání.¹¹⁶ Z tohoto pohledu je nutné k přípravnému jednání jako procesnímu nástroji přistupovat a v zásadě koncentrace řízení spatřovat racionální stimul procesní činnosti všech subjektů řízení. Penální charakter snímají z koncentrace řízení, která nastupuje s koncem přípravného jednání, jeho institucionální prvky, formální podmínky jeho konání a materiální obsah, který tkví především v kvalifikované účasti procesních stran a zvláštní poučovací povinnosti uložené soudu.

6.1 Formální předpoklady konání přípravného jednání

Přípravné jednání je fakultativní náležitostí občanského soudního řízení. Bude-li se v tom kterém řízení konat, je v diskreci soudu, který je přitom vázán naplněním konkrétních procesních podmínek. Základní pozitivní podmínkou pro možnost postupu cestou § 114c o. s. ř. je, že povaha věci - zejména její skutkové a právní okolnosti - odůvodňuje ústní interakci procesních subjektů již ve fázi přípravy jednání. V případech, kde nebude zvláště obtížné stanovit okruh skutečností, které jsou mezi stranami sporné, je vhodnější postupovat cestou prosté nebo kvalifikované výzvy. Přípravné jednání je institutem řízení skutkově a právně

¹¹⁶ JIRSA, J. Proč bychom se souhrnné novely báli? *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 6. s. 22.

nejsložitějších a soudce by je měl nařídit tehdy, jestliže mu z žaloby nebo vyjádření žalovaného (na výzvu dle § 114a o. s. ř.) nejsou známy takové skutečnosti, jejichž objasnění lze dosáhnout jen cestou ústní interakce se stranami sporu.¹¹⁷ Z tohoto faktu vyplývají i negativní podmínky jeho konání. V daném řízení nebylo možné rozhodnout bez nařízení jednání dle § 115a o. s. ř. Současně se jevil neúčelným postup cestou kvalifikované nebo prosté výzvy nebo vyjádření žalovaného na prostou výzvu nebylo přínosné.

Základní formální podmínkou konání přípravného jednání je potřeba dostát požadavku, aby usnesení, kterým se přípravné jednání nařizuje, bylo účastníkům řízení doručeno do vlastních rukou. Náhradní doručení je vyloučeno. Bez naplnění tohoto předpokladu nelze přípravné jednání konat a bude nutné nařídit jednání ve věci samé dle § 115 o. s. ř., protože následné vydání kvalifikované výzvy bude z logiky věci taktéž postupem neúčelným. Proti usnesení o nařízení přípravného jednání není možné podat opravný prostředek, protože jde o rozhodnutí, kterým se upravuje vedení řízení (§ 202 o. s. ř.). Usnesení musí být účastníkům doručeno nejméně 20 dnů předem, což je jak předpoklad možnosti přípravný rok konat, tak podmínka podmiňující nastoupení možných negativních postihů v případě, že se některá ze stran nedostaví.¹¹⁸ Obsahovou náležitostí usnesení je pak i poučení účastníků řízení o procesní náplni přípravného jednání a o tom, že jeho konáním budou v řízení nastoleny koncentrační účinky.

Výslovně formulované požadavky, kterým musí soud dostát, pokud chce řádně provést přípravné jednání, zabezpečují naplnění vlastní funkce tohoto procesního institutu. Cílem je realizovat zásadu, podle níž má být věc připravena tak, aby mohl soud meritorně rozhodnout zpravidla při jediném jednání. Aby takového výsledku mohlo být dosaženo i v případech skutkově a právně složitějších, měli by být účastníci řízení příslušným procesním prostředkem vyzváni k aktivitě a plnění procesních povinností, o čemž je jim potřeba podat poučení.

6.2 Donucující charakter přípravného jednání

Záměrem novely č. 7/2009 Sb. bylo zefektivnit přípravu jednání jako procesní nástroj. Zákonodárce za tím účelem opatřil přípravné jednání donucujícími prostředky, jimiž lze vynutit racionální aktivitu účastníků řízení. Obdobně je tomu i v případě kvalifikované výzvy. Přípravné jednání vyvíjí procesní tlak vůči oběma procesním stranám. Donucující prvek přípravného roku spočívá ve dvou sankcích, které jsou upraveny v závěrečných odstavcích §

¹¹⁷ DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* s. 531.

¹¹⁸ BARTONÍČKOVÁ, K. KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. s. 612.

114c o. s. ř., a to zvláště pro každou procesní stranu. Právní úprava reflektuje procesní postavení účastníka řízení a jeho nečinnost.

Pokud jde o žalovaného a jeho nutné zapojení do přípravy jednání setkáváme se na tomto místě opět se sankcí v podobě rozsudku pro uznání dle § 153a o. s. ř. Podmínky, aby mohl žalovaného v tomto případě negativní důsledek postihnout, jsou následující: žalovanému byla řádně doručena žaloba; usnesení o nařízení přípravného jednání bylo žalovanému doručeno do vlastních rukou, a to nejpozději 20 dnů předem; v konkrétním případě se nejednalo o věc, v níž nelze uzavřít smír dle § 99 o. s. ř. a věc uvedenou v § 120 odst. 2 o. s. ř.; poučení o hrozbě fikce uznání nároku bylo obsahem předvolání k přípravnému jednání. Hlavním předpokladem nastoupení negativních důsledků je neomluvená neúčast žalovaného u přípravného jednání. To neplatí, jsou-li splněny předpoklady pro zastavení řízení nebo odmítnutí žaloby.

V případě, že se k přípravnému jednání nedostaví žalobce nebo jiný navrhovatel, nastupují za splnění zákonných podmínek negativní následky v podobě obligatorního zastavení řízení. Formálně procesní podmínky korespondují s těmi, které byly vyloženy v předchozím odstavci. Usnesení o nařízení přípravného jednání musí být žalobci doručeno do vlastních rukou, a to nejméně 20 dnů předem. Musí obsahovat poučení o tom, že řízení bude zastaveno, pokud se žalobce nedostaví bez řádné omluvy. Tento následek se neuplatní ve věcech uvedených v § 120 odst. 2 o. s. ř.¹¹⁹

Pokud se za splnění všech legislativních náležitostí nedostaví k ústnímu jednání ani jedna strana, dojde k zastavení řízení. Přednost bude dána negativnímu důsledku na straně žalobce, protože pokud ten neprokáže další aktivitu, poté co bylo z jeho podnětu řízení zahájeno, je třeba předpokládat, že o další vedení řízení nemá zájem. Obecně je takto nastavený mechanismus projevem požadavku, aby bylo přípravné jednání stranami pojato jako úsek řízení, který slouží k přípravě skutkového podkladu pro rozhodnutí věci.

6.3 Obsah přípravného jednání

Pokud dojde k naplnění všech zákonných předpokladů a přípravné řízení se koná, setkáváme se v praxi s jiným soudním rokem. Obsah vlastní činnosti procesních subjektů vymezuje § 114c odst. 3 o. s. ř. Soud v součinnosti s účastníky objasní, zda jsou splněny podmínky řízení a případně přijme opatření k odstranění jejich nedostatku. Vyzve účastníky, aby do protokolu doplnili svá tvrzení o skutečnostech rozhodných pro věc a návrhy na

¹¹⁹ Přípravné jednání je institutem i řízení nesporných, ale s ohledem na jejich předmět, je jeho aplikace v těchto případech odlišná.

provedení důkazů k jejich prokázání, přičemž § 118a o. s. ř. zde platí obdobně. Soud v průběhu přípravného jednání podrobně a detailně probírá věc a všechny její okolnosti s účastníky řízení, přičemž je v příhodný čas poučuje o nutnosti doplnění tvrzení nebo označení dodatečných důkazů. Soud je také povinen se pokusit o smírné vyřešení věci ve smyslu § 99 o. s. ř. a může účastníkům řízení uložit splnění dalších procesních povinností, které jsou potřebné k dosažení účelu řízení. Všechny výše uvedené obsahové složky přípravného jednání jsou účastníci řízení povinni splnit před skončením přípravného řízení nebo během dodatečné lhůty k tomu soudem ve výjimečných případech poskytnuté. Je nutné poznamenat, že takto vymezená koncentrace řízení dle § 114c odst. 4 o. s. ř. se vztahuje i na další procesní povinnosti, kterými může být i uložení povinnosti dostavit se ke znalci. Podle dikce zákona je účastník povinen toto splnit do konce přípravného jednání nebo požádat za tím účelem o udělení dodatečné lhůty, což se jeví prakticky těžko proveditelným. Zákonodárce měl spíše působnost koncentrace řízení výslovně upravit pouze ve vztahu ke skutkovým a důkazním návrhům procesních stran.¹²⁰

Praktická poznámka k formě konání přípravného jednání. Přípravné jednání je jiným soudním rokem, který je neveřejný. Proto, aby bylo přípravné jednání veřejné, není v zákoně opora. Jeho podstata nespočívá v projednávání věci a v jejím meritorním hodnocení, kdy je ústavní podmínka veřejnosti pojistkou proti tzv. kabinetní justici. Občanský soudní řád způsob provedení přípravného jednání z hlediska účasti veřejnosti neupravuje. Neveřejnost lze dovodit zejména z obsahu a účelu přípravného jednání a systematického výkladu ve vztahu k ostatním institutům občanského soudního řízení. Předmětem přípravného řízení je primárně naplnit cíle přípravy jednání a to jak formálního, tak materiálního rámce, což předchází nařízení vlastního jednání dle § 115 o. s. ř. Obsahem není skutkové a právní projednání věci, její právní posouzení ani provádění dokazování. Kdyby v průběhu přípravného jednání bylo připuštěno provádět dokazování a vyvozovat z toho závěry ve věci samé, byla by nutná i zde veřejnost ústního jednání, protože účast veřejnosti při jednání, kde se rozhoduje o provedení důkazů a provádí se dokazování, je součástí práva na spravedlivý proces dle čl. 38 odst. 2 Listiny. Pro neveřejnou formu hovoří ustanovení § 10, § 11 a § 20 Jednacího řádu okresních a krajských soudů, který pro případ jiného soudního roku stanoví, že za účelem přípravy jednání smí předseda senátu předvolat k soudu účastníky řízení a jejich zástupce. Smyslem je neformální setkání za účelem shromáždění skutkových tvrzení obou procesních stran. Pokud by účastník řízení shledával v neveřejnosti přípravného jednání vadu

¹²⁰ BARTONÍČKOVÁ, K. KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. s. 612.

řízení, nemělo by být takové řízení shledáno vadným, neboť ústavní ani zákonné prameny práva veřejnost přípravného jednání, které je jiným soudním rokem, nenařizují, zatímco v případě jednání nařízeném dle § 115 o. s. ř. je veřejnost stanovena výslovně v § 116 o. s. ř. jako součást práva na spravedlivý proces.

6.4 Koncentrace řízení s koncem přípravného jednání

Do přijetí novely č. 7/2009 Sb. byl přípravný rok nepřilíš využívaným nástrojem přípravy jednání.¹²¹ Znění ustanovení § 114c o. s. ř. do 30. 6. 2009 neobsahovalo koncentrační účinky a žádnou formou donucení nepodněcovalo procesní aktivitu stran. Soud pouze mohl při přípravném roku stranám uložit, aby u vlastního jednání splnili konkrétní povinnost, například předložily důkazní prostředek, což bylo možné vynucovat hrozbou uložení pořádkového opatření dle § 53 o. s. ř. Následně provedené institucionální úpravy s účinností od 1. 7. 2009 vytvořily přípravné jednání jako významný procesní mezník, který se stal fakultativním případem nastolení koncentrace řízení. Pokud se přípravné jednání v určitém soudním řízení koná, má za splnění dalších zákonných podmínek ten důsledek, že s jeho koncem se účastníkům řízení uzavírá možnost uplatňovat další skutková tvrzení a důkazní návrhy.

Smyslem nového pojetí § 114c o. s. ř. je kvalifikovaná součinnost účastníků řízení a soudu, jejíž náplň stanovuje § 101 o. s. ř. Základní význam má poučovací povinnost soudu dle § 118a o. s. ř., která se při přípravném jednání uplatňuje obdobně jako při vlastním jednání ve věci samé. Rozdílem oproti klasickému jednání je fakt, že u přípravného jednání může obsah poučení vycházet „pouze“ z průběžného vnitřního hodnocení soudu skutkových a právních okolností případu. U přípravného jednání nedochází k vlastnímu provádění důkazů nebo hodnocení skutkových tvrzení stran, ale jen k jejich protokolárnímu sebrání. Nejedná se však pouze o formální úkony bez obsahu. Smyslem je, aby se u přípravného jednání soud za pomoci účastníků řízení seznámil podrobně a komplexně se skutkovým stavem daného případu. Povinností procesních stran je za tím účelem uvádět úplně a podrobně všechny okolnosti významné pro věc. V průběhu tohoto procesu si soud vytváří představu o případu a z jeho poznatků vyplývá jeho povinnost poskytovat procesním stranám poučení o nutnosti dalších doplňujících skutkových tvrzení nebo potřebě dalších důkazních návrhů. Na soud je tak kladen důležitý a náročný požadavek, aby průběžně vnitřně hodnotil stav případu, jeho skutkovou úplnost, která se odráží na průběžném subsumování okolností případu pod relevantní normy hmotného práva. Takovýto proces hodnocení a následného poučování

¹²¹ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* s. 778.

účastníků dle § 118a o. s. ř. se jeví základní podmínkou pro to, aby byla zásada koncentrace řízení v civilním procesu materiálně uplatnitelná.

Povaha role soudu u přípravného jednání vyplývá z komparace s obsahem činnosti u jednání ve věci samé. Vlastní jednání probíhá společně s prováděním důkazů, což soudu i účastníkům řízení napomáhá vyvozovat celkovou povahu věci a usuzovat na potřebu dalších a doplňujících skutkových tvrzení. Lze předpokládat, že při jednání je soud vnitřně zatížen v jiném rozsahu než jako v případě přípravného jednání, kde musí veškerou činnost, která vyúsťuje v aplikaci § 118a o. s. r. provádět na základě vnitřních předběžných úvah. Je nasnadě konstatovat, že náročnost skutkové a právní analýzy bude rozdílná v případě obou roků a že u přípravného jednání bude pro soud náročnější. Přesto ale s koncem přípravného jednání dle § 114c odst. 4 o. s. ř. nastává koncentrace řízení. Jakmile soud shledá úplnost sebraného materiálu, prohlásí přípravné jednání za skončené. Tím se další možnost rozšiřovat skutkový a důkazní podklad případu uzavírá.

Určitou pojistkou pro případ, že účastníci řízení nemohou dostát úplnému plnění procesních povinností pro nepředvídatelný vývoj přípravného jednání, je možnost soudu na návrh některé z procesních stran stanovit k doplnění skutkových tvrzení nebo ke splnění dalších procesních povinností koncentrační lhůtu dle § 114c odst 4 o. s. ř. Koncentrační lhůta, je-li ustanovena, svědčí oběma stranám. Lhůta nesmí být zásadně delší než 30 dní a její použití musí být zcela výjimečné. Po formální stránce jde o tzv. lhůtu smíšenou, kterou stanoví soudce jsa vázán maximálním rozsahem, který stanovuje zákon.¹²² Důvodem pro to, aby byla stanovena, bude nejčastěji nepředvídatelný vývoj vzájemných skutkových a důkazních návrhů stran u přípravného jednání. Dalším případem jejího výjimečného použití je skutečnost, že soud nepoučil v písemném předvolání k soudu účastníky řízení o obsahu přípravného jednání, což mohlo mít z následek nedostatečnou přípravu účastníků řízení k plnění procesních povinností.

6.5 Poučovací povinnost soudu u přípravného jednání

Na soudu lpí poučovací povinnost vůči účastníkům řízení a projevuje se po celou dobu konání přípravného jednání. Význam poučovací povinnosti soudu je v této fázi řízení klíčový, pokud jde o vlastní účinky koncentrace řízení. Ty mohou nastat pouze v případě, že se účastníkům řízení dostalo poučení o tom, že význam konání přípravného jednání spočívá v prekluzi jejich práva uvádět další skutková tvrzení a důkazní návrhy. Poučovací povinnost

¹²² BARTONÍČKOVÁ, K. KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. s. 612.

soudu při přípravném jednání má dva projevy s různými důsledky pro probíhající řízení. První se vztahuje k poučení procesních stran v předvolání k přípravnému jednání, kterou pokrývá úprava § 5 o. s. ř. Druhým případem je obligatorní poučení účastníků řízení před skončením přípravného jednání, jak ji stanoví § 114c odst. 5 o. s. ř. Oba případy poučovací povinnosti soudu se vyznačují jinými účinky pro vlastní koncentraci řízení.

6.5.1 Poučení účastníků řízení při přípravném jednání

Má-li přípravné jednání splnit svůj účel a být soudním rokem, při kterém bude komplexně určen okruh skutečností, které jsou mezi účastníky sporné, musí se účastníkům dostat náležitého poučení o významu jejich procesní činnosti. Obsahem poučení musí být upozornění na povinnost tvrdit skutečnosti a označovat důkazy ve věci a zároveň, že k této činnosti je prostor pouze do konce přípravného jednání. Klíčovým pro zásadu koncentrace řízení je poučení dle § 114c odst. 5 o. s. ř. Soud je povinen před skončením přípravného jednání účastníky poučit, že ke skutečnostem uvedeným a důkazům označeným po skončení přípravného jednání (po uplynutí doplňující koncentrační lhůty) může být přihlédnuto, pouze pokud půjde o skutečnosti a důkazy, které budou spadat pod výjimky z koncentrace řízení dle § 118b o. s. ř.

Důsledky konání přípravného jednání jsou pro probíhající řízení tak významné, že zákon vynucuje splnění poučovací povinnosti sankcí. Ta je stanovena v § 118b odst. 3 o. s. ř. a jejím obsahem je podmínka, že pokud soud poruší svou poučovací povinnost o koncentraci řízení s koncem přípravného jednání dle § 114c odst. 5 o. s. ř., následky koncentrace řízení nenastoupí. Účastníci budou moci uplatňovat skutkové návrhy i během prvního jednání ve věci samé. Koncentrace řízení poté nastane až s koncem prvního jednání ve věci dle § 118b o. s. ř., i když se v řízení konalo přípravné jednání. Účinky koncentrace pro řízení v určité věci tedy budou „přesunuty“ do prvního jednání v této věci a situace bude obdobná jako v případě řízení, ve kterém se přípravné jednání vůbec nekonalo.¹²³ Účinky koncentrace řízení nastanou derivativně s koncem prvního jednání ve věci.

Podle některých názorů bude mít chybějící poučení dle § 114c odst. 5 o. s. ř. přímo fatální důsledky pro zásadu koncentrace řízení. Tento názor předpokládá, že v takovém případě se koncentrace řízení vůbec neuplatní a řízení nebude až do vynesení rozsudku obsahovat žádnou prekluzivní časovou hranici.¹²⁴ Pro takovou konstrukci není v normách občanského soudního řádu opora a systematický výklad přináší řešení spočívající na

¹²³ DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* s. 552.

¹²⁴ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* s. 843.

derivativní koncentraci řízení u prvního jednání. Řešení obsahuje výklad funkce a systematického postavení přípravného jednání jako fakultativního koncentračního roku a ustanovení § 118b odst. 3 o. s. ř., které výslovně stanoví, že koncentrace u přípravného jednání nenastane, pouze pokud bude chybět poučení dle § 114c odst. 5 o. s. ř. Analogie, která by legislativně podpořila koncepci o absolutním nenastoupení koncentrace řízení, chybí. Zákodárce neumístil do právní konstrukce celé problematiky období § 114c odst. 5 o. s. ř., která by i pro první jednání ve věci podmiňovalo nastoupení koncentrace řízení poskytnutím poučení v přípravném jednání.

Pokud soud nepoučí účastníky dle § 114c odst. 5 o. s. ř., koncentrace řízení se přesouvá ke konci prvního jednání ve věci, protože se aplikuje § 118b odst. 3 o. s. ř. V opačném případě, kdyby koncentraci řízení u prvního jednání vylučovalo nepoučení účastníků dle § 114c odst. 5 o. s. ř., by celý koncept univerzální koncentrace řízení závisel na vůli soudce, který by mohl účelově neposkytnout příslušné poučení, aby v daném řízení koncentrace vůbec nenastala. Soud by mohl *pro forma* nařizovat v řízení přípravné jednání (diskrece soudu dle § 114c odst. 1 o. s. ř.) předpokládaje, že neposkytne poučení a zajistí si dostatečný prostor pro sběr skutkového materiálu. Taková konstrukce však neodpovídá účelu zákonné koncentrace řízení. Vzhledem k relativně krátké době účinnosti novely č. 7/2009 Sb. je nutné počkat na interpretační stanovisko, jež zaujme judikatura.

6.5.2 Poučení účastníků řízení poskytnuté v předvolání k přípravnému jednání

Zákon výslovně neupravuje povinnost soudu zahrnout poučení o následcích konání přípravného jednání již do předvolání k přípravnému jednání. Tuto poučovací povinnost je třeba dovodit ze smyslu a účelu institutu přípravného jednání. Aby byla příprava jednání úplná, měli by účastníci řízení vědět, co od nich bude soud v přípravném jednání vyžadovat. Mělo by jim být známo, že v jeho průběhu budou plnit své procesní povinnosti tak, aby mohl být stanoven okruh sporných skutečností, kterými se soud bude při meritorním projednávání věci zabývat, a že tato jejich příležitost bude poslední právě v průběhu přípravného jednání. Ačkoli § 114c o. s. ř. nestanovuje povinnost soudu poučit účastníky o těchto následcích již v předvolání k přípravnému jednání, je třeba tuto povinnost dovodit skrze obecnou normu § 5 o. s. ř.¹²⁵

Výslovné zakotvení předběžné poučovací povinnosti obsahoval § 118b o. s. ř. ve znění účinném do 30.6.2009, a to ve vztahu k zákonné koncentraci řízení do prvního jednání ve věci. Přestože novela č. 7/2009 Sb. nepřenesla toto ustanovení i do současného stavu zákona,

¹²⁵ tamtéž, s.13.

nelze se domnívat, že ji proto soud nadále nemá. Naopak ji lze dovozovat i ze skutečnosti, že zákonodárce uplatnění koncentrace řízení rozšířil ze selektivní na univerzální formu. Záměrem patrně nebylo omezit poučovací povinnost soudu o zásadě koncentrace řízení, když ta se stala všeobecným pravidlem. Pokud bylo dříve stanoveno výslovně, aby se ke koncentračnímu roku dostavili účastníci náležitě poučení, zůstal tento smysl vlastní i podstatě univerzální koncentrace řízení a je tak zachován i ve znění novelizovaném, a to pro oba typy koncentračních roků.

Jako samo poučení, nejsou výslovně upraveny ani následky za jeho neposkytnutí. Pokud bude v předvolání k přípravnému jednání chybět náležité poučení o koncentraci řízení, nebudou následky stejné jako v případě, že poučení není poskytnuto v průběhu přípravného jednání. Následky, které neposkytnutí poučení v předvolání může mít, bude možné zhojit poskytnutím koncentrační lhůty v přípravném jednání dle § 114c odst. 4 o. s. ř. Ačkoli má být koncentrační lhůta poskytována jen výjimečně z důležitých důvodů, lze považovat za zákonu vyhovující opatření, že účastník zatížený tím, že nebyl v předvolání k přípravnému jednání poučen, má na své straně pádný důvod, aby mu koncentrační lhůta byla poskytnuta. Bude odpovídat zákonu, aby se mohl dodatečně zhojit v případných skutkových a důkazních nedůslednostech, když mu z viny soudu nebyl poskytnut časový prostor pro náležitou přípravu před konáním přípravného jednání. Lze předpokládat, že samo pochybení soudu ve věci poučování účastníků řízení bude výjimečné, a tak i případné poskytnutí koncentrační lhůty se nestane pravidlem, ale zachová si povahu výjimečného opatření.

Pokud by soud koncentrační lhůtu za těchto okolností na žádost dotčeného účastníka neposkytl, přičemž by ale koncentrace řízení nastala ze zákona, šlo by v případě neposkytnutí poučení o vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, což je odvolacím důvodem dle § 205 odst. 2, písm. c) o. s. ř. V souladu s požadavkem hospodárnosti a rychlosti řízení lze proto považovat poskytnutí koncentrační lhůty za vyhovující nástroj, jak odstranit vady spočívající v neposkytnutí předběžného poučení v předvolání. Cílem řízení u soudu prvního stupně je věc projednat a rozhodnout tak, aby byla poskytnuta účinná ochrana právům a zákonným zájmům, a sice tak, aby se předešlo nutnosti podání opravných prostředků. To vyplývá ze systému neúplné apelace, na kterém je české odvolací řízení založeno, když předpokládá, že všechny skutečnosti a důkazy, které má účastník k dispozici, budou uplatněny a projednány u skutkové instance v prvním stupni. Odvolací řízení má sloužit pro nápravu procesních vad prvostupňového řízení nebo pro případ uplatnění novot dle § 205a o. s. ř. Je proto v souladu se smyslem nalézacího řízení, aby svá pochybení napravil již soud prvního stupně, poskytuje-li mu k tomu zákon účinné nástroje. Naopak očekávat, že

k nápravě vad řízení bude sloužit devolutivní opraný prostředek, se zdá být proti zásadě projednání věci bez zbytečných průtahů.

6.6 Význam přípravného jednání pro vlastní jednání ve věci samé

Přípravné jednání je fakultativním institutem a ať už se v tom kterém řízení koná nebo nikoli, působí na jeho další postup. Pokud se přípravný rok uskuteční a proběhne podle všech zákonných pravidel a za splnění všech procesních podmínek, které § 114c o. s. ř. předpokládá, dojde jeho skončením k nastoupení účinků koncentrace řízení. To znamená, že k vlastnímu jednání ve věci samé putuje uzavřený zkompletovaný soubor skutečností, které jsou mezi stranami sporné, a důkazů vztahujících se k okolnostem případu. Protože účastníci již pro prekluzi nemají právo uvádět nové skutečnosti, neboť vše relevantní byli povinni splnit v předcházející fázi řízení, k vlastnímu prvnímu jednání ve věci samé je již netíží zvláštní potřeba procesní přípravy. To se odráží i na vlastním nařízení jednání dle § 115 o. s. ř. a časovém předstihu, v jakém je třeba účastníky řízení k jednání předvolat. Pokud se totiž přípravné jednání v řízení konalo, jednání může být nařízeno ihned po skončení přípravného jednání, tzn. oba roky proběhnou v jeden časový úsek, aniž by bylo formálně přerušeno ústní jednání. Pouze dojde formálně k ukončení přípravného jednání dle § 114c o. s. ř. a k zahájení jednání dle § 118 o. s. ř. To ovšem za předpokladu, že v průběhu přípravného jednání nebyla na návrh účastníků řízení ustanovena koncentrační lhůta k dodatečnému splnění procesních povinností. Pokud však soud s ohledem na okolnosti konkrétního případu dojde k závěru, že účastníky předvolá až na jiný termín, je zcela na jeho libovůli kolik dní předem.

V řízeních, kde se nekonalo přípravné jednání a prvním ústním rokem má být vlastní jednání ve věci dle § 115 o. s. ř., je soud povinen nařídit jeho konání na takový termín, kdy bude předvolání doručeno účastníkům řízení zpravidla nejméně 10 dnů předem. Smyslem lhůty je poskytnout účastníkům potřebný čas na přípravu k prvnímu jednání, neboť toto bude koncentračním rokem. Nedodržení tohoto postupu je odvolacím důvodem dle § 205 odst. 2 písm. c) o. s. ř. Je-li doporučená délka lhůty pro přípravu k vlastnímu jednání 10 dnů, pro stejný účel je stanovena dle § 114c o. s. ř. v případě přípravného jednání lhůta 20 dnů. V obou případech jde o lhůtu předcházející koncentrační rok. Rozdílnost v délkách předvolacích lhůt odráží povahu věcí, které se podrobují buď rovnou vlastnímu jednání nebo teprve přípravnému jednání. Přípravné jednání je funkčně určeno jako přípravný institut ve věcech složitých a náročných, což odráží i potřebu delší doby, kterou musí mít účastníci řízení pro náležitou přípravu k osobní účasti u soudu.

V teorii byla vznesena otázka, jak má soud postupovat, pokud během jednoho přípravného roku neprobere dostatečně a úplně projednávanou věc a pro nedostatek času nebude přípravné jednání po obsahové stránce komplexní. Byl vysloven názor, že v tomto případě může soud přípravné jednání odročit. Koncentrace řízení by tak nenastala a to s ohledem na formulaci ustanovení § 118b odst. 1 o. s. ř., kde je stanoveno, že koncentrace řízení nastane s koncem přípravného jednání, nikoli prvního přípravného jednání.¹²⁶ Zákodárce patrně ale neměl v úmyslu nahrazovat jednání dle § 115 o. s. ř. několika přípravnými roky. Analogie svědčí pro výklad § 118b v tom smyslu, že koncentrace řízení nastává vždy s prvním soudním rokem, ať jde již o rok přípravný nebo jednání ve věci samé. Nastíněnou situaci, kdy soud pro nedostatek času neprobere věc s účastníky dostatečně, by bylo možné vyřešit stanovením koncentrační lhůty dle § 114c odst. 4 o. s. ř. Takový postup umožňuje představa, že soud má na konci přípravného jednání určitá jasně vymezená skutková tvrzení a důkazní návrhy, na které mohou účastníci řízení v koncentrační lhůtě dále navázat. Ustanovení § 114c a § 118b o. s. ř. je ale vhodné vykládat nikoli pouze podle formálního významu, ale především podle jejich materiálního účelu a legislativní souvislosti s § 114 a následující o. s. ř., která upravují přípravu jednání. Soud by neměl začínat přípravu jednání až se začátkem přípravného jednání a teprve tehdy zjistit, že k přípravnému jednání nebude dostatečná doba.

¹²⁶ HAMUŤÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010, s. 89.

7 První jednání ve věci samé jako koncentrační rok

Jakmile soud považuje soubor sporných skutečností a důkazů za ucelený, ukončí přípravu jednání a nařídí dle § 115 o. s. ř. jednání ve věci, ke kterému předvolá účastníky řízení, jejich zástupce a další osoby. První jednání ve věci samé probíhá jako vlastní projednávání věci, provádění důkazů a subsumpce zjištěného skutkového stavu pod příslušné normy hmotného práva. Obsah jednání je pak určován v závislosti na formě, jakou měla příprava jednání, a které instituty byly použity, aby byla naplněna zásada rozhodování věci při jediném jednání a zda v řízení již proběhl koncentrační rok nebo lhůta. Pokud již nastala koncentrace řízení ke konci přípravného jednání, je v prvním jednání předložen ucelený a uzavřený soubor skutkových tvrzení a důkazních návrhů. Takový materiální podklad případu je konečný a dle § 118b o. s. ř. nesmí být již u jednání rozšiřován a je určen výhradně k tomu, aby byl ve veřejném jednání probrán, důkazy provedeny a aby byla stranám dána možnost se k získaným poznatkům a vyvozeným právním závěrům vyjádřit. Tento proces je zakončen vydáním meritorního rozhodnutí.

7.1 Koncentrace řízení do prvního jednání ve věci

V případě, že se koncentrační rok doposud v řízení nekonal, je obsahová náplň vlastního jednání založena na možnosti stran uplatňovat rozhodné skutečnosti a navrhopvat důkazy, a to neomezeně až do jeho konce. Prvním jednáním ve věci zákonodárce předpokládá rok, který skutečně proběhl. Nikdy nepůjde o „první jednání“, které bylo před samotným začátkem odročeno z organizačních důvodů a věc u něj nebyla skutečně projednána.¹²⁷ V takových případech bude koncentračním až další jednání ve věci. Koncentrace řízení vychází ze soustředěného uvádění skutkových tvrzení a označování důkazů během časového úseku, který je vymezen trváním prvního jednání ve věci. Jeho koncem se možnost rozšiřovat skutkový podklad případu uzavírá. Stejně důsledky má i jednání, kterého se účastník bez omluvy neúčastní a soud přesto jedná dle § 101 o. s. ř. , neboť je na účastníkovi, jestli svého práva účasti využije nebo nikoli.¹²⁸

Výjimečně nebude první jednání ve věci koncentračním rokem. Jde o řízení, kde soud poskytne účastníkům za účelem doplnění dalších rozhodných skutečností koncentrační lhůtu dle § 118b odst. 1 o. s. ř., která bude navazovat na konec prvního jednání. Tuto lhůtu

¹²⁷ DRÁPAL, L. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. s.26.

¹²⁸ DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* s. 468.

zákonodárce stanovil jako soudcovskou, kterou může soud poskytnout i bez návrhu a v libovolné délce. Může tak významně přesáhnout limit jinak stanovený v § 114c odst. 4 o. s. ř., což se ovšem jeví disproporcionální vzhledem k oběma situacím, kdy lze koncentrační lhůty využít. Koncentrační lhůta, která nesmí přesáhnout 30 dnů, je stanovována v řízeních, kde probíhá přípravné jednání, tedy u věcí, které jsou skutkově a právně složité. Naopak věci, kde je koncentrační lhůta stanovena v návaznosti na první jednání ve věci, vykazují jednodušší skutkový a právní základ, neboť u nich neproběhlo přípravné jednání. Lze dovozovat, že koncentrační lhůta navazující na první jednání by měla mít dokonce kratší trvání než ta, která je stanovena pro složité záležitosti, u nichž probíhá přípravné jednání. Složitosti sporu by měla odpovídat i délka řízení.

7.1.1 Odlišná materiální hodnota přípravného jednání a prvního jednání ve věci

Pokud je první jednání koncentračním rokem, je stranám umožněno uvádět další skutková tvrzení a důkazní návrhy, přičemž tak činí za situace, kdy jsou průběžně prováděny a hodnoceny důkazy. Z obsahového zkoumání důkazních materiálů může vyplynout potřeba nových doplnění skutkového stavu, takže účastníci řízení mají podklad, ze kterého mohou ještě čerpat inspiraci pro vhodná tvrzení a doplňující důkazy.

Naproti tomu u přípravného jednání jde o statické uvádění skutečností a důkazů, neboť uvedené není průběžně probíráno. Tento fakt představuje jistou materiální nevyváženost prvního jednání a přípravného jednání jako koncentračního roku, neboť druhý v pořadí je ochuzen o základ pro vyvozování potřebných doplňujících údajů o okolnostech případu, a to i přes aplikaci § 118a o. s. ř. Z pohledu komplexnosti skutkového stavu jsou účastníci prvního jednání jako koncentračního roku ve výhodě, protože mají pružnější a racionálnější možnost pro naplnění materiálního podkladu pro rozhodnutí. *De lege ferenda* lze uvažovat, zda by z hlediska naplnění cíle civilního procesu nebylo příhodnější ponechat v občanském soudním řízení pouze jeden typ koncentračního roku, kterým by bylo první (či některé další) jednání ve věci. Přípravné jednání by bylo ponecháno jako nástroj přípravy jednání u složitých věcí, což by odpovídalo požadavku na kvalitní přípravu řízení a akcentovalo by to skutkovou a právní obtížnost určitého okruhu věcí. Avšak vlastní koncentrace by nastala až po provedení důkazních návrhů. Z hlediska hospodárnosti a rychlosti řízení by negativní dopad odejmutí koncentračních účinků přípravnému jednání nebyl tak tíživý. I za současné situace je potřeba dvou roků, kdy se musí strany dostavit k soudu. Pokud by však byl sjednocen typ koncentračního roku ve formě prvního jednání ve věci, stále by byl zachován přínos

přípravného jednání, který spočívá v maximálním vyloučení nepředvídatelných důkazních návrhů, kvůli kterým by bylo nutné později první jednání odročovat.

7.1.2 Absolutní a relativní účinky koncentrace řízení

Účinky koncentrace řízení dle občanského soudního řádu ve znění od 1. 7. 2009 působí absolutně, což se projevuje v téměř úplném odmítání opožděných skutkových návrhů procesních stran. Tuto právní úpravu považují některé názory za odmítnutí principu právního slyšení u soudu dle čl. 14 Evropské úmluvy a volají po zavedení koncepce relativních účinků zásady koncentrace řízení.¹²⁹ Tomuto pojetí odpovídala zásada soustředovací v civilním soudním řádu, kdy s přivolením odpůrce bylo možné zásadu koncentrace prolomit a získat prostor k uvádění doplňujících tvrzení a důkazů. Profesor Macur poukazuje na vhodnost relativní konstrukce, jak je uvádí na příkladu německé civilněprocesní úpravy. Předně zdůrazňuje, že účinky prekluze, které s sebou nese koncentrace řízení, nemají penální charakter. Cílem není trestat účastníky řízení, ale zabránit neodůvodněným průtahům v řízení. Proto v těch případech, kdy je z objektivních důvodů na straně soudu nebo okolností řízení nutné jednání odročit (prodloužit), mohou i účastníci uvádět nové skutečnosti, protože tím sami řízení neprotahují. Průtahy tak nebudou v příčinné souvislosti s jednáním účastníka (např. jednání je třeba odročit kvůli ustanovení znalce).¹³⁰ Na negativní účinky absolutního pojetí koncentrace odkazuje profesor Macur i v souvislosti s českou úpravou a zdůrazňuje potřebu protnutí relativními prvky.¹³¹ Absolutní i relativní účinky koncentrace řízení působí na odpovědnost účastníků řízení za zjištění skutkového stavu případu stejným způsobem. V obou modelech nemohou účastníci řízení dopředu předvídat, zda nedojde k potřebě jednání odročit. Nemohou tak taktizovat, pokud jde o včasnost a úplnost skutkových tvrzení a důkazních návrhů, protože k oddálení prekluze dojít může, ale nemusí. Naopak připuštění nových důkazů u formálně odročeného jednání, je v současné době vyváženo zvláštní poučovací povinností soud dle § 118a o. s. ř., která je naplňována během koncentračního roku. Nelze stavět do pozadí také význam fáze přípravy jednání, která má fundamentálně podnitit strany, aby se účastnily koncentračního roku jsa si plně vědomy potřeby tvrdit a prokazovat. Nezaviněné překážky v plnění procesních povinností pak akcentují výjimky z koncentračních účinků dle § 118b odst. 1 o. s. ř.

¹²⁹ LAVICKÝ, P. STAVINHOVÁ, J. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*. 2008, roč. 5, č. 9, s. 374.

¹³⁰ MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. s. 9.

¹³¹ MACUR, J. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002. roč. 10, č. 3, s. 126.

Vhodným řešením sporu mezi absolutní a relativní úpravou koncentrace se jeví historická úprava civilního řádu soudního. Koncentrace mohla být prolomena ve prospěch skutkového objasnění případu, ale bylo to v moci obou stran, které společnou vůlí sice řízení mohly protáhnout, ale ve vlastním zájmu. Nedocházelo k jednostranným obstrukcím a průtahům. Tam, kde je vůle obou stran, aby byla koncentrace prolomena v zájmu doplnění skutkového stavu, postrádá prekluze smysl a odporuje účelu civilního procesu sporného.¹³² V rámci rekonstrukce českého civilního procesu by se úvahy o uplatnění koncentrace řízení měly ubírat směrem relativních účinků prekluze, kdy právní úprava civilního řádu soudního může být přínosnou inspirací.

7.1.3 Časová hranice koncentrace řízení u prvního jednání

Důležitým se jeví rozlišovat časovou hranici, jejímž uplynutím dojde k nastoupení prekluze skutkových tvrzení. Ustanovení § 118b o. s. ř. spojuje nastoupení účinků koncentrace řízení s koncem procesního roku nebo uplynutím procesní lhůty. Pokud jde o procesní rok, jde o časově vymezený úsek řízení, který začíná prohlášením předsedy senátu a sdělením předmětu projednávané věci.¹³³ Jednání, a to jak řádné, tak přípravné, končí tím, že jej předseda senátu za skončené prohlásí.¹³⁴ Procesní úkon soudu, kterým předseda senátu prohlásí jednání za skončené, je prekluzivní hranicí, která stranám uzavírá možnost uvádět další skutečnosti ve věci. Po výslovném prohlášení předsedy senátu již nesmí soud přihlížet dle výslovného znění § 118b o. s. ř. k dalším uváděným skutečnostem a důkazům. Pokud tedy účastník bezprostředně po prohlášení předsedy senátu o skončení jednání (přípravného jednání) prohlásí nějakou novou skutečnost jako doplnění skutkové materie, předseda senátu k takovému tvrzení nesmí přihlížet, protože formálně již neprobíhá jednání ve věci. Proti tomu se staví názor, že žádost, aby soud umožnil doplnění skutkových tvrzení či důkazů i mimo stanovený pořad jednání, nesmí být odmítnuta.¹³⁵ Takový stav věcí by ale neodpovídal koncepci roku a významu poučovací povinnosti soudu v jeho průběhu a znamenal by pro obě strany právní nejistotu a nepředvídatelnost soudního rozhodování o vedení řízení. Soudní roky mají mít, stejně jako lhůty, přesné hranice, aby strany věděly, kdy přesně mohou plnit své procesní povinnosti.

¹³² MACUR, J. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. s. 346.

¹³³ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1998, sp. zn. III. ÚS 118/97.

¹³⁴ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 14.

¹³⁵ tamtéž.

7.1.4 Oddálení účinků koncentrace řízení z rozhodnutí soudu

Pokud se jednání odročuje, nastává ze zákona koncentrační účinek s jeho koncem. Jde o nevyhnutelnou prekluzi, kterou rozhodnutí soudu nemůže zvrátit. V praxi soudů se objevuje technika jistého oddalování koncentrační zásady. Snaha vyhnout se účinkům koncentrace s koncem prvního jednání je postavena na mechanismu, kdy soud jednání přeruší, místo aby jej odročil. Tím se má soud vyhnout konci prvního jednání tak, aby účinky koncentrace nenastaly. Někteří soudci výslovně prohlašují na konci jednání, že jej přerušují, aby účinky koncentrace v řízení ještě nenastaly.¹³⁶ Občanský soudní řád pro takový postup patrně právní úpravu neobsahuje.

Legislativní úprava spojuje uplatnění zásady koncentrace řízení s konáním roku (nebo uplynutím lhůty). Podstata tkví v teoretické konstrukci, že rok je časovým úsekem řízení, který je veden ústně a představuje jej osobní součinnost procesních stran a soudu. Dle § 119 o. s. ř. je-li z jakýchkoli závažných důvodů potřeba pokračovat v této činnosti v jiný den, než ve který probíhá ustanovený rok, musí dojít k odročení. Dochází tak k multiplikaci roků, které představují samostatná jednání. Účinky zásady koncentrace řízení jsou pak spojeny *ex lege* s prvním z více možných samostatných roků. Účelem právní úpravy je právě zajistit, aby byli v zájmu urychlení řízení jeho účastníci nuceni uvádět všechny pro věc významné skutečnosti během prvního roku. Po případném odročení se musí možnost k uplatnění dalších skutečností a důkazů uzavřít. Takto výslovně stanovuje zákonnou koncentraci řízení § 118b o. s. ř. Občanský soudní řád neupravuje situaci, kdy je soudní rok přerušen, aby v něm bylo pokračováno za několik dní či týdnů. Je nutno poznamenat, že ve zmíněném konkrétním případě sám soud v oficiální evidenci řízení uvádí odročení jako procesní úkon končící jednání dle § 119 o. s. ř. a nikoli přerušování.¹³⁷ Současný civilní proces nezná institutu přerušování jednání a praxe jej využívá pouze jako formální přestávku mezi jednotlivými částmi téhož časového úseku, který spadá do jednoho dne. Procesně teoretickou koncepcí roku jako dílčího časového úseku v činnosti soudu, potvrzuje i skutečnost, že pokud soud miní při příštím jednání pouze vydat rozsudek, musí jednání odročit dle § 156 o. s. ř. a nikoli přerušit. Praktikující soudce v této souvislosti pak připouští, že volných termínů, které by mohly sloužit jako pokračování v zahájených rocích, není nazbyt vzhledem k množství vyřizované

¹³⁶ Okresní soud v Olomouci ve věci sp. zn. 17 C 176/2010 dne 10. 8. 2010.

¹³⁷ Okresní soud v Olomouci ve věci sp. zn. 17 C 176/2010; dostupné na <<http://infojednani.justice.cz/InfoSoud/public/list.do?druhVec=C&rocnik=2010&cisloSenatu=17&bcVec=176&kraj=KSSEMOS&org=OSSEMOC&poradiUdalosti=8&cisloSenatuNs=&typSoudu=os&agendaNc=CIVIL>>

agendy.¹³⁸ K otázce odročení se nepřímo vyslovil i Ústavní soud a potvrdil praxi, kdy i pokračování jednání nařízené na bezprostředně následující den se činí dle zákona formou odročení.¹³⁹

Občanský soudní řád stanovuje, že koncentrace řízení nastává s koncem prvního jednání. Odročení jako jediná cesta, jak zajistit pokračování ústního jednání dle § 119 o. s. ř., znamená, že koncentrace řízení nastává právě s koncem prvního jednání. Opačný postup představuje jakousi soudní libovůli, kdy má vlastně koncentrace v řízení nastat.

7.1.5 Účinky koncentrace řízení pro shodná tvrzení účastníků řízení

V každém civilním sporu může nastat situace, kdy účastníci řízení, ač jsou v kontradiktorním postavení, uvedou v určité fázi řízení jisté skutečnosti a shodnou se na jejich obsahu a významu. Půjde o jejich tvrzení nesporná. Taková skutková zjištění může soud dle § 120 odst. 4 o. s. ř. vzít za svá. Může se ale stát, že později, kdy už je řízení stíženo účinky koncentrace, jedna ze stran sporu změní na konkrétní skutečnost názor. Lze vůbec po nastalé koncentraci řízení připustit změnu původně nesporné skutečnosti na spornou a naopak? K vyřešení této problematiky je klíčové, zda ten který úkon účastníka řízení bude nutno považovat za novum, tedy zda se změna názoru bude považovat za nově uplatněné tvrzení.

Pokud bude mezi účastníky řízení ohledně určité skutečnosti panovat shoda a bude stanoveno, že jde o nesporný údaj, nemůže později, poté co nastaly účinky koncentrace řízení, tento stav strana změnit svým protichůdným názorem. Jde o uvedení nového skutkového tvrzení ohledně něčeho, co bylo původně uvedeno v určité kvalitě. Popření původně shodného názoru znamená, že účastník uvádí, že objektivní stav je jiný. To je nové skutkové tvrzení.¹⁴⁰ V literatuře byl vysloven i názor opačný a spojen s obavou, že koncentraci lze obejít pozdějším upuštěním od nesporného tvrzení a rozšířit tak okruh doposud uvedených skutečností.¹⁴¹ Pro takovou konstrukci však není v zákonně opora. Účinky koncentrace řízení znemožní uvádění nových skutečností, takže nelze dříve nespornou skutečnost nově sporovat, když se již pro nastalou koncentraci řízení možnost uvádění novot uzavřela. Naopak pokud původně spornou skutečnost po koncentraci řízení účastník prohlásí za nespornou, nedochází k uvedení nové skutečnosti. Účastník pouze upouští od původně uvedeného tvrzení a

¹³⁸ SVOBODA, K. Pár poznámek k novému režimu koncentrace civilního soudního sporu. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 11, s. 38.

¹³⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 1. 2006; sp. zn. I. ÚS 207/05.

¹⁴⁰ JIRSA, J. Proč bychom se souhrnné novely báli? s. 25.

¹⁴¹ SVOBODA, K. Nový režim koncentrace v civilním sporu – z bláta do louže. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 3, s. 22.

připojuje se k tvrzení druhé strany, které předcházelo prekluzi skutkových návrhů. Stejně platí i pro případ, že žalovaný uzná ve smyslu § 153a nárok žalobce.

7.1.6 Provádění důkazů z iniciativy soudu dle § 120 odst. 3 o. s. ř. a účinky koncentrace řízení

Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. stanovuje, že soud může provést jiné než účastníky navržené důkazy v případech, kdy jsou potřebné ke zjištění skutkového stavu případu a přitom vyplývají z obsahu spisu. Nicméně předmětné ustanovení zdůrazňuje, že uvedené nic nemění na projednací zásadě civilního řízení a soud důsledně vychází pouze z důkazů, které byly provedeny, pokud jiné neoznačí účastníci řízení sami. Podstata zmocnění soudu nespočívá na tom, že bude z vlastní iniciativy vyšetřovat skutkový stav a po důkazech pátrat.¹⁴² Opačný závěr by neodpovídal ustanovení § 118a odst. 3 o. s. ř., kterým zákon zdůrazňuje nutnost upozornit účastníky řízení, aby označili důkaz k prokázání jejich tvrzení.¹⁴³ Soud může ve smyslu § 120 odst. 3 o. s. ř. provést pouze takový důkazní prostředek, který vyplývá ze spisu. Důkazní prostředek je tedy ve spisu zmíněn a je přímo jeho součástí. Současně ale chybí formální návrh účastníka, aby byly určité předměty, osoby nebo listiny provedeny jako důkaz, i když jsou ve spisu uvedeny. Nejde tedy o porušení zásady projednací, protože důkazní prostředek, který má vztah k některé tvrzené sporné skutečnosti, byl učiněn předmětem řízení – součástí spisu – ale účastník jej formálně nespojil s určitým svým tvrzením. Ačkoli nejde o výslovný důkazní návrh dle § 120 odst. 1 o. s. ř., jedná se stále o skutečnost uvedenou účastníkem řízení dle § 101 o. s. ř., která je součástí předestřené skutkového materiálu.

Účinky nastalé koncentrace řízení se na uplatnění tohoto institutu neprojeví. Soud může přistoupit k příslušnému kroku a provést nenavržený důkaz, který vyplývá ze spisu i poté, co nastala koncentrace řízení. V řízení totiž nedochází k uplatnění nových skutečností a důkazů, ale k formálnímu procesnímu hodnocení skutečnosti, která je již součástí spisu a nepředstavuje tak novum. Tím, že soud provede důkaz, který je již ve spisu, nedochází k prolomení zásady koncentrace řízení. Soud se takovým postupem nedostává do pozice, kdy by účastníky řízení vedl za ruku a pomáhal jim, pokud něco opomněli, neboť projednává skutkový stav jen tak, jak jej strany představily.¹⁴⁴

¹⁴² Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb. sněmovní tisk 478.

¹⁴³ BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 12, s. 30.

¹⁴⁴ VLK, V. Několik poznámek a jedna úvaha nad 109. pokusem o opravu o. s. ř. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 11, s. 39.

Znění příslušné normy účinné do 30. 6. 2009 bylo odlišné. Soud byl oprávněn vyhledat potřebný důkaz nejsa vázán formálním obsahem spisu, ale pouze skutečností, že potřeba důkazu vyšla v řízení najevo. V takovém případě jej ale plně vázala selektivní koncentrace řízení nebo navozená soudcovská koncentrace řízení a potřeba provedení důkazu musela vyplynout v řízení ve fázi, která předcházela koncentraci.¹⁴⁵ Původní pojetí důkazní iniciativy soudu dle § 120 odst. 3 o. s. ř. účinném do 30. 6. 2009 více korespondovalo s cílem dosáhnout spravedlivého rozhodnutí v civilním procesu.¹⁴⁶ Právní úprava představovala ze strany soudu korektiv neúplnosti zjištěného skutkového stavu.

Vyvozené závěry platí v případě ustanovení znalce dle § 127 o. s. ř. Je však nutné odlišovat procesní úkon účastníka řízení a vlastní procesní úkon soudu. Pokud navrhuje účastník přibrání znalce, jde z jeho strany o důkazní návrh a ten je jako všechny ostatní důkazní návrhy vázán na účinky koncentrace řízení a musí být proto soustředěn do příslušné fáze řízení. Rozhoduje-li o ustanovení znalce soud z vlastní iniciativy nejedná se o procesní úkon stížený prekluzí. Soud pouze činí kroky, ke kterým ho zmocňuje zákon za účelem dosažení účelu řízení, kdy rozhodnutí sporu spočívá na odborných znalostech. Soudce proto smí přibrat do řízení znalce i ve fázi, kdy již pro účastníky řízení nastala prekluze.

7.2 Poučovací povinnost soudu u prvního jednání

Obecnou poučovací povinnost účastníků řízení o jejich procesních právech a povinnostech v průběhu celého občanského soudního řízení předepisuje soudu § 5 o. s. ř. Novela č. 30/2000 Sb., která měla za cíl zefektivnění principu právní pomoci, rozvedla obecnou poučovací povinnosti soudu v právní úpravě civilního procesu. Výsledkem bylo zavedení zvláštní poučovací povinnosti soudu, a to na mnoha místech občanského soudního řádu. Účelem bylo, aby soud kromě obecné povinnosti poučovat měl *ex lege* jasně stanovenou, kdy a v sepletí s jakým institutem má konkrétní poučení a jakého znění poskytnout. Taková právní úprava měla napomoci naplnění smyslu civilního procesu a důkladnější ochrany zákonných zájmů jednotlivců.

¹⁴⁵ Viz ke koncentraci řízení: usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008; k neúplné apelaci: rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007; k původnímu znění § 120 odst. 3 o. s. ř. viz též DRÁPAL, L.: Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. s. 27.

¹⁴⁶ KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení? In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátým narozeninám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2010, s. 103.

7.2.1 Poučení účastníků řízení o povinnosti tvrzení a důkazní

Důležitou poučovací povinnost soudu předepisuje § 118a o. s. ř. Obsahem je věcně a časově konkrétní výzva účastníků řízení k plnění jejich základní procesní povinností uvádět skutková tvrzení a nabízet důkazy. Občanský soudní řád v uvedeném ustanovení vyčerpávajícím způsobem soudu stanovuje, jak má účastníky poučovat a kdy. Soud provádí účastníky skutkovým a potažmo právním vývojem projednávané věci. Předmětné ustanovení má dvě roviny. První oblast poučovací povinnosti upravuje § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř., které předjímají poučování o neúplnosti skutkových tvrzení a důkazních návrhů vzhledem k právnímu posouzení věci, jak jej pojímá účastník. Ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř. má stejný obsah, ale výzva směřuje ke skutečnostem a důkazům, které jsou nutné k objasnění věci, když na ně soud pojme právní názor odlišný od účastníkovy.¹⁴⁷

Soud se při poskytování poučení musí vyvarovat konkretizace předmětu doplnění. Aktivní role soudu v řízení spočívá pouze v tom, že upozorňuje účastníka na potřebu nabídnout důkaz k určité skutečnosti, kterou sdělil.¹⁴⁸ Poučení je adresováno straně, která si náležitě neuvědomuje potřebu doplnění celkového stavu případu po stránce skutkové a důkazní nebo která nedokáže rozpoznat právně významné skutečnosti, ačkoli je třeba má k dispozici.¹⁴⁹ Detailní obsah poučovací povinnosti o břemenu tvrzení a břemenu důkazním však nesnímá z civilního procesu zásadu projednací a nezavádí zásadu vyšetřovací. Poučení o nutnosti doplnit skutkový základ sporu ve smyslu § 118a o. s. ř. jsou konkrétní vzhledem k mezerám v materiálním podkladu věci, ale musí přitom být obecná natolik, aby šetřila zásadu rovnosti stran, která je zaručena čl. 37 odst. 3 Listiny. Náležité poučování účastníků řízení o tom, že musí uvést skutkové okolnosti případu a související důkazní návrhy, je klíčovým předpokladem pro naplnění účelu civilního procesu, v němž se uplatňuje koncentrace řízení. Pokud právní úprava soustřeďuje skutkové návrhy stran do omezeného časového úseku, musí prostřednictvím soudu také napomoci stranám, aby si náležitě uvědomily komplexnost všeho, co mají k dispozici pro prokázání svého zájmu.

Konalo-li se v řízení přípravné jednání, je poučovací povinnost soudu o procesních povinnostech plněna již v jeho průběhu dle § 114c odst. 3 o. s. ř. Jakmile v řízení nastane koncentrace řízení, je další aplikace ustanovení § 118a o. s. ř. redukována pouze na jeho část, která se týká poučení souvisejícího s jiným právním posouzením věci. Poučení dle § 118a odst. 2 o. s. ř. je výslovnou výjimkou ze zásady koncentrace řízení dle § 118b o. s. ř., a proto

¹⁴⁷ DRÁPAL, L. Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. s. 19.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006.

¹⁴⁹ BARTONÍČKOVÁ, K. Poučovací povinnost soudu. *Jurisprudence*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 13.

bude toto poučení užito kdykoli v řízení před soudem prvního stupně. Naproti tomu v té fázi řízení, která probíhá po prekluzivní hranici, se již dále nepoužije poučení účastníků dle § 118a odst. 1 a 3 o. s. ř., neboť jde o výzvu k skutkovým a důkazním novotám, které jsou po nastoupení účinků koncentrace řízení nepřipustné. Je-li v určitém řízení koncentračním rokem až první jednání ve věci, bude se § 118a o. s. ř. uplatňovat jako celek neomezeně, dokud první jednání neskončí, protože teprve tehdy nastávají koncentrační účinky. Bude-li první jednání odročeno, při dalším jednání se soud omezí jen na poučení dle § 118a odst. 2 o. s. ř.

7.2.2 Poučení účastníků řízení o účincích koncentrace řízení u prvního jednání

Poučovací povinnost soudu o koncentraci řízení je v případě prvního jednání ve věci upravena odlišně, než jak je tomu v případě zvláštní poučovací povinnosti soudu dle § 114c odst. 5 o. s. ř., kde je poučení podmínkou pro to, aby bylo přípravné jednání koncentračním rokem. V legislativní úpravě koncentrace řízení s koncem prvního jednání chybí výslovné stanovení poučovací povinnosti soudu o nutnosti seznámit účastníky řízení o účincích, které s sebou konec prvního jednání přináší. Z aplikace § 5 o. s. ř. vyplývá, že pokud zásada koncentrace řízení stanovená v § 118b o. s. ř. časově determinuje plnění procesních povinností účastníky řízení, musí o tom být náležitě poučeni. Občanský soudní řád nestanoví v řízení příslušné následky v případě, že k porušení této poučovací povinnosti dojde. Pokud soud účastníky řízení nepoučí ani v předvolání k prvnímu jednání ani u samotného jednání o tom, že s jeho koncem nastanou účinky koncentrace řízení, nemá to na vlastní aplikaci § 118b o. s. ř. vliv a řízení koncentrováno bude vždy, a to ze zákona.¹⁵⁰ Občanský soudní řád neobsahuje v tomto ohledu období ustanovení § 114c odst. 5 a § 118b odst. 3 o. s. ř., které poskytnutím poučení podmiňují koncentraci řízení s koncem přípravného jednání.

V teorii byl vysloven názor opačný. Pokud soud nepoučil účastníky řízení o důsledcích stanovených v § 118b o. s. ř., nenastanou účinky koncentrace řízení ani s koncem prvního jednání.¹⁵¹ Teorie vychází z předpokladu, že jde o situaci rovnocennou § 114c odst. 5 o. s. ř.¹⁵² Chybějící výslovné ustanovení občanského soudního řádu, které by tyto následky předepisovalo, nahrazuje teorie všeobecnou poučovací povinností soudu dle § 5 o. s. ř. a dále pak analogií původní poučovací povinnosti soudu stanovené v § 118b odst. 2 o. s. ř. ve znění do 30. 6. 2009, kdy byla koncentrace řízení u prvního jednání podmíněna odpovídajícím

¹⁵⁰ DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl.* s. 552.

¹⁵¹ SVOBODA, K. Dokdy lze ve sporu tvrdit a prokazovat po 1.7.2009. *Právo pro podnikání a zaměstnání*, 2009, č. 7-8, s. 26.

¹⁵² KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 446.

poučením účastníků řízení obsaženém v předvolání k tomuto jednání.¹⁵³ Ačkoli smyslem prekluzivní lhůty jistě není účastníky řízení překvapit a je žádoucí, aby byli ze strany soudu poučeni o významu konání prvního jednání, občanský soudní řád nepředepisuje pro případ, že soud poučení neposkytne, žádný následek obdobný § 118b odst. 3 o. s. ř.

Pokud by aplikace právní úpravy vedla k tomu, že při neposkytnutí odpovídajícího poučení ze strany soudu ke koncentraci řízení vůbec nedojde, potom by bylo na vůli soudce, zda koncentrace v daném řízení nastane nebo nikoli. Stačilo by, aby soudce neposkytl z vlastní vůle poučení o koncentraci u prvního jednání a navzdory by prekluzi v řízení vyloučil. Namísto univerzální koncentrace řízení by tak docházelo k uplatnění quasikoncentrace soudcovské, kdy by nastoupení prekluze skutkových tvrzení záleželo na procesním úkonu soudu resp. jeho neprovedení. Z důvodové zprávy k novele č. 7/2009 Sb. nevyplývá záměr vytvořit v občanském soudním řádu systém koncentrace řízení, jež by byla v libovůli soudů, které by nepoučovaly o koncentraci řízení, aby získaly prostor pro shromažďování skutkového materiálu. Naproti tomu v případě výslovného znění § 118b odst. 3 o. s. ř. jde o zohlednění procesní povahy institutu přípravného jednání, které je fakultativním soudním rokem a zvláštní povaha jeho funkce v řízení musí být zohledněna i v případě nepoučení účastníků řízení o jeho účincích jako koncentračního roku.

Klíčovým je při výkladu § 118b o. s. ř. vycházet z podstaty poučovací povinnosti dle § 118a o. s. ř. Než nastane koncentrace řízení je soud povinen v příslušnou chvíli konkrétně poučovat o potřebě tvrdit a dokazovat. Účastník řízení nato musí bez zbytečného odkladu procesně reagovat. Neplní-li soud tuto svou poučovací povinnost, potom vystavuje řízení vadám, které umožňují účastníku řízení uvádět příslušná tvrzení a důkazy i po nastalé koncentraci a dokonce i v odvolacím řízení dle § 205a o. s. ř. Systém je upraven tak, aby koncentrace nedopadala na konkrétní skutečnosti a důkazy, které účastník neuvedl pro absenci konkrétního poučení dle § 118a o. s. ř. Každé řízení je ale vždy koncentrováno s koncem prvního jednání a účastník může následně uplatnit jen ty skutečnosti, o nichž nebyl poučen v danou chvíli dle § 118a o. s. ř.

Pokud jde o poučení o koncentraci řízení, které soud nezahrnul do předvolání k prvnímu jednání, bude mít účastník řízení pádný důvod pro to, aby mu soud poskytl koncentrační lhůtu dle § 118b o. s. ř., neboť je v zájmu cíle civilního procesu, aby vadu odstranil již soud prvního stupně, pokud mu k tomu dává zákon prostředky.

¹⁵³ BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. s. 28; je vhodné poukázat na výklad autora k totožnému problému, kterým dementuje citovaný názor, a uvádí, že koncentrace k prvnímu jednání nastupuje vždy, i přes chybějící poučení dle § 118b o. s. ř. DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář.* s. 843.

Na závěr je nutné učinit konstatování, že soud o účincích koncentrace řízení musí poučovat účastníky řízení jak v předvolání k jednání, tak v samotném jeho průběhu. Tuto povinnost má soud z ustanovení § 5 o. s. ř. Neposkytnutí odpovídajícího poučení je jistě vadou řízení. Avšak na uplatnění univerzální koncentrace v daném řízení to vliv na rozdíl od případu ustanovení § 114c odst. 5 a § 118b odst. 3 o. s. ř. nemá.

7.2.3 Vzájemný vztah poučení o koncentraci řízení a poučení o neúplné apelaci

Výslovnou poučovací povinnost soudu o neúplné apelaci zavedla novela č. 30/2000 Sb. Ustanovení § 119a o. s. ř. má účastníky přimět, aby uvedli všechny rozhodné skutečnosti a označili relevantní důkazy před vynesemím rozhodnutí soudu prvního stupně, protože později uplatněné skutečnosti jsou odvolacím důvodem pouze ve smyslu § 205a o. s. ř., který obsahuje výjimky ze systému neúplné apelace. Poté, co soud na základě případných návrhů relevantní důkazy provede nebo odmítne jejich provedení, jakož i v případě, že účastníci již nic nenavrhují, uzavře projednávání věci a vyzve je k závěrečným řečem dle § 119a odst. 2 o. s. ř.

V závěrečných vyjádřeních stran nejsou již doplňující návrhy přípustné a nesmí být odkazováno na jiné důkazy, než jaké byly provedeny.¹⁵⁴ Takové pravidlo bylo důsledně uplatnitelné u obecných jednání, která nebyla koncentračními roky ve znění občanského soudního řádu do 30. 6. 2009. V současnosti se díky aplikaci § 118b o. s. ř. a univerzální koncentraci řízení anuluje zákaz uplatňování novot v závěrečných řečech. Občanský soudní řád podmiňuje nastoupení koncentrace a tedy zákazu novot koncem prvního jednání, tedy až ve chvíli, kdy prohlásí předseda senátu jednání za skončené. U jednání, které je koncentračním rokem a zároveň předchází vynesení rozsudku, poučuje soud dle § 119a o. s. ř., čímž je dán účastníkům prostor k závěrečným řečem. Protože se ale zároveň aplikuje § 118b o. s. ř., mohou účastníci *ex lege* uvádět skutková tvrzení a důkazy až do konce jednání. To znamená, že v takovém případě mohou uvádět nové skutkové návrhy i v samotných závěrečných řečech, protože jednání končí až poté, co se vyjádří poslední účastník. V praxi tedy soudy musí připustit, aby účastníci uváděli nová tvrzení a důkazy i v závěrečných řečech. *De facto* tedy poučení dle § 118b o. s. ř. (kapitola 7. 2. 2.) bude u koncentračního roku následovat až po poučení dle § 119a o. s. ř.

V případě, že soud odročuje první jednání a k vydání rozsudku dojde u kteréhokoli pozdějšího jednání, odpadá v následující fázi sice poučení dle § 118b o. s. ř., ale význam poučení dle § 119a o. s. ř. se zde zcela redukuje. Obsahově bude jeho náplní jen poučení o

¹⁵⁴ CHALUPA, L. K § 119a občanského soudního řádu. *Právní rádce*, roč. 2004. č. 8, s. 16.

možnosti uvést skutečnosti a důkazy, které jsou výjimkou z koncentračního principu. Po poučení dle § 119a odst. 1 o. s. ř. budou následovat závěrečná vyjádření, jejichž obsah je omezen na právní posouzení věci dle předloženého skutkového stavu. Podle výslovného znění § 119a odst. 2 o. s. ř. nemohou být obsahem závěrečných řečí žádné nové skutečnosti a důkazy, tedy ani výjimky z koncentrace řízení dle § 118b o. s. ř. a bude nutné je uplatnit až u odvolacího soudu dle kritérií § 205a o. s. ř.

7.3 Změna žaloby a zpětvzetí žaloby po nastoupení účinků zásady koncentrace řízení

Byla-li připuštěna změna žaloby podle § 95 o. s. ř., obsahuje § 118b odst. 2 o. s. ř. jasnou direktivu, že tím nejsou dotčeny účinky koncentrace řízení, která tento dispozitivní úkon časově předcházela. V důsledku právní úpravy bude mít nakládání s předmětem řízení účel pouze tehdy, pokud půjde o kvantitativní rozšíření žaloby na zaplacení peněžité částky, které bude vycházet z doposud sebraného skutkového materiálu. Kdyby se změna žaloby měla odrážet v doplnění dokazování, pak z logiky věci vyplývá, že pro nastalou koncentraci řízení by prokázání takových skutečností nebylo možné.¹⁵⁵ S ohledem na tento legislativní limit se jeví změna žaloby v současnosti neefektivní a žalobce bude spíše volit cestu nového návrhu na zahájení řízení, což ovšem popírá smysl změny žaloby, který má mimo jiné ulehčit nákladům na soudní aparát zatížený množstvím žalob. Příhodnějším řešením by bylo zákonem upravit, že při změně žaloby dochází k účinkům koncentrace řízení ve vztahu s novou částí předmětu řízení až s koncem prvního jednání, které bude nařízeno po připuštění změny žaloby. Aby řízení nebylo protahováno dalšími a opakovanými změnami žaloby a oddalovány tak účinky koncentrace, byl by zachován blokační hlas soudu, který nemusí změnu žaloby povolit.¹⁵⁶ Pokud by pak soud souhlasil se změnou žaloby postavené na jiných skutkových základech, bylo by jeho předchozí souhlas zárukou, že nejde o neodůvodněný a účelový dispozitivní procesní úkon a za tohoto stavu by bylo přípustné povolit nové skutečnosti a důkazy.¹⁵⁷

Zpětvzetí žaloby jako procesní úkon může účastník řízení dle § 96 o. s. ř. učinit kdykoli za řízení, a to až do doby, kdy meritorní rozhodnutí nabude právní moci. S ohledem na nastalou koncentraci řízení je třeba konstatovat, že žádné ustanovení občanského soudního

¹⁵⁵ BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. s. 30.

¹⁵⁶ SVOBODA, K. Nový režim koncentrace v civilním sporu – z bláta do louže. s. 22 – 23.

¹⁵⁷ JANDUS, K. ONDRÁČKOVÁ, M. Přípravné jednání a koncentrace řízení po novele OSŘ a jejich důsledky pro některé další procesní instituty [online]. 28. dubna 2009 [cit. 21. ledna 2011]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pripravne-jednani-a-koncentrace-rizeni-po-novele-osr-a-jejich-dusledky-pro-nektere-dalsi-procesni-instituty-56095.html>>.

řádu nebrání účastníku řízení, aby vzal žalobu zpět. Pouze v případě stanoveném v § 96 odst. 3 o. s. ř. soud zpětvzetí žaloby nepřipustí, pokud s tím nesouhlasí z vážných důvodů ostatní účastníci řízení. Teoreticky lze předpokládat, že zpětvzetí žaloby může žalobce využít i v případech, kdy nedostatečně prokazoval svá tvrzení. Protože zpětvzetí žaloby nezakládá překážku věci rozsouzené, může žalobu podat znovu a v novém řízení postupovat pečlivěji ve svých skutkových tvrzení a důkazních návrzích.

7.4 Změna okruhu účastníků řízení po nastoupení účinků koncentrace řízení

Došlo-li k přistoupení nebo záměně účastníka řízení dle § 92 o. s. ř., nastávají ve vztahu s novými účastníky účinky koncentrace řízení až skončením prvního jednání, které se ve věci konalo po přistoupení nebo záměně účastníka. Účastníci o tom musí být poučeni v předvolání k tomuto jednání. Pokud by poučení dle § 118b odst. 2 o. s. ř. poskytnuto nebylo, po nastalé koncentraci řízení by mohli tyto účastníci uvádět skutková nova jako výjimky z koncentrace dle § 118b odst. 3, protože nemohli uvádět rozhodné skutečnosti včas bez své viny. Právní úprava výslovně stanovuje, že nastalá koncentrace řízení nedopadá vztah vůči novému účastníku řízení. Mezi dosavadními účastníky řízení již koncentrace nastala a skutkový podklad případu mezi nimi rozšiřován být nesmí. Tato situace si jistě vyžádá velké výkladové problémy, protože stanovit, které novum ve věci vyplývá ze vztahu vůči novému účastníku a které vůči původnímu účastníku, bude velmi složité.¹⁵⁸ Základním vodítkem pro soud bude v tomto případě posoudit tvrzené skutečnosti a důkazní návrhy v kontextu toho, jako by nový účastník nepřistoupil. Pokud tedy původní žalobce tvrdí skutečnost, kterou by netvrdil a ani nemohl tvrdit, dokud do řízení nevstoupil nový účastník, potom půjde o naplnění § 118b odst. 2 o. s. ř. Naopak pokud soud dojde k závěru, že původní účastník tvrdí něco, co by mohl uvést již dříve a tvrzení se netýká nového účastníka, nepůjde o skutečnost ve vztahu k novému účastníkovi. Pokud do řízení přistoupí solidárně zavázaná nebo oprávněná osoba, bude koncentrace narušena širším spektrem skutečností. Účastník řízení bude moci uvést skutečnosti, které mají vztah zároveň jak k jeho původnímu odpůrci, tak i nově přistoupivšímu, což bude jev u solidarity pravidelný.

Pokud jde o změnu procesních subjektů v důsledku singulární nebo univerzální sukcese dle § 107 a 107a o. s. ř., obsahuje občanský soudní řád výslovné ustanovení, že již nastalá koncentrace řízení není změnou v procesních subjektech dotčena dle § 107 odst. 4 o. s.

¹⁵⁸ BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. s. 31.

ř. Právní úprava sleduje skutečnost, že pokud dochází k nástupu nové osoby do role příslušného účastníka řízení, nedochází k potřebě doplňovat skutkový stav případu, neboť předmět sporu tím není nijak dotčen.

7.5 Uplatnění zásady koncentrace řízení v odvolacím řízení

Účinky koncentrace řízení způsobí uzavření okruhu skutkových tvrzení a důkazních návrhů procesních stran. Jde o definitivní vymezení skutkového podkladu pro rozhodnutí věci i pro její přezkoumání v opravném řízení. Pokud se rozsudek soudu prvního stupně na základě odvolání ocitne v rozhodovací sféře soudu druhého stupně, už nemůže nastat k žádné procesní situaci, která by již nastolený rigidní stav mohla narušit (pomineme-li výjimky založené § 118b a 205a o. s. ř.). Pokud odvolací soud shledá pochybení soudu prvního stupně důvodnými pro zrušení rozhodnutí a vrácení případu k dalšímu prvoinstančnímu řízení, nedochází tím k anulaci účinků koncentrace řízení, jež nastala v řízení před soudem prvního stupně. Soubor skutečností a důkazů, jaký tu byl ke konci přípravného nebo prvního jednání ve věci, nemůže být měněn. Výjimku představují jen skutečnosti a důkazy, které vymezuje § 118b a § 205a o. s. ř. (kapitola 8.). Úkolem soudu prvního stupně poté, co mu je věc vrácena k dalšímu řízení, je ustanovit okruh těch právně významných a sporných skutečností, které mohou být předmětem dokazování těmi prostředky, které byly uvedeny před nastalou koncentrací a těmi důkazními prostředky, na které se koncentrace ze zákona nevztahuje.¹⁵⁹

¹⁵⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008.

8 Výjimky z účinků zásady koncentrace řízení

Pod označením výjimky ze zásady koncentrace řízení je třeba rozumět v materiálním smyslu ta skutková tvrzení a důkazní prostředky, které smí účastníci uvést, i když na jejich procesních právech a povinnostech již vážně prekluze. Soud má výslovně zakázáno v ustanovení § 118b o. s. ř. přihlédnout k později uvedeným skutkovým návrhům a je chybné hledat za slovy zákona diskreční pravomoc soudu.¹⁶⁰ Zákon povoluje určité taxativně vymezené výjimky z takového zákazu.

Je vždy na zvážení soudu, zda konkrétní skutkové tvrzení nebo důkazní návrh odpovídá zákonem vymezeným výjimkám. Okruh těchto případů systematicky upravuje § 118b odst. 1 věta třetí o. s. ř. a lze obecně konstatovat, že tam uvedené případy akcentují jednak nezaviněnou nemožnost účastníků řízení včas dostát svým procesním povinnostem nebo jde o skutečnosti, které souvisí s vlastní zákonností probíhajícího procesu. Smysl citovaného ustanovení spočívá v tom, že jakmile skončí koncentrační rok nebo lhůta, může soud v dalším řízení určité nově uvedené skutečnosti a důkazy připustit a učinit součástí skutkového materiálu sporu. Pokud však neshledá možným podřadit je po zákonné výjimky z koncentračních účinků, nebude k nim přihlížet. Proti tomu může dotčený účastník brojit až odvoláním proti meritornímu rozhodnutí. Teorie připustila i možnost rozhodnout o výjimce z koncentrace řízení usnesením, což s sebou však nese nebezpečí incidenčního sporu, který by byl průtahem.¹⁶¹ Praxe soudů je taková, že o nepřípustnosti důkazu pro nadbytečnost rozhodují usnesením, což svědčí i ve prospěch rozhodování o výjimkách z koncentrace řízení.¹⁶² Z materiálního hlediska pokud soud připustí nový důkaz a neměl k tomu oporu v jeho věcné povaze, jde o odvolací důvod dle § 205 odst. 2, písm. c) o. s. ř. a v případě, že nepřihlédl k takovému návrhu a měl, jde o odvolací důvod téhož ustanovení pod písm. b). Se samotnou přípustností výjimek dle § 118b o. s. ř. se musí soud náležitě vypořádat v odůvodnění rozsudku. V opačném případě, kdyby soud provedl důkazy a neodůvodnil jejich přípustnost, ačkoli byly navrženy až po prvním jednání ve věci, by rozsudek zatížil vadou a ten by byl nutně v opravném řízení zrušen proto, že je nepřezkoumatelný.¹⁶³

¹⁶⁰ BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. s. 28.

¹⁶¹ WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 15.

¹⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 749/2005.

¹⁶³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2009, sp. zn. 29 Odo 988/2006.

8.1 Skutečnosti a důkazy, které mají zpochybnit věrohodnost provedených důkazů

Prvním okruhem skutečností a důkazů, na které se nevztahují účinky prekluze, jsou skutečnosti a důkazy, které mají zpochybnit věrohodnost provedených důkazních prostředků. Nejde o rozšiřování skutkového podkladu sporu, ale pouze o reakci na již provedené důkazy a snaha novými skutečnostmi vyvrátit jejich průkazní hodnotu. Proces dokazování je klíčový v tom, že pro soud, který nemohl být bezprostředním pozorovatelem dějů ve vnějším světě, je to jediná možnost, jak zjistit skutkový stav panující mezi stranami.¹⁶⁴ Proto je kvalita a důvěryhodnost důkazních prostředků základním předpokladem pro poskytnutí ochrany subjektivním soukromým zájmům. Není přípustné, aby koncentrace řízení znemožnila vyvrácení objektivně nezpůsobitelných důkazních prostředků. Je však třeba vždy pečlivě zkoumat povahu a účel důkazních prostředků navržených po prvním jednání ve věci (po přípravném jednání) a striktně odlišovat důkazy, které mají za cíl zpochybnění, od těch, které jsou novým skutkovým tvrzením po nastalé koncentraci řízení.¹⁶⁵ Je proto přípustné navrhnout výslech dalšího svědka nebo doplňující výslech účastníka řízení, i když je toto právo z důkazního břemene již prekludováno, ale meritum výslechu se musí omezit pouze na zpochybnění konkrétního důkazního prostředku z předchozí fáze řízení.¹⁶⁶ Je nepřipustné touto cestou jakkoli rozšířit skutkový podklad pro rozhodnutí ve věci samé a soud nebude přihlížet k jakýmkoli informacím v tomto směru nově poskytnutým. Stejně tak nelze navrhnout dodatečně takové důkazy, jimiž má být ve skutečnosti zjištěn skutkový stav jinak, než jak jej lze zjistit za pomoci již provedených důkazů.¹⁶⁷ Nelze než souhlasit s názorem, že je nepřipustné povolit nové důkazy, pokud se ty neomezují jen na zpochybnění provedených důkazů, ale přináší i zcela nové poznatky ve věci samé. Takový přístup k výjimkám by popíral absolutní uplatnění koncentrace řízení a ta by ztratila smysl.¹⁶⁸

Na stejné konstrukci je založena i jedna z výjimek ze zásady neúplné apelace dle § 205 a odst. 1, písm. c) o. s. ř. Pokud účastník řízení nestihne skutečnost zpochybňující důkaz uplatnit před vynesemím rozsudku, má k tomu příležitost i u odvolacího soudu. Skutečnosti a

¹⁶⁴ MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. s. 16.

¹⁶⁵ „Jde o případy, kdy účastník pomocí tvrzení a prostřednictvím důkazů prokáže takové skutečnosti, které mohou mít samy o sobě nebo ve spojení s již známými skutečnostmi vliv na hodnocení soudem provedeného důkazního prostředku z hlediska jeho věrohodnosti (jde např. o prokázání toho, že svědek vypovídal o věci pod vlivem návodu nebo výhrůžky, že listina je falzifikátem, že znalec byl při podání posudku „ovlivněn“ úplatkem, apod.).“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.

¹⁶⁶ Viz usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008.

¹⁶⁷ DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. s. 841.

¹⁶⁸ BARTONÍČKOVÁ, K. KŘIVÁČKOVÁ, J. Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené. s. 613.

důkazy, které mají objektivně zpochybnit zjišťování skutkového stavu konkrétním důkazním prostředkem, jsou vyjmuty jak z účinků koncentrace řízení, tak ze zásady neúplné apelace a účastník řízení je smí uplatnit kdykoli v řízení a jsou i důvodem žaloby na obnovu řízení dle § 228 o. s. ř. V případě důkazního prostředku, o němž měl účastník vědomost v době před koncentrací, ale navrhl jej až po jejím nastoupení, je třeba konstatovat, že to možné je. Jádrem věci tu není subjektivní obeznámení o existenci takového důkazního prostředku, nýbrž skutečnost, že jeho účelem je zpochybnit věrohodnost jiného důkazního prostředku.¹⁶⁹

8.2 Skutečnosti a důkazy, které nastaly po přípravném jednání

Po nastoupení účinků koncentrace řízení je možné uplatnit ty skutečnosti a důkazy, které nastaly po přípravném jednání. Vymezení věcné podstaty okruhu těchto skutečností a důkazů by nemělo činit v praxi problémy. Nejasnost ale vzniká ze samotného textu zákona, který upravuje koncentrační výjimky společně pro oba druhy koncentračních roků v občanském soudním řízení. Pokud jde o důkazy a skutečnosti, které nastaly po nastoupení účinků koncentrace, ty zákonodárce vymezil jen ve vztahu k přípravnému jednání dle § 114c o. s. ř. Striktní aplikace § 118b věty třetí by tak znamenala, že v řízeních, kde nebyl nařízen přípravný rok a koncentrace nastala až s koncem prvního jednání ve věci, by nebylo možné nově vzniklé důkazy a skutečnosti uplatnit. Takový stav textu zákona je třeba považovat za legislativně-technickou nepozornost, a to s odvoláním na § 250d o. s. ř., který upravuje koncentraci řízení pro část pátou občanského soudního řádu. Zde je povoleno uvádět po nastoupení účinků koncentrace řízení pouze ty skutečnosti a důkazy, které nastaly po prvním jednání ve věci a naopak ve vztahu k přípravnému jednání zmínka chybí. Je třeba teleologicky, systematicky a nakonec i gramaticky dovodit, že zákonodárce jistě vyňal z účinků koncentrace všechny skutečnosti, které nastaly po nastoupení prekluze obecně bez ohledu na druh koncentračního roku.

8.3 Skutečnosti a důkazy, které nemohl účastník bez své viny včas uvést

Třetím okruhem výjimek jsou skutečnosti a důkazy, které nemohl účastník řízení bez své viny včas uvést. Jde o kategorii skutečností, kterou obsahoval i civilní řád soudní z roku 1895. Jde o legislativní koncepci založenou na stanovisku, že objektivní nemožnost nebo nevědomost o existenci nějaké skutečnosti vnějšího světa by neměla být účastníkovi přičítána k tíži. Opačný postup by byl v rozporu s ústavním právem na soudní ochranu. Je nutné přesně

¹⁶⁹ HAMULÁKOVÁ, K. *Koncentrace řízení dle § 119a o.s.ř. a uplatnění principu neúplné apelace v odvolacím řízení. Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 9, s. 448.

vymežit, co zákon považuje za skutečnost nebo důkaz, které, ač v době prekluze existovaly, účastník je nemohl bez své viny včas uvést. Literatura vycházející z civilního řádu soudního zdůrazňuje, že takovou novotou je skutečnost, o které neměla procesní strana v době koncentračního roku vědomost.¹⁷⁰ Stejná konstrukce je nyní obsažena i v §118b o. s. ř. a za výjimky z koncentrace řízení bude možné považovat jen takové skutečnosti a důkazy, o kterých účastník řízení nemohl objektivně vědět a ani jinak z procesního hlediska nezavinil, že včas nesplnil odpovídající procesní povinnost.¹⁷¹ Výjimkou tedy bude například osoba svědka, o němž se až později účastník dozví, že byl přítomen rozhodné skutečnosti nebo účastník až později zjistí, že má taková osoba vědomost o okolnosti vyznané pro věc. Objektivní nevědomost musí účastník náležitě prokázat. Nepůjde však o případy náhodně nalezených důkazů, které byly již dříve ve sféře vlivu účastníka řízení. Mezi nevědomostí a existencí skutečnosti nebo důkazu nesmí být subjektivní souvislost.¹⁷² Pod režim těchto výjimek nebudou spadat ani ty skutečnosti a důkazy, o kterých měl účastník objektivní vědomost, ale nenavrhl je včas neshledávaje je relevantními. Ovšem pokud šlo o skutečnosti nebo důkazy, u kterých účastník nedovodil relevantnost, protože mu nebylo dáno náležité poučení soudem dle § 118a o. s. ř., pak je nutné je podřadit pod výjimky z koncentrace řízení. Účastník tak neuváděl rozhodné skutečnosti bez své viny.¹⁷³ Pokud účastníku řízení nebyla dodatečně poskytnuta šance skrze náležité poučení, aby zvýšil svoji procesní aktivitu, vzhledem k těmto skutečnostem a důkazům nenastanou účinky koncentrace.¹⁷⁴ Pro tuto interpretaci hovoří komparativně i konstrukce výjimky z neúplné apelace dle § 205a odst. 1 písm. d) o. s. ř. a tedy takový právní stav, v němž nelze účastníku bránit v pozdním uvedení skutečností a důkazů před soudem prvního stupně, když je lze uvést před soudem odvolacím jako výjimky z neúplné apelace.¹⁷⁵

¹⁷⁰ HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl.* [II. díl, s. 429].

¹⁷¹ DRÁPAL, L.: Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. s.26.

¹⁷² Výjimkou z koncentrace řízení nebudou v tomto smyslu ani dokumenty dodatečně vyhledané v archivu účastníka řízení. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007.

¹⁷³ SVOBODA, K. Souhrnná novela občanského soudního řádu – jak funguje v praxi. s. 436-439.

¹⁷⁴ JIRSA, J. Proč bychom se souhrnné novely báli? s. 25.

¹⁷⁵ V této souvislosti však profesorka Winterová podotýká, že takový stav poučovací povinnosti soudu je pro budoucí vývoj neudržitelný, protože i ve světle neúplné apelace se poučovací povinnost mění na tzv. manuální povinnosti, kdy soud vede účastníka řízení procesem krok za krokem; to v důsledku nabourává výchovný efekt prekluzivních lhůt ve sporných řízeních; viz WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. s. 15.

8.4 Skutečnosti a důkazy, které vyplývají z odlišného právního názoru soudu

Výjimku z účinků koncentrace řízení představuje skutečnost, že pokud soud zastává odlišný právní názor na skutkový stav případu, než jaký zaujímá účastník řízení, musí ho o tom poučit a dát mu možnost doplnit ve smyslu nového právního posouzení skutková tvrzení a důkazní návrhy. Se zavedením koncentrace řízení vyvstala v advokátských řadách obava, aby účastníci řízení nebyli zaskočeni jiným právním náhledem soudu na věc ve chvíli, kdy již nastala koncentrace řízení a pro účastníky řízení to neznamenovalo konečné a neodstranitelné následky.¹⁷⁶ Občanský soudní řád předpokládá s odvoláním na poučovací povinnost soudu podle § 118a odst. 2 o. s. ř., že právní posouzení případu soudem je tak klíčové pro naplnění práva na spravedlivý proces, že není možné postavit účastníky řízení v tomto směru před nepředvídatelnou situací. Kdyby nemohl účastník skutkově reagovat na novou právní kvalifikaci sporu, rovnalo by se to odnětí možnosti jednat před soudem, jak dovodila i judikatura Ústavního soudu ČR a Nejvyššího soudu ČR.¹⁷⁷

Dle § 118b o. s. ř. smí soud přihlížet k novým skutečnostem a důkazům, které účastníci uvedli poté, co byli poučeni, že skutkový stav, jak byl předložen, je možné podřadit pod jinou hmotněprávní normu, než jak doposud účastník řízení kvalifikoval.¹⁷⁸ Poučení však nespočívá v konkrétním objasnění, jak věc odpovídá hmotnému právu, protože soud se musí omezit v celém řízení pouze na poučování o procesních právech a povinnostech, což obecně deklaruje § 5 o. s. ř. a ani jednotlivé případy zvláštní poučovací povinnosti nesmějí jít nad tento rámec. Výzva soudu tak nemůže obsahovat uvedení právní kvalifikace s odkazem na příslušné normy hmotného práva, ale pouze být impulzem k doplnění dokazování s poukazem na to, že věc lze posoudit jinak, než jak naznačovala dosavadní skutková tvrzení.¹⁷⁹ Soud má za úkol účastníku řízení pouze signalizovat potřebu nového skutkového tvrzení nebo důkazu, ale musí se přitom vyvarovat konkrétních údajů o tom, jak má být nová skutečnost realizována.¹⁸⁰ Soud v danou chvíli pouze motivuje a upozorňuje účastníka, aby v předmětné záležitosti komplexně zhodnotil všechny věcné souvislosti a uvedl další skutková tvrzení. Odpovídající aktivita účastníků řízení se uzavírá až s koncem řízení u soudu prvního stupně,

¹⁷⁶ Viz VLK, V. Několik poznámek a jedna úvaha nad 109. pokusem o opravu o. s. ř. s. 39.

¹⁷⁷ DAVID, L. Poznámky k poučení účastníků podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 630.

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 16. 10. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1829/2002.

¹⁷⁹ NYKODÝM, J. Novela občanského soudního řádu (prvá část). *Bulletin advokacie*, roč. 2000, č. 8, s. 19.

¹⁸⁰ VRCHA, P. Civilní soudní proces. Průběh jednání. *ASPI – Původní texty pro ASPI*. LIT27338CZ

kdy po poučení o účincích neúplné apelace dle § 119a o. s. ř. se novoty omezují jen na ty podřazené pod § 205a o. s. ř.

8.5 Námitka promlčení v systému koncentrace řízení

Ačkoli svou podstatou není námitka promlčení případem, který zapadá pod věcné výjimky z koncentrace řízení dle § 118b *in fine*, je úvaha o jejím postavení v civilním procesu možným dotčením účinků koncentrace řízení. Otázkou je, zda může účastník řízení uplatnit námitku promlčení i ve fázi řízení, která probíhá po skončení koncentračního roku nebo lhůty. Klíčovým pro vyřešení této otázky je stanovit, zda je námitka promlčení skutkovým tvrzením. Námitka promlčení je komplexní právní skutečností, k jejímuž právnímu uplatnění je zapotřebí naplnění dvou skutečností. První předpoklad je objektivní a spočívá na předpokladu, že uplynula příslušná promlčecí doba (dle občanského nebo obchodního zákoníku), přičemž druhý předpoklad je subjektivní a jeho naplnění je vázáno na vznesení námítky účastníkem v průběhu řízení. Objektivní podmínka uplynutí promlčecí lhůty je z hlediska věcné skutečnosti, jejíž naplnění musí oprávněný tvrdit a prokázat (např. uvést smlouvu s datem příslušného stáří). Pokud jde o prokázání této skutečnosti, podléhá plně režimu prekluze. Naproti tomu vznesení námítky promlčení je z hlediska skutkového stavu právním hodnocením, které není vázáno na vlastní koncentraci řízení. Účastník řízení smí námitku promlčení vznést kdykoli za řízení – v přípravné fázi (§ 114b o. s. ř.) i během koncentračního roku (§ 114c a § 118b o. s. ř.) a i před soudem odvolacím.¹⁸¹ Potřebný výklad podává § 100 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kde je soudu zapovězeno přiznat věřiteli nárok, pokud se dlužník promlčení dovolá. Nárok může soud přiznat rozsudkem, který nabyl právní moci. Z toho vyplývá, že i odvolací soud může námitku promlčení vzít v potaz při právním řešení případu. Promlčení se však vždy pojí k materiální skutečnosti, kterou je uplynutí doby. Pokud účastník řízení skutkově determinuje objektivní uplynutí promlčecí lhůty a prokáže to ještě před nastoupením prekluze, může později kdykoli za řízení vznést námitku promlčení, protože ta sama o sobě není skutkovým tvrzením, ale právní hodnocením, jenž bere soud na vědomí v závislosti na úkonu účastníka řízení. Kdyby ten ovšem vznesl námitku promlčení po nastalé koncentraci řízení a teprve v této době tvrdil uplynutí času a snažil se tuto skutečnost prokázat, nemohl by již promlčení s úspěchem uplatňovat, protože by ve skutečnosti tvrdil něco nového. Námitka promlčení nemusí být sama o sobě skutkovým tvrzením, a to tehdy, lze-li ji uplatnit na včas vymezených

¹⁸¹ Viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002.

skutkových okolnostech.¹⁸² Námitku promlčení lze po nastalé koncentraci řízení (resp. v systému neúplné apelace) uplatnit, pokud s sebou nenese nové tvrzení skutkové a důkazní.¹⁸³ Po uplynutí prekluzivní hranice smí soud zkoumat oprávněnost námitky promlčení pouze na již uvedeném skutkovém podkladu, a pokud k tomu v uvedených skutečnostech opora nebude, k námitce promlčení nepřihlížet, protože by znamenala uvádění nových skutkových tvrzení.¹⁸⁴ Tento negativní důsledek lze účastníku přičíst k tíži, protože smyslem zákonné úpravy, která koncentraci do řízení u českých soudů nastoluje, je zvýhodnit zodpovědného účastníka řízení.¹⁸⁵ Situace je jednoznačná v případě námitky započtení dle § 98 o. s. ř., kterou není možné po koncentraci uplatnit, protože svou právní povahou s sebou nese vždy nové skutkové tvrzení.

¹⁸² Odlišný názor na skutkovou povahu námitky promlčení, In CHALUPA, L. *K § 119a občanského soudního řádu. Právní rádce*, roč. 2004, č. 8, s. 17.

¹⁸³ BUREŠOVÁ, S., ZOUBEK, H. Uplatnění námitky promlčení v odvolacím řízení. *Soudní rozhledy*, 2005, č. 5, s. 169; BUREŠ, J. *Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009*. s. 31-32.

¹⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 653/2003.

¹⁸⁵ JIRSA, J. Proč bychom se souhrnné novely báli? s. 21.

9. Zásada koncentrace řízení v civilním procesu Ruské federace

9.1 Prameny práva civilního procesu Ruské federace

Právní řád Ruské federace patří ke skupině států s kontinentálním právním systémem, a to i přes skutečnost, že od roku 1864 až po současnost více či méně hledal inspiraci u právního systému angloamerického.¹⁸⁶ Primárními prameny práva v Ruské federaci jsou stejně jako v České republice normativní právní akty, které schvaluje parlament – dvoukomorové Národní shromáždění. Ruský právní systém je specifický vzhledem k politickému uspořádání státu, neboť Rusko je federací a normativní právní akty se liší podle působnosti na federální zákony a ostatní zákony, které jsou vydávány pro jednotlivé subjekty federace.

Civilní proces v Ruské federaci je upraven federálními ústavními zákony a federálními zákony. Soudní soustava¹⁸⁷ a civilní soudní řízení jsou upraveny společně pro celou federaci. Normativním právním aktem nejvyšší právní síly je Ústava Ruské federace.¹⁸⁸ Ta obsahuje téměř třicet ustanovení, která mají normující vztah pro civilní soudní řízení.¹⁸⁹ Základními ustanoveními jsou čl. 19, který stanovuje rovnost všech před zákonem, čl. 46, 47, 52, které upravují právo na soudní ochranu, čl. 48, který stanovuje právo každého na právní pomoc, a čl. 51, který zaručuje nezávislost soudu. Jedná se o ústavněprávní úpravu ochrany subjektivních soukromých práv cestou zákonného procesu před nezávislými soudy.

Na úvod je nutno konstatovat, že ruský civilní proces vychází ze stejných principů a zásad jako civilní proces český. Oběma právním úpravám je společné rozlišování civilních řízení na sporná a nesporná, čemuž odpovídá i právní úprava jednotlivých procesních institutů, jak jsou upraveny i v právním řádu České republiky. Základní odlišnosti, které mají bezprostřední vztah k právní úpravě zásady koncentrace řízení, budou zdůrazněny v této části práce.

9.1.1 Zákonná úprava ruského civilního procesu

Civilní řízení soudní je upraveno dvěma federálními zákony, které ruský civilní proces právně dělí na dvě části. Kritériem pro oddělení dvou druhů civilního soudního řízení je pravomoc civilních soudů. Zatímco občanský soudní řád v České republice upravuje

¹⁸⁶ MALESHIN, D. The russian style of civile procedure. *Emory International Law Review*, 2007, č. 21, s. 545.

¹⁸⁷ Федеральний конституционный закон от 31. 12. 1996 N 1-ФКЗ „О судебной системе Российской Федерации“ с изм. и доп., вступающими в силу с 12.03.2010. [*O sudebnoj sisteme Rossijskoj federacii*]

¹⁸⁸ Конституция Российской Федерации от 12. 12. 1993 [*Konstituciâ Rossijskoj federacii*]

¹⁸⁹ Мусин, В.А. *Гражданский процесс*. Москва: ПРОСПЕКТ, 1998. s.15. [*Musin, V.A. Graždanskij process.*]

pravomoc v § 7 společně pro jednu soustavu civilních soudů, v Ruské federaci jsou vytvořeny dvě soustavy soudů zvlášť pro dva druhy civilní pravomoci. Pro celou Ruskou federaci tak vedle sebe působí soustava soudů civilních a soustava soudů arbitrážních. Pro spory z občanských, rodinných, pracovních, bytových nebo pozemkových právních vztahů upravuje pravomoc civilních soudů *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации*¹⁹⁰ (dále jen „civilní soudní řád“). Pro spory z podnikatelských právních vztahů a právních vztahů z jiné ekonomické činnosti upravuje pravomoc arbitrážních soudů *Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации*¹⁹¹ (dále jen „arbitrážní soudní řád“). Obě právní normy nabyly účinnosti v roce 2002, čemuž odpovídá formální stav jejich textu, přehlednost jednotlivých článků a materiální srozumitelnost a utříděnost jednotlivých institutů. Ačkoli se textu obou procesních norem již dotkly četné novely, nepoznamenaly materiální obsah procesního práva takovým způsobem, aby významněji ztížily interpretaci jednotlivých procesních institutů. Z této skutečnosti vyplývá rozdílný rozsah pojednání o české právní úpravě civilního procesu a ruské právní úpravě, která je předmětem této kapitoly.

9.1.2 Zásada projednání věci v přiměřené lhůtě

Ruská federace je smluvním státem Evropské úmluvy.¹⁹² Federální zákony upravující civilní proces musí odpovídat požadavkům, které Evropská úmluva klade na zajištění práva na spravedlivý proces v čl. 6 odst. 1.¹⁹³ Zvláštní pozornost věnuje právní úprava civilního procesu zejména právu osoby na projednání věci v přiměřené lhůtě. Zatímco český civilní proces je vystavěn na požadavku rychlého postupu soudů dle § 6 a § 100 o. s. ř., ruská úprava tuto formu právní úpravy přesahuje a přímo omezuje soud maximální přípustnou délkou trvání soudního řízení. Podle čl. 154 civilního soudního řádu musí soud vydat meritorní rozhodnutí ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy byl soudu doručen návrh na zahájení řízení (žaloba) a ve věcech neplatnosti výpovědi z pracovního poměru a ve věcech výživného ve lhůtě 1 měsíce. Zkrácení ani prodloužení lhůty poskytnuté k provedení řízení se nepřipouští.

¹⁹⁰ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 N 138-ФЗ с изм. и доп., вступающими в силу с 23. 7. 2010, [*Graždanskij processual'nyj kodeks Rossijskoj federacii*].

¹⁹¹ Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 N 95-ФЗ с изм. и доп., вступающими в силу с 23. 12. 2010, [*Arbitražnyj processual'nyj kodeks Rossijskoj federacii*].

¹⁹² Федеральный закон от 30.3.1998 N 54-ФЗ „О ратификации Конвенции о защите прав человека и основных свобод и Протоколов к ней“ [*O ratifikacii Konvencii o zaštite prav čeloveka i osnovnyh svobod i Protokolov k nej*].

¹⁹³ ЯРКОВ, В.В. под ред. *Гражданский процесс: учебник для вузов*. 6-е изд., Издательство Волтерс Клувер, 2006. s. 736 [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [*Árkov, V.V. Graždanskij process: učebnik dlá vuzovú.*].

Právní úprava sporů z obchodních právních vztahů akcentuje právní složitost předmětu řízení, a tak dle čl. 152 arbitrážního soudního řádu je lhůta pro vynesení meritorního rozhodnutí 3 měsíce. Tuto lhůtu lze prodloužit ze závažných důvodů na nejvýše 6 měsíců, a to předsedou soudu, pouze na odůvodněnou žádost soudce. Sankce za nedodržení těchto lhůt spočívá v imateriální odpovědnosti státu. Podle Hlavy 22.1. civilního soudního řádu se může každý, kdo byl na svých právech zkrácen nepřiměřenou délkou soudního řízení domáhat na státu přiměřeného zadostiučinění za zásah do svého práva na projednání věci v přiměřené lhůtě.

Vedle stanovení nejdéle přípustné doby trvání soudního řízení, obsahuje civilní proces i závazek účastníků řízení, aby svou procesní činností přispěli k náležitému vedení řízení a umožnili projednání věci v přiměřené lhůtě. Právní úprava ruského civilního procesu soustřeďuje procesní úkony účastníků řízení, kterými tvrdí skutečnosti a navrhují důkazy do fáze přípravy jednání. Právní úpravu obsahují oba civilněprocesní kodexy. Podkladem pro stávající právní úpravu je – stejně jako v České republice - Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy. Odborná literatura zdůrazňuje nutnost co nerannějšího sebrání skutkové materie případu, neboť to se projevuje v délce řízení, což odpovídá vlastnímu zájmu procesních stran.¹⁹⁴

9.2 Zásada koncentrace řízení v ruském civilním procesu

V ruském civilním procesu se výrazně projevuje zásada legálního pořádku. Civilní soudní řízení začíná vydáním usnesení soudu o přijetí žalobního návrhu k řízení. Po odstranění případných vad žaloby soud vydává obligatorní usnesení, kterým se teprve zahajuje fáze přípravy jednání. Příprava jednání je odděleným a samostatným funkčním úsekem řízení, který je zaměřen na shromáždění skutkového podkladu pro rozhodnutí. Představuje jej součinnost všech procesních subjektů, jejímž cílem je co nejúplnější sebrání skutkového a důkazního podkladu sporné věci. Za tím účelem probíhá opakovaná komunikace soudu s jednotlivými účastníky a obstarávání jejich vyjádření ve věci. Tento proces se neomezuje pouze na jedinou výzvu žalovanému, jak ji upravuje § 114a a 114b o. s. ř., nýbrž jde o delší dialog soudu a sporných stran. Následuje fáze projednávání věci, která je především určena k provádění důkazů a vydání meritorního rozhodnutí. V rámci této fáze se rozlišují tři základní úseky. Prvním je soudní zasedání, které představuje i několikadenní jednání soudu s účastníky řízení. Dalším úsekem jsou závěrečné rozpravy, které lze představit na obdobné aplikaci § 119a odst. 2 o. s. ř. Závěrečnou fází je přijímání rozhodnutí, které se odehrává mimo soudní síň. Rozsudek je vyhlášován vždy veřejně. Navazující fakultativní fází

¹⁹⁴ tamtéž.

je odvolací řízení, které je určeno k přezkoumání rozhodnutí soudu prvního stupně za uplatnění zásady neúplné apelace.

9.2.1 Příprava jednání jako koncentrační fáze řízení

Příprava jednání je v ruském civilním procesu samostatnou a oddělenou fází řízení a představuje výlučný prostor, kde se uplatňuje svobodná důkazní iniciativa účastníků řízení.¹⁹⁵ Jde o úsek řízení příslušný pro skutková tvrzení a důkazní návrhy procesních stran, a také slouží soudu, aby na podkladě tvrzeného nároku adresně určil účastníkům řízení ty skutkové okolnosti, které musí prokázat. Civilní ani arbitrážní soudní řád nepředpokládá důkazní iniciativu procesních stran ve fázi projednávání věci v meritu a všechny procesní úkony mířené z podnětu stran k sebrání skutkové materie případu jsou soustředěny do přípravné fáze řízení. Civilní soudní řád neobsahuje výslovný zákaz uvádění novot u vlastního jednání, ale upravuje jej nepřímo jako sankci v přípravě jednání, kdy účastníci řízení musí uvést vše rozhodné včas, jinak bude rozhodnuto pouze na základě uvedených tvrzení a důkazů. Sankcí je pak neunesení důkazního břemene. Arbitrážní soudní řád v čl. 9 a čl. 65 výslovně zavazuje účastníky řízení označit všechny důkazy do začátku projednávání věci, přičemž soud je oprávněn k tomu stanovit koncentrační lhůtu dle čl. 135. Obě právní úpravy jsou obsahově totožné.

Obsah procesního stádia přípravy jednání závazně vymezují čl. 148 civilního soudního řádu a čl. 133 arbitrážního soudního řádu, které stanovují úkoly přípravy jednání, jimž odpovídají v navazujících ustanoveních závazně stanovené úkony soudu a jim odpovídající úkony účastníků řízení. Úkoly přípravy jednání jsou: vymezení věcných skutečností, které mají význam pro správné rozhodnutí věci; stanovení zákona, kterým je třeba se řídit při rozhodování věci a při úpravě právních vztahů stran; stanovení okruhu účastníků řízení a dalších osob účastnících se procesu; předložení nezbytných důkazů stranami a dalšími účastníky řízení; smír stran. V přípravě jednání se naplno projevuje tzv. smíšený charakter ruského civilního procesu, ve smyslu kombinace zásady projednací a zásady vyšetřovací.¹⁹⁶ Hlavním úkolem soudce je na podkladě žalobního tvrzení a námitek žalovaného vymezit okruh skutečností, které musí být prokázány, aby mohla být příslušná strana úspěšná. Soud nespolehá na úplnost skutkových tvrzení a nepoučuje o nich strany, ale může jim uložit prokázání i těch skutečností, které strany ani netvrdí, jež ale pro soud

¹⁹⁵ Významným institucionalizujícím rysem ruské právní úpravy je obligatorní vydání usnesení, jímž se příprava jednání zahajuje.

¹⁹⁶ RESHETNIKOVA, I. V. The role of courts in adversarial litigation in Russia. *Review of Central and Eastern European law*. Leden-Boston, 2009, roč. 34, č. 1, s. 6.

vyplývaly z konfrontace tvrzených nároků s hmotným právem.¹⁹⁷ Cílem soudu je na podkladě takto vytvořeného skutkového modelu úplně sebrat důkazní materiál od stran, které jsou povinny ve vlastním zájmu vyčerpávajícím způsobem označit všechny důkazy korespondující se skutečnostmi, na něž se odvolávají a které jim zadal soud, jak vyplývá z čl. 65 civilního soudního řádu. K naplnění svého přípravného poslání má soud k dispozici odpovídající procesní úkony. Na rozdíl od české úpravy nedisponuje ruská příprava jednání kvalifikovanými nástroji, které by s sebou nesly fikci uznání nároku. V celém civilním ani arbitrážním soudním řádu se fikce a nevyvratitelné právní domněnky neuplatňují. Jedinou procesní sankcí, která je i sankcí hmotněprávní, může být neunesení důkazního břemene a tomu odpovídající zamítnutí nebo vyhovění žalobě.

Na závěr přípravy jednání soud konstatuje, že má dle vznesených nároků stran, obsahu jejich vyjádření a aplikace hmotného práva úplný důkazní materiál proto, aby mohl nařídit projednávání věci. Čl. 153 civilního soudního řádu stanoví, že soudce, který shledá řízení připraveným, vydá usnesení o nařízení soudního jednání a vyrozumí strany a další účastníky řízení o čase a místě projednání věci a předvolá další účastníky procesu.

9.2.2 Koncentrační lhůty v přípravě jednání

Základním nástrojem soudu pro přípravu jednání je právní úprava dvoustranné komunikace s každým z účastníků řízení zvlášť. Soud doručuje žalovanému žalobu a k ní přiložené důkazy a naopak žalobci doručuje vyjádření žalovaného a jím označené důkazy. Donucujícím nástrojem je možnost soudu uložit oběma stranám nebo jen jedné z nich koncentrační lhůtu k označení doplňujících důkazů dle čl. 150 civilního řádu soudního a čl. 66 arbitrážního soudního řádu. Jde o právo soudu, nikoli o jeho povinnost, přičemž toto opatření doprovází zvláštní poučovací povinnost, kterou se strany upozorňují, že při nevyplnění výzvy a nepředložení důkazů, bude věc projednána na základě těch skutečností a důkazů, které byly poskytnuty, jak stanoví čl. 150 civilního soudního řádu a čl. 131 arbitrážního soudního řádu. Pokud jde o pochybení soudu spočívající v opomenutí poskytnout účastníkům náležité poučení, neobsahuje ruská úprava následky, jak jsou stanoveny v českém civilním procesu v § 114c odst. 5 nebo § 205a o. s. ř. Následky, jaké bude mít neposkytnutí poučení účastníků během koncentrační fáze přípravy jednání, lze dovodit interpretací ustanoví čl. 196 civilního soudního řádu a čl. 165 arbitrážního soudního řádu, které upravují prolomení koncentrace z iniciativy soudu. Soud má možnost v případě, že ve fázi přijímání rozhodnutí zjistí potřebu

¹⁹⁷ НЕЧАЕВ, В.И. под ред. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации*. 3-е изд. Москва, 2008. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [Nečaev, V.I. *Kommentarij k Graždanskomu processual'nomu kodeksu Rossijskoj federacii*].

provést doplňující důkazy, za tím účelem obnovit soudní zasedání. Soud totiž nesmí vynést rozhodnutí v meritu, pokud shledá některou skutečnost ve věci samé neprokázanou. Pokud by v přípravné fázi účastník opomněl uvést všechny důkazy, protože se mu nedostalo poučení o koncentraci řízení, soud by to mohl zohlednit při rozhodování o přípustnosti nových důkazů po projednání věci. Pokud by taková mezera v dokazování nebyla napravena u soudu prvního stupně, lze dovozovat, že soud kasační dle čl. 347 civilního soudního řádu nebo soud apelační dle čl. 270 arbitrážního soudního řádu by přípustily neuplatněné důkazy jako výjimky z neúplné apelace nebo zrušily rozhodnutí soudu prvního stupně pro neúplné zjištění a prokázání skutkového stavu.

Pokud jde o procesní následky nevyhovění výzvě soudu o doplnění důkazních návrhů nespojuje s nimi ruská úprava fikci uznání nároku jako je tomu v českém civilním procesu dle § 114b o. s. ř. Ruská úprava stanovuje obligatorní jednáním ve věci samé, i když chybí kvalifikované vyjádření žalovaného. Pasivní žalovaný tak má stále možnost, že žalobce neunese důkazní břemeno, pokud nebude s to prokázat svůj nárok.

9.2.3 Ruská civilněprocesní teorie soudního roku

Na rozdíl od českého civilního procesu, ruská právní úprava v současnosti nezná typ koncentračního soudního roku a procesní úkony se soustředí do prekluzivních lhůt. Přípravné jednání dle čl. 152 civilního soudního řádu a dle čl. 136 arbitrážního soudního řádu a vlastní jednání ve věci, které odpovídá českému jednání dle § 118 o. s. ř., jsou nařizována jako tzv. soudní zasedání. Tato soudní zasedání mohou trvat libovolný počet dní, které následují bezprostředně za sebou, až dokud soud nevynese rozhodnutí v meritu. Během projednávání věci v soudním zasedání není soud (myšleno příslušný samosoudce nebo senát) oprávněn projednávat jiné civilní, trestní ani správní případy, a to až do vynesení rozsudku v dané věci. Soudní zasedání lze přerušit pouze na dobu oběda, s koncem pracovní doby soudu (přes noc) a přes víkend nebo svátky. Jakmile soud pokračuje v projednávání věci, bez ohledu na kalendářní dny jde stále o totožné soudní zasedání.¹⁹⁸ Pokud soud z důvodů stanovených zákonem zasedání odloží (odročí), teprve může v mezidobí, mezi dvěma zasedáními, projednávat i jiné případy. Je tomu tak proto, že základní zásadou civilního procesu dle čl. 157 civilního soudního řádu je jednotnost projednávání věci, která se spjata s aplikací zásady přímosti. Požadavkem těchto zásad je, aby projednávání věci a provádění dokazování proběhlo v jednom časovém bloku, přičemž vjem soudce o projednávané věci nesmí

¹⁹⁸ КОВАЛЕНКО, А.Г. под ред. *Гражданский процесс: Учебник*. Москва: КОНТРАКТ, 2008. s. 33.
[KOVALENKO, A. G. *Graždanskij process: Učebnik*.]

narušovat projednávání jiných záležitostí. Jakmile soud pokračuje v zasedání, které odložil, musí jej provést celé od začátku, aby byl zachován princip přimosti a jednotnosti.

9.2.4 Přípravné jednání v ruském civilním procesu

Základním rozdílem oproti české úpravě je skutečnost, že ruské přípravné jednání není koncentračním rokem. Společným znakem je fakultativnost jeho konání. Soud jej nařizuje usnesením, a to kdykoli během přípravy jednání a z textu procesních předpisů ani nevyplývá omezení, že by to nebylo možné poté, co účastníkům uplynuly koncentrační lhůty uložené v rámci přípravy jednání. Jde o předpoklad značně teoretický, protože je nutné mít stále na paměti, že ruský soudce má pouze 2 měsíce na vydání meritorního rozhodnutí, a proto bude jistě nařizovat přípravné jednání kdykoli, když bude považovat věc za hodnou důkladnější přípravné komunikace s účastníky řízení. Často bude usnesení o nařízení přípravného jednání obsaženo již v usnesení o nařízení přípravy jednání. Obsahem neformálního setkání soudu s procesními stranami je určení skutečností, které mají význam pro správné projednání a rozhodnutí věci, určení, zda jsou důkazy v řízení dostatečné a také pokus o smírné vyřízení věci. Během přípravného jednání je stranám dovoleno označovat důkazy. Úprava přípravného jednání se liší pro spory z obchodních právních vztahů, kde je stanovena možnost přípravné jednání přerušit na dobu nejdéle 5 dní za účelem doplnění dokazování. Nesporným pozitivem je, že při pokračování přípravného jednání mohou strany reagovat na nově uvedené důkazy. Naproti tomu české přípravné jednání umožňuje jen ustanovení koncentrační lhůty dle § 114c odst. 4 o. s. ř., jejíž povaha vylučuje, aby mohl účastník řízení ještě před nastolením koncentrace reagovat na důkazní návrhy své protistrany.

V průběhu přípravného jednání je možné věc rozhodnout meritorně, a to na základě vznesení námítky promlčení. Pokud tento procesní úkon bude vykonán, je soud oprávněn provést odpovídající dokazování a podle jeho výsledku buď žalobu zamítnout (*res iudicata*), aniž by zkoumal další věcné skutečnosti, nebo nevyhovět námitce a pokračovat v řízení. V českém procesu toto možné není, protože soudu není umožněno v přípravném jednání provádět dokazování.

9.2.5 Změna žaloby a změna v okruhu účastníků řízení

Otázky změny žaloby, změny v okruhu účastníků řízení a záměny účastníků řízení řeší v ruském civilním procesu čl. 39 až čl. 44 civilního soudního řádu obecně tak, že po povolení příslušné změny v procesu, musí řízení proběhnout od úplného počátku. Tím se anulují

účinky koncentrace řízení v přípravě jednání a ta probíhá znovu, podle obecného postupu, který je pro ni stanoven v čl. 147 a následující civilního soudního řádu.

9.3 Relativní účinek koncentrace řízení v ruském civilním procesu

Zatímco koncentrační roky a lhůty v českém procesu působí absolutně, čímž vážou i soud, v ruském procesu je soud oprávněn za účelem úplného prokázání všech skutkových předpokladů tvrzeného nároku stranám uložit, aby předložily doplňující důkazy i poté, co je stíhá prekluze. Ruské pojetí koncentrace působí relativně, protože sice znemožňuje účastníkům otálet s označováním důkazů, ale pro případ nepředvídatelných mezer v dokazování umožňuje soudu, aby účinky prekluze prolomil z racionálních důvodů. V takovém případě soud vyzve účastníky řízení, aby doplnili dokazování ve vztahu ke skutečnostem, které nebyly prokázány. Nebudou-li strany schopny důkazy doplnit, rovná se to neunesení důkazního břemene a odpovědnou stranu stíhá ztráta sporu. Tlak na účastníky řízení je v obou právních řádech stejný, neboť nemohou předem spoléhat na možnost dodatečných důkazních návrhů.

Relativní účinky koncentrace řízení byly upraveny i v rakouském civilním řádu soudním z roku 1895. Pokud se účastníci řízení dohodli, mohli uvádět skutková tvrzení a důkazní návrhy i po nastoupení účinků koncentrace řízení. Činili tak svobodně ve vlastním zájmu, přičemž souhlas obou byl pojistkou proti jednostranné prekluzi. V úpravě ruského civilního procesu je situace obdobná, avšak vůle pro prolomení koncentrace je dána výlučně soudu.

9.4 Výjimky z účinků koncentrace řízení

9.4.1 Povolení doplňujících důkazů soudem

Koncentrace řízení v ruském civilním procesu dopadá pouze na procesní strany. Jak žalobce, tak žalovaný jsou povinni označit veškeré důkazy do skončení přípravy jednání, neboť soudní zasedání slouží především k provádění důkazů a posouzení skutkových okolností tvrzených nároků. Pokud ovšem dojde k situaci, že soud během soudních rozprav nebo při přijímání rozsudku shledá některé okolnosti a skutečnosti ve věci samé důkazně nepodloženými, poskytují mu procesní normy možnost vyzvat strany k doplnění důkazního materiálu případu dle čl. 196 civilního soudního řádu a čl. 165 arbitrážního soudního řádu. Nastane-li potřeba dalšího dokazování, soud obnoví soudní zasedání, které proběhne od úplného začátku a budou v něm provedeny doplňující důkazy. Z tzv. smíšeného systému

ruského civilního procesu vyplývá, že soud je aktivní, pokud jde o stanovení skutečností, které musí být prokázány, aby bylo možné konstatovat existenci právního nároku. Důkazní břemeno však vždy leží na tom účastníkovi řízení, který z určité skutečnosti pro sebe vyvozuje prospěch. Aby soud mohl vydat rozsudek, který bude založen na všestranně zjištěných a prokázaných skutečnostech, může vyzvat účastníky řízení, aby ve svém zájmu označili doplňující důkazy, a to právě po skončení projednávání věci. Je tak prolomen účinek koncentrace přípravné fáze řízení – čímž dochází k sejmutí jejího absolutního působení, které je upraveno v českém civilním procesu v § 118b o. s. ř. – ale přesto je zachován princip, že jsou účastníci řízení procesně omezeni, neznaje předem, zda budou mít možnost podat doplňující důkazní návrhy. Prekluze nastává ze zákona vždy, ale je na soudu, jestli umožní její prolomení nebo nikoli. Konstrukce ruské úpravy soudní diskrece v prolomení koncentrace řízení v sobě absorbuje všechny uvedené příklady taxativních výjimek dle § 118b *in fine*, neboť soud povoluje nové důkazy, kdykoli odůvodňují naplnění komplexnosti a odůvodněnosti meritorního soudního rozhodnutí.

Soud musí dobře vážit podle okolností konkrétního případu, zda je vůbec reálná možnost získat doplňující důkazy ve fázi soudního zasedání a nelze tuto jeho pravomoc chápat paušálně. Považuje-li za reálné, že strany disponují ještě nějakou důkazní možností, musí jim k tomu dát, zachovávaje procesní rovnost, prostor. V opačném případě by mohlo dojít ke zrušení rozhodnutí soudu prvního stupně cestou kasace (civilní soudní řád) nebo apelace (arbitrážní soudní řád).

9.4.2 Skutečnosti a důkazy, které mají zpochybnit věrohodnost provedených důkazů

Dle čl. 186 civilního soudního řádu mohou účastníci označit důkazy za nevěrohodné. Soud za účelem prověření oprávněnosti této námitky ustanoví znalce nebo povolí provedení důkazů, jimiž má být oprávněnost námitky nevěrohodnosti prokázána. Za tím účelem může soudní zasedání odročit. Arbitrážní soudní řád obsahuje zvláštní výjimku ze zákazu novot po skončení přípravy jednání. V obchodních věcech může účastník nařknout protistranu, že předložila falzifikáty. Soud je v tomto ohledu povinen poučit namítajícího účastníka o trestní odpovědnosti za křivé nařčení z falšování. Postup prokazování této námitky je stejný jako obecný postup o nevěrohodnosti důkazů a soud obligatorně ustanoví znalce.

9.4.3 Námitka promlčení

Ruská právní úprava nevyvolává pochyby o možnosti uplatnit po nastalé koncentraci řízení námitku promlčení, kterou hmotněprávně upravuje čl. 199 občanského zákoníku Ruské

federace (*Гражданский кодекс Российской Федерации*¹⁹⁹). Námitku promlčení je možné dle hmotného práva vznést kdykoli do vydání rozsudku, což je formální zákonná hranice, a omezení nedopadá ani na soudní rozpravu. Pokud žalovaný vznesl námitku promlčení během přípravného jednání, může soud zjišťovat odpovídající skutečnosti v zájmu dosažení cíle řízení.²⁰⁰ Potřebný korektiv skutkového stavu umožňuje Čl. 191 civilního soudního řádu. Odvolací (kasační) soud přezkoumává komplexní materiální a právní obsah rozsudku a pouze, pokud by soud prvního stupně k námitce vznesené nepřihlédl, ač byla vznesena, mohl by k ní přihlížet, protože byl naplněn zákonný předpoklad jejího uplatnění.

9.5 Zásada projednací a role soudu v současném ruském civilním procesu

V České republice se setkáváme od roku 2001, kdy byly do občanského soudního řádu zavedeny prvky zásady koncentrace řízení, s velkým zájmem odborné veřejnosti o řešení pozitivních i negativních aspektů takových legislativních úprav. V Ruské federaci teorie civilního procesu nepojednává o problematice zásady koncentrace řízení jako takové, ale středem její pozornosti je vyvažování zásady projednací a zásady vyšetřovací. Ruská civilněprocesní nauka nehledá odpověď na otázku, do jaké míry je vhodné soustředit skutková tvrzení a důkazní návrhy účastníků řízení do dílčí fáze procesu. Oba procesněprávní předpisy upravují koncentraci řízení do fáze přípravy jednání, avšak současně umožňují soudu, aby za účelem zajištění práva na soudní ochranu, sám vyvíjel aktivitu při shromažďování skutkového podkladu v dané věci.

Ruská rekonstrukce civilního procesu, jejímž výsledkem jsou dva procesní kodexy, stála před problémem, do jaké míry umožnit soudu účast na vyhledávání skutkové materie případu. V roce 1995 byl novelizován původní civilní procesní kodex - *Гражданский процессуальный кодекс РСФСР* z roku 1964 a byla do něj plně zavedena zásada projednací. Soudu byla ponechána pouze pasivní role, což se v praxi projevilo v přijímání rozsudků nedostatečně skutkově a důkazně podložených.²⁰¹ Nové procesní kodexy nakonec přistoupily k právní úpravě, kdy byla zásada projednací modifikována aktivitou soudu, který přispívá k shromáždění skutkového podkladu případu.

Nový civilní soudní řád z roku 2002 zakotvil důkazní pasivitu soudu, ale umožnil, aby soud na základě tvrzeného nároku a hmotného práva již ve stádiu přípravy jednání stranám

¹⁹⁹ Гражданский кодекс Российской Федерации, 30 ноября 1994 года N 51-ФЗ, в ред. Федеральных законов от 27.12.2009 N 352-ФЗ [*Graždanskij kodeks Rossijskoj federacii*].

²⁰⁰ ЗАБАРЧУК, Е.Л. под ред. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РФ*. Питер, 2009. с. 304. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [*ZABARČUK, E. L. Kommentarij k Graždanskomu processual'nomu kodeksu*].

²⁰¹ MALESHIN, D. The russian style of civile procedure. s. 548.

určil, které skutečnosti je nutné prokázat a která strana je k tomu povinna. Ustanovení čl. 56 civilního soudního řádu umožňuje soudu, aby určil k dokazování i ty skutkové okolnosti, na které se strany vůbec neodvolávají. Soud tak činí tehdy, považuje-li dané skutkové okolnosti za nutné k objasnění právního vztahu, tak jak doposud vyplývá z tvrzeného nároku nebo námitek proti němu. Prokázání takových skutečností je již výlučně v rukou procesní stran. Konkrétní důkazy soud nevyhledává. Naproti tomu český soudce se omezuje pouze na poučování účastníků o potřebě doplnění skutkových tvrzení, jejichž absence by vedla ke konstatování neodůvodněnosti žalobního nároku. Ruský soudce zkoumá nároky stran, jejich tvrzení a odpovídající hmotné právo a vytváří model skutkového stavu, jenž ukládá stranám prokázat. Strana, která toho není schopna, neunesse důkazní břemeno a nastupuje sankce v podobě ztráty sporu.²⁰² Takto je zachována v ruském civilním procesu zásada projednací, kterou povyšuje Ústava Ruské federace v čl. 123 na ústavní princip.²⁰³ Zásadu projednací zakotvují oba civilní procesní kodexy - v čl. 12 civilní soudní řád a v čl. 9 arbitrážní soudní řád.

Praxe ruských soudů však překračuje meze procesních norem a soudcové vyhledávají i důkazy k prokázání sporných tvrzení, čímž se vrací k zásadě vyšetřovací, která byla upravena v procesním kodexu z roku 1964. Teorie poukazuje na tento problém z hlediska dlouhodobé aplikace původní civilněprocesní koncepce spočívající na zásadě vyšetřovací. Kde se celá desetiletí uplatňovala teorie, že spravedlivý je pouze proces, v němž soud účastníkům pomáhá vyhledat skutečný stav věci bez ohledu na jejich aktivitu, tam se zásada projednací - navíc doplněná o prvky koncentrace - bude prosazovat těžko. Setrvačnost ideologického uvažování a zvyku nezmění jen formální úprava právních norem.²⁰⁴ Sebelepší forma právního řádu neobstojí tam, kde osoby materiálně uvažují jinak.

9.6 Historie uplatnění zásady koncentrace řízení v ruském civilním procesu

*Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР*²⁰⁵ platný od roku 1923 do roku 1964 výslovně stanovil v čl. 106, že účastníci řízení mohou po začátku projednávání věci samé uvést nové důkazy pouze v případě, že soud shledá, že je dříve neuvedli, protože jim v tom

²⁰² ВИКУТ, М. А. под ред. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристъ, 2005. s. 480. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [VIKUT, M. A. *Graždanskij process Rossii*].

²⁰³ Ruská právní terminologie nezná analogický termín k českému pojmu „zásada projednací“, ale její obsah formálně označuje pojmem „zásada kontradiktornosti“, který odráží, že soutěžící strany usilují o výhru cestou předkládání důkazů.

²⁰⁴ BERNASCONI, E., SOLOTYCH, S. Law transfer in Eastern Europe. In *Transnational Law and Contemporary Problems*. University of Iowa, College of Law. Fall 2003, s. 492.

²⁰⁵ Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР с 1-го сентября 1923 года. [*Graždanskij processual'nyj kodeks RSFSR*].

bránily vážné důvody. Ustanovení čl. 118 citovaného zákona doplňovalo zásadu koncentrace řízení o možnost soudu uložit účastníkům řízení povinnost předložit další důkazy, pokud dosavadní skutková materie vyžaduje doplňující dokazování. Jednalo se o projev relativních účinků zásady koncentrace řízení. Právní úprava se nezměnila až do přijetí nového civilněprocesního kodexu v roce 1964.

Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР vydaný roku 1964 v čl. 14²⁰⁶ výslovně zavázal soud nehledět na materii uvedenou účastníky řízení a činit všechna opatření k všestrannému, úplnému a objektivnímu zjištění okolností jejich práv a povinností. М 4дю 50 byla stanovena povinnost soudu jednak účastníkům uložit doplňující důkazy, pokud byly nutné k zjištění skutečné pravdy. Pokud strana nezareagovala adekvátně, byl soud povinen se pokusit vyhledat a provést odpovídající důkaz sám. Důraz na zjištění absolutní pravdy v civilním procesu neponechával v právní úpravě místo pro uplatnění zásady koncentrace řízení. Stanovená zásada vyšetřovací se uplatňovala v civilním procesu až do roku 1995, kdy ji odstranilo úplné zavedení zásady projednací.²⁰⁷

²⁰⁶ Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР с 11 июня 1964 года. [*Graždanskij processual'nyj kodeks RSFSR*].

²⁰⁷ MALESHIN, D. The russian style of civile procedure. s. 546.

Závěr

Zásadu koncentrace řízení je možné považovat za žádoucí součást právní úpravy civilního procesu. Jak z historického hlediska, tak z hlediska komparace s ruským právním systémem lze konstatovat, že jde o fungující procesní institut, jak účelně a racionálně stimulovat účastníky řízení při jejich procesní činnosti, kterou je soudu zprostředkován skutkový a důkazní podklad případu. Hlavní pozitivum je možné spatřovat ve výchovném působení, jaké může účinek zásady koncentrace řízení mít pro společnost. Z pohledu teoretického (bez zaměření na tu kterou konkrétní legislativní konstrukci zákona) lze uvažovat tím směrem, že prekluze může působit nejen při vlastním řízení jako katalyzátor, ale i preventivně v právních vztazích, které tu jsou ještě před zahájením řízení. Pokud se ve společnosti zažijí účinky, jaké fakticky může mít zásada koncentrace řízení pro každého jednotlivce při správě jeho zájmů, lze očekávat, že právní subjekty budou již předem pečlivěji dbát o své vlastní záležitosti. Pokud bude ve vědomí potencionálních účastníků řízení zakotveno pravidlo, že v případném sporu je před soudem jen omezený čas, kdy je možno uvádět okolnosti rozhodné k prokázání určité věci, bude to mít širší důsledky. Jednotlivci si budou pod tímto „tlakem“ uvědomovat, že je účelné po celou dobu existence právního nároku dbát o jeho celkovou skutkovou a právní zachovalost. Neboť čím důkladnější a početnější materiální důkazy o určitém oprávnění jsou, tím snadněji lze obstát v civilním soudním sporu a vyhnout se negativním dopadům koncentrace řízení. Je vhodné poukázat na zkušenosti dob minulých. Zásada koncentrace řízení a její účinky byly obsaženy v právní úpravě civilních řízení sporných již v dobách předminulého století. Za účinnosti civilního řádu soudního, který byl vytvořen v roce 1895, byla zásada koncentrace řízení součástí právního života obyvatel nejen českých zemí, ale i dalších součástí tehdejšího mocenského uspořádání v okolí současné České republiky. Mluvíme o době vzdálené nejen časově, ale především ve vyspělosti technické a informační. Již v této době však bylo přirozené požadovat po účastnících řízení, aby své nároky prosazovali u soudu účelně a časově v rozumných lhůtách. Ve světle tohoto konstatování lze předpokládat, jaké požadavky lze vznést na současnou moderní společnost, která disponuje širokým technickým a informačním vybavením.

Nicméně je nutné se v této souvislosti zaměřit na legislativně-technickou kvalitu právní úpravy civilního procesu a vysledovat v českém právním prostředí nutnost zákonné rekodifikace. Požadavek na zcela novou právní úpravu civilního procesu jako celku byl vysloven již vícekrát v odborné literatuře. Lze předpokládat, že vzhledem k dlouhotrvající platnosti občanského soudního řádu a jeho četným novelám, je tento zákon již méně

přehledný. Takový stav vede k obtížnější interpretaci jeho institutů, což vyvolává problémy v samotné praxi. Z pohledu zásady koncentrace řízení a právních norem, které ji zakotvují, poukázala tato práce na řadu problémů, které tkví v interpretaci jednotlivých institutů. Minimální požadavek by bylo možno vznést směrem k rekonstrukci alespoň těchto „koncentračních“ právních norem a dalších, které na ně navazují nebo je provádějí. Má-li zásada koncentrace řízení dostát požadavku svých materiálních právních pramenů, musí se formálně odrazit v přehledném a jasně formulovaném občanském soudním řádu. Hlavní problém současné právní úpravy tkví patrně ve skutečnosti, že zákonný text je poznamenán řadou dílčích novel, které vnašely v průběhu desetiletí do civilního procesu nové instituty a naopak staré odstraňovaly. Tak vzniklo mnoho nedůsledností v legislativní úpravě, která je zdrojem rozporných a často nejasných interpretačních závěrů. *De lege ferenda* lze očekávat, že se zásada koncentrace řízení projeví ve své univerzální podobě jako pravidlo civilního procesu sporného. Nicméně klíčovou bude její přesná formulace a funkcionální návaznost na ostatní procesní instituty. Hlavní požadavek je nutné vidět skrze oprávněné subjekty, kterým se má soudní cestou dostat rychlé a náležité soudní ochrany. Pouze jasně formulovaná procesní pravidla mohou zcela naplnit svou funkci a účastníkům řízení poskytnout náležitý prostor pro uplatnění jejich sporných práv. Při srozumitelném textu zákona lze očekávat, že účastníci řízení budou chápat význam civilního procesu, jeho procesních lhůt a prekluze, která je stíhá. V této souvislosti je vhodné zmínit v neposlední řadě otázku povinného právního zastoupení účastníků řízení. Odhlédnuto od celkové náročnosti případné právní úpravy a hospodářských souvislostí lze vidět v tomto hypotetickém procesním institutu určitou posilu pro právní jistotu a naplnění požadavku na soudní ochranu. Povinné zastoupení advokáty by jistě přispělo k naplnění funkce zásady koncentrace řízení tak, aby jejími účinky nebyli případně znevýhodněni ti, kteří jako členové laické veřejnosti nemusí přesně chápat složitost jednotlivých podrobností právního řádu.

Civilní proces Ruské federace může sloužit jako inspirační pramen pro právní úpravu českého civilního procesu. Hlavní přednosti současné ruské právní úpravy lze shledávat ve dvou skutečnostech, které působí společně. Prvním pozitivem je právní úprava přípravy jednání, která je koncentrační fází řízení. Tak je zajištěno, a to v souladu s citovaným Doporučením Výboru ministrů Rady Evropy, uvedení všeho rozhodného pro věc v rané fázi soudního řízení. Druhým pozitivem je skutečnost, že zásada koncentrace řízení je racionálně doplněna o možnost soudu prolomit prekluzivní účinky, vyžaduje-li to správné a úplné projednání věci. Na tomto místě lze znovu připomenout citované závěry profesora Macura, který zdůraznil potřebu relativních účinků zásady koncentrace řízení. Základní inspiraci pro

budoucí právní úpravu zásady koncentrace řízení v českém civilním procesu je příhodné hledat tam, kde se relativní účinky zásady koncentrace řízení v právní praxi projevují. Pokud jde o model ruský, lze vysledovat jeho další přínos právě ve skutečnosti, že tím, kdo prolomuje účinky koncentrace řízení, je soud. Soud je tím, kdo autoritativně rozhoduje o právních vztazích, které jsou sporné. Činí tak na základě zprostředkovaných poznatků o skutkových okolnostech a na podkladě představených důkazů. K naplnění své úlohy potřebuje soud znát všechny nutné dílčí okolnosti sporného vztahu. Pokud se vyskytne mezera v důkazním podložení určité otázky, měl by mít soud právo podnítit účastníky řízení k další aktivitě a k doplnění potřebných údajů. Tak by bylo v úplnosti zajištěno právo na soudní ochranu jako základní ústavní požadavek. Jednostranná možnost soudu prolomit koncentraci však nikterak neodnímá z koncentrace řízení procesní stimul účastníků řízení. Jejich postavení je i v tomto režimu stále takové, že musí vše rozhodné uvádět včas, protože nemohou mít jistotu, že soud shledá nutným vzhledem k jejich předchozímu procesnímu chování, prolomit účinky prekluzivních lhůt.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

Tuzemské

BĚLSKÝ, V. *Soudní řízení civilní*. Praha : Jindř. Mercy-ho sklad, 1888.

DAVID, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s., 2009. 1072 s.

DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. 1579 s.

DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád II. § 201 až 376. Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2009. s.1581-3343.

FIALA, J. *Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu*. 1. vydání. Praha: Acta Universitatis Carolinae Universita Karlova Praha, 1974. 73 s.

HAMUŁÁKOVÁ, K. *Zásada koncentrace řízení a její uplatnění v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Praha: Leges, 2010. 192 s.

HORA, V. *Československé civilní právo procesní. I. - III. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010. [různé číslování]

HORA, V. *Civilní řád soudní a jurisdikční norma*. 2. vydání. Praha: Československý Kompas. 1931.

JIRSA, J. *Novinky v civilním řízení soudním: (kritická studie)*. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2005. 133 s.

KINDL, M. a kol. *Občanské právo procesní*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 407 s.

KLÍMA, K. a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. díl*. 2. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. s. 923-1441.

MACUR, J. *Dokazování a procesní odpovědnost v občanském soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Universita J. E. Purkyně, 1984. 177 s.

MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 2001. 219 s.

MACUR, J. *Zásada projednací v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1997. 233 s.

MASARYKŮV SLOVNÍK NAUČNÝ. Díl VI. Praha: ČS Kompas, 1932.

OTT, E. *Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. Díl I*. Praha 1908.

- ŠTAJGR, F. *Občanské právo procesní*. 1. vydání. Praha: Orbis, 1964. 419 s.
- ŠTAJGR, F. *Zásady civilního soudního řízení*. 1. vydání. Praha: Spolek československých právníků „Všehrd“, 1946.
- VESELÝ, F. X. *Všeobecný slovník právní*. Díl 4. Praha: Nákladem vlastním - komisi knihkupectví F. Topiče, 1899.
- WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice*. 5. vydání. Praha: Linde Praha, 2008. 751 s.
- WINTEROVÁ, A. a kol. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 3. vydání. Praha: Linde Praha, 2007. 1087 s.
- WINTEROVÁ, A. *O novém pojetí civilního procesu: soubor statí*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum, 2006. 164 s.

Zahraniční

- КОВАЛЕНКО, А.Г. под ред. *Гражданский процесс: Учебник*. Москва: КОНТРАКТ, 2008. 426 s. [*KOVALENKO, A. G. Graždanskij process: Učebnik.*]
- МУСИН, В.А. под ред. *Гражданский процесс*. Москва: ПРОСПЕКТ, 1998. 467 s. [*MUSIN, V.A. Graždanskij process.*]

Články

Tuzemské

- BARTONÍČKOVÁ, K. Zásada rychlosti řízení ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. In *Milníky práva v stredo európskom priestore 2007*. 1. vydání. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2007. s. 152 – 158.
- BARTONÍČKOVÁ, K., KŘIVÁČKOVÁ, J. *Koncentrace civilního soudního řízení zavedená zákonem č. 7/2009 Sb. a problémy s ní spojené*. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 17, s. 611 – 615.
- BARTONÍČKOVÁ, K. Poučovací povinnost soudu. *Jurisprudence*, 2006, roč. 1, č. 3, s. 10 – 16 s.
- BENEŠ, V. Zrychlení soudního řízení. *Právní rádce*, roč. 2005, č. 5, s. 22 – 24.
- BOUBELA, V. Odlišný právní názor na účinky ustanovení § 114b o.s.ř. *Bulletin advokacie*. roč. 2006, č.1, s. 29 – 31.
- BUREŠ, J. Příprava rekodifikace českého civilního procesu. *Právní praxe*. 1997, roč. 5. č. 2, s. 70 – 75.

- BUREŠ, J. Úprava koncentrace řízení v občanském soudním řádu účinná od 1. 7. 2009. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 12, s. 27-32.
- BUREŠOVÁ, S., ZOUBEK, H. Uplatnění námítky promlčení v odvolacím řízení. *Soudní rozhledy*, 2005, č. 5, s. 168 – 171.
- DAVID, L. Co má (též) vliv na délku trvání civilních sporů. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č.9, s. 409 – 413.
- DAVID, L. Poznámky k poučení účastníků podle § 118a odst. 1, 2 OSŘ. *Právní praxe*, 2001, roč. 49, č. 10, s. 625 – 634.
- DERKA, L. Poznámka k § 114b o.s.ř. *Soudní rozhledy*, 2004, roč. 10, č. 10, s. 367 – 369.
- DRÁPAL, L.: Příprava jednání a projednání věci samé ve sporném řízení před soudem prvního stupně po novele občanského soudního řádu. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 5 - mimořádná příloha, 32 s.
- HAMULÁKOVÁ, K. Koncentrace řízení dle § 119a o.s.ř. a uplatnění principu neúplné apelace v odvolacím řízení. *Právní fórum*, 2010, roč. 7, č. 9, s. 445 – 448.
- CHALUPA, L. K § 119a občanského soudního řádu. *Právní rádce*, roč. 2004, č. 8, s. 16 – 17.
- JIRSA, J. Proč bychom se souhrnné novely báli? *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 6, s. 21 – 28.
- JIRSA, J. Souhrnná novela občanského soudního řádu - příležitost ke změně. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 6, s. 198 – 206.
- KOVÁŘOVÁ KOCHOVÁ, I. Ustanovení § 120 odst. 3 o. s. ř. ve světle novely občanského soudního řádu č. 7/2009 Sb. – vyšetřovací důkaz ve sporném řízení? In *Macurův jubilejní památník k nedožitým osmdesátým narozeninám profesora Josefa Macura*. Praha : Wolters Kluwer ČR a. s., 2010, 260 s.
- KŘIVÁČKOVÁ, J., HAMULÁKOVÁ, K. Devět měsíců účinnosti nové právní úpravy koncentrace v civilním soudním řízení z pohledu praxe. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 12, s. 441 – 446.
- LAVICKÝ, P., STAVINHOVÁ, J. Sankce v civilním právu procesním. *Právní fórum*. 2008, roč. 5, č. 9, s. 369 – 380.
- MACUR, J. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 2002, roč. 10, č. 3, s. 126 – 130.
- MACUR, J. Koncentrace řízení a procesní prekluzivní lhůty podle novely občanského soudního řádu č. 30/2000 Sb. *Bulletin advokacie*, 2001, roč. 8, č. 1, s. 6 – 16.
- MACUR, J. Problémy legislativní úpravy prekluzivních lhůt k urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*, 1999, roč.7, č. 7, s. 345 – 350.

- MACUR, J. Základní teoretické otázky legislativní koncepce civilního procesu. *Bulletin advokacie*, roč. 1998, č. 9, s. 6 – 17.
- NYKODÝM, J. Novela občanského soudního řádu (prvá část). *Bulletin advokacie*. roč. 2000, č. 8, s. 10 – 23.
- SVOBODA, K. Dokdy lze ve sporu tvrdit a prokazovat po 1.7.2009. *Právo pro podnikání a zaměstnání*, 2009, č. 7-8, s.26.
- SVOBODA, K. Nový režim koncentrace v civilním sporu – z bláta do louže. *Bulletin advokacie*, roč. 2009, č. 3, s. 22 – 23.
- SVOBODA, K. Pár poznámek k novému režimu koncentrace civilního soudního sporu. *Bulletin advokacie*; roč. 2009, č 11, s. 38 – 39.
- SVOBODA, K. Souhrnná novela občanského soudního řádu - jak funguje v praxi. *Právní fórum*. 2009, roč. 6, č. 10, s. 436 – 439.
- VLK, V. Několik poznámek a jedna úvaha nad 109. pokusem o opravu o. s. ř. *Bulletin advokacie*. roč. 2009, č.11, s. 39 – 43.
- VRCHA, P. Civilní soudní proces. Průběh jednání. *ASPI – Původní texty pro ASPI*. LIT27338CZ
- WINTEROVÁ, A. Koncentrace civilního soudního řízení. *Bulletin advokacie*, roč. 2001, č. 4, s. 8 – 23.

Zahraniční

- BERNASCONI, E., SOLOTYCH, S. Law transfer in Eastern Europe. In *Transnational Law and Contemporary Problems*. University of Iowa, College of Law. Fall 2003. s. 487 – 497.
- MALESHIN, D. The russian style of civile procedure. *Emory International Law Review*, 2007, č. 21, s. 543 – 562.
- RESHETNIKOVA, I. V. The role of courts in adversarial litigation in Russia. *Review of Central and Eastern European law*. Leden-Boston, 2009, roč. 34, č. 1, s. 1 – 36.

Internetové zdroje

Council of Europe, Committee of ministers, Recommendation No. R (84) 5 of the committee of ministers to member states on the principles of civil procesdure designed to improve the functioning of justice. 28. 2. 1984. Dostupné na <<https://wcd.coe.int/wcd/com.instranet.InstrServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=603496&SecMode=1&DocId=682030&Usage=2>>

JANDUS, K. ONDRÁČKOVÁ, M. Přípravné jednání a koncentrace řízení po novele OSŘ a jejich důsledky pro některé další procesní instituty [online]. 28.dubna.2009 [cit. 21.ledna.2011]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/pripravne-jednani-a-koncentrace-rizeni-po-novele-osr-a-jejich-dusledky-pro-nektere-dalsi-procesni-instituty-56095.html>>.

ЯРКОВ, В.В. под ред. Гражданский процесс: учебник для вузов. 6-е изд., Издательство Волтерс Клувер, 2006. s. 736 [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [АРКОВ, В.В. Гражданский процесс: учебник для вузов.].

НЕЧАЕВ, В.И. под ред. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации*. 3-е изд. Москва, 2008. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [НЕЧАЕВ, В.И. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Российской Федерации*]

ЗАБАРЧУК, Е.Л. под ред. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РФ*. Питер, 2009. 832 s. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [ЗАБАРЧУК, Е.Л. *Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу РФ*].

ВИКУТ, М. А. под ред. *Гражданский процесс России*. Москва: Юристъ. 2005. s. 480. [online]. Dostupné na <<http://www.alleng.ru/>>. [ВИКУТ, М. А. *Гражданский процесс России*].

Právní předpisy

Tuzemské

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů.

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jakou součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 370/2000 Sb.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákonů č. 189/2006 Sb., č.129/2008 Sb., č. 274/2008 Sb. a zákona č. 305/2008 Sb.

Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.

Patent daný dne 1. května 1781 s. s. z. č. 13 obecný řád soudní, ve znění pozdějších změn.

Zákon daný dne 1. srpna 1895 č. 113 ř. z. o soudním řízení v občanských rozepřích právních (civilní řád soudní), ve znění změn k roku 1931.

Zákon č. 142/1950 Sb. o řízení ve věcech občanskoprávních (občanský soudní řád), ve znění zákona č. 68/1952 Sb., č. 52/1954 Sb., č. 63/1955 Sb., č. 66/1956 Sb., č. 15/1958 Sb. a zákona č. 46/1959 Sb.

Vyhláška č. 37/1992 Sb. o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění vyhlášky č. 268/2003 Sb.

Důvodová zpráva k zákonu č. 30/2000 Sb. sněmovní tisk č. 257.

Důvodová zpráva k zákonu č. 7/2009 Sb. sněmovní tisk 478.

Zahraniční

Конституция Российской Федерации от 12. 12. 1993 [*Konstituciâ Rossijskoj federacii*]

Федеральный конституционный закон от 31. 12. 1996 N 1-ФКЗ „О судебной системе Россицкой Федерации“ с изм. и доп., вступающими в силу с 12.03.2010. [*O sudebnoj sisteme Rossijskoj federacii*]

Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации от 14.11.2002 N 138-ФЗ с изм. и доп., вступающими в силу с 23. 7. 2010, [*Graždanskij processual'nyj kodeks Rossijskoj federacii*]

Арбитражный процессуальный кодекс Российской Федерации от 24.07.2002 N 95-ФЗ с изм. и доп., вступающими в силу с 23. 12. 2010, [*Arbitražnyj processual'nyj kodeks Rossijskoj federacii*]

Федеральный закон от 30.3.1998 N 54-ФЗ „О ратификации Конвенции о защите прав человека и основных свобод и Протоколов к ней“ [*O ratifikacii Konvenci o zašite prav čeloveka i osnovnyh svobod i Protokolov k nej*]

Гражданский кодекс Российской Федерации, 30 ноября 1994 года N 51-ФЗ, в ред. Федеральных законов от 27.12.2009 N 352-ФЗ [*Graždanskij kodeks Rossijskoj federacii*]

Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР с 1-го сентября 1923 года. [*Graždanskij processual'nyj kodeks RSFSR*]

Гражданский Процессуальный Кодекс РСФСР с 11 июня 1964 года. [*Graždanskij processual'nyj kodeks RSFSR*].

Judikatura

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 11. 2006, sp. zn. III. ÚS 91/06

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 1. 1998, sp. zn. III. ÚS 118/97

Nález Ústavního soudu ČR ze dne 10. 1. 2006; sp. zn. I. ÚS 207/05

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 12. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4957/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 1. 2005, sp. zn. 32 Odo 382/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 8. 2009, sp. zn. 33 Cdo 3359/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.3.2009, sp. zn. 22 Cdo 4272/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 1391/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 21.10.2003, sp. zn. 29 Odo 296/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2008, sp. zn. 21 Cdo 4841/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 4. 2006, sp. zn. 30 Cdo 350/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 9. 2005, sp. zn. 30 Cdo 749/2005

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.4.2009, sp. zn. 29 Odo 988/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 2310/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR 16. 10. 2003, sp. zn. 26 Cdo 1829/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 10. 2003, sp. zn. 32 Odo 879/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 1. 2004, sp. zn. 32 Odo 653/2003

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 25 Cdo 1244/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 3. 2010, sp. zn. 23 Cdo 5091/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 1. 7. 2008, sp. z. 28 Cdo 611/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 4. 2010, sp. zn. 28 Cdo 604/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 26 Cdo 1265/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 8. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1109/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 1146/2008

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 25 Co 2/2008

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 23. 2. 2009, sp. zn. 1 Co 349/2008

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na uplatnění zásady koncentrace řízení v civilním procesu sporném. Problematika, která je spojena s uplatnění této zásady v občanském soudním řízení, je zkoumána na příkladu právního řádu České republiky a Ruské federace. Pozornost je věnována teoretickému vymezení zásady koncentrace řízení a jejího vztahu k ostatním procesněprávním institutům, které společně vytváří civilní proces jako naplnění ústavního práva na soudní ochranu subjektivních soukromých zájmů. Úkolem práce je představit vliv zásady koncentrace řízení na procesní postavení účastníků řízení a soudu. Cílem je poukázat na důležité okolnosti uplatnění této procesní zásady, jednotlivé problémy výkladové a aplikační a nabídnout náhled na jejich řešení, která byla vyjádřena v činnosti právní vědy. Záměrem zkoumání právní úpravy ruského civilního procesu je představit právní systém státu, který se řadí ke kontinentální rodině práva a jehož právní úprava obsahuje prvky zásady koncentrace řízení. Výsledkem pojednání o zahraničním způsobu aplikace zásady koncentrace řízení je poukázání na možný zdroj inspirace pro právní úpravu v České republice.

Abstract

Thesis focuses on the application of concentration principle in the adversarial civil proceeding. Issue that is connected with the use of this principle in the civil proceedings is examined in the reference to the example of two bodies of laws – Russian and Czech. Attention is given to the theoretical definition of the concentration principle and its relation to other procedural institutes that jointly form civil procedure as fulfilment of the constitutional right to judicial protection of subjective private interest. Main task of the thesis is to present the influence of concentration principle on the procedural status of litigants and the court. The aim is to point out important terms of concentration principle use, individual interpretative and application problems and to offer view on its solution formulated in the jurisprudence. The purpose of Russian civil procedure examination is to present its body of law that is assigned to continental law root and of which legal regulations comprises elements of concentration principle. The outcome of exposition of foreign concentration principle application is to refer to the practicable inspiration for the legal regulations of the Czech Republic.

Seznam klíčových slov

Civilní řízení sporné	Adversarial civil proceeding
Zásada koncentrace řízení	Concentration principle
Zásada projednací	Principle of controversy
Břemeno tvrzení a důkazní	Burden of proof
Procesní lhůty	Procedural terms
Prekluze	Preclusion
Příprava jednání	Preliminary hearing
Jednání	Proceedings